

NYÍRŐ JÓZSEF

JÉZUSFARAGÓ EMBER

Ötvenedik ezer

RÉVAI

Copyright by Révai. Budapest. 1943

JÉZUSFARAGÓ EMBER

A hajnal felköltötte a falut. A májusból kiömlő áldás egyszerűen és tisztán kíséri a szekeret. A természet ártatlan, mint a gyermek litere és szép, mint a gyógyult seb. Ragyogása hegyekről, patakokról, ablakokról és a szekeres orráról egyaránt visszaverődik.

Lépésben haladunk a különös, művészi pompájú fahajlékok során. A székelyek emelt elmével járnak. Nem barom mellett baktató parasztok ők, hanem Isten jobbjának árnyékai, kiknek értelme röptében táplálkozik, mint a fecske. Ha asszony jön szembe, dúsnak látszik, a leányok üdének, mint a csókkal összelehelt orca. Az út közepéről eltörött derekú kutya fartial be a kapun az életre. A szekeres feléje billenti az ostornyelet:

— Ott lakik a jézusfaragó ember!

— Ki lakik ott?

— Valami országcsuda. Míg étetünk, megnézheti! —
veti hátra.

Szép itt minden, még a levegőben elcsavart füst is. Úton-útfélen látom az érdekes, kissé fellengző székely fényt, mely a nap alá is tüzet szeretne rakni. Az anyagok osztovátáján sem lehetne kedvesebb helyet szőni. Az élet örökkévalósága van itt, hol a halál talán sohasem támasztja üveglétráját az ember homlokának, hogy megnézzé hátralévő napjait. De ki-mi lehet ez a falusi ezermester? Jézusfaragással kevesen foglalkoznak. Érdemes

megnézni, míg az emberem a zabra bízza lovát a fogadóban.

A hanyatló kúria-forma házat fölverte a burján. Néhány barna, érces legény állingál az úton. Tőlük kíváncsiskodom.

— Ki lakik itt?

— Ott-e ? A naecságos úr!

— Hát nem a jézusfaragó?

— Mert az!

Tehát úr, sőt nagyságos úr, ami a székelyek között, kik mind nemesek és büszkék, szokatlan megkülönböztetés, inkább gúny. A legények tekintete se sok jóval biztat. Mindegy. Annál érdekesebb.

A kutya morogva a kutyatej közé búvik. Magas, tartózkodó, züllöttkinézésű férfi fogad. Dühösen pillog rám.

— Tessék! — és megvető kézmozdulattal előre bocsát.

A szobában öreglegényes, furcsa és kietlen rendtelenség. Igazi koszos csavargótanya.

Rámnéz, én rá.

Lábán rossz cipő, a fején nimbusz. Hosszúkás, sovány arc. Úgy látszik sokszor szenved éhségképrázatokban. A domború homlok árkában bizalmatlanság szőtte össze szemöldökeit. Magában dühöngő alak lehet, milyenek a föld sarkai mögül leselkednek a világra.

— Érdeklődöm a művészete iránt! — udvariaskodom. — Ha láthatnám néhány munkáját...

— Kérem!

Kinyit egy oldalkamraajtót és gyúrt karokkal, morgván félre áll.

Kíváncsian lépek be. A műterem ijesztő. Visszadöbbenek.

A viskó falán számtalan kisebb-nagyobb feszület me-redezik. A sarkokban szörnyű keresztek nyúlnak. A hát-térből zordon Krisztusok néznek rám rémes rángások ké-pébe kötözve.

Miféle istenymorító hely ez!

Rémületes a szálas karok kitartsága, mellyel szembe kell menni. Egyik nem engedi a másikat nézni. Egynek és egyszerre kell látni az összest. Kettő sincs egyforma köztük sem alakra, sem kínra nézve. Szokatlanok, brutá-lisak mind. Inkább latrok. Aki a fára felkényszerítette őket, maga sem hiszi, hogy kínlódással lehet embert üdvö-zíteni. A vonások elhelyezése élő, a vonaglásban hajlé-konyság, az inak feszülnek, a csontok hüen csontok raj-tok. Félelmesen nagyszerűek: a szakádba mardosó szájj, üreges arcgödörök s az embersúly, mely a szakás cigány-szökegre nehezedik és megtorlódik a térdek merevségén.

Egyiken finoman ki van dolgozva a pillanat, amint a jaj felbillenti a szemeket és a nyelvet. Fakósárga, hosszú ala-kok éles hátgerinccel, melyek legörbítik bozontos fejüket, mint Atlas a földnek. A kidudorodó bordászat az ajzott pillák alól kirontó szándék arra vall, hogy készek szóval is agyonsújtani az embert.

Mellemre nyomott kézzel igyekszem számot vetni a látvánnyal és mintha piros szőnyegen táncolnék, úgy szé-dülök.

— Uram, mi ez?

A művésznek is fűtyül a lélekzete a hátam mögött az izgalomtól. Válasz nélkül tévelyeg a gondolata.

Már tudom is.

Mi volna egyéb, mint kiszenvedni nem tudó, véres orgia, hússzakító irtózat, nyers tolongás a halál felé, ki-

végzetek lázadása a vesztőhelyen, kik csak az alkalmas időre várnak, hogy elszökjenek a gerendákról. Haldokló bakó látomása ilyen ... Bár szakadna le a tömérdek falra-mászott test, hogy könnyebbülne meg a fal.

Elég volt.

Ha nézem, mintha harcból riasztott utolsó zsoldos volnék, ki lova nyakát harapdálva Ösztökéli a futást, mert vérét torkába hányja a félelem.

Mögöttem áll ez a duhaj rokkant, ki mankójával beverte a király ablakait, ez az eszmebénító nyomorult, a véso hiénája, ki saját égő haja fényénél gondolkodik.

— Tetszenek? — mosolyog szúrósan.

Azonmód kérdezem vissza: *n*.

— Nem ölt maga embert?

Mert csak az köthetett ki az élethű feladattal, kinek kezei közt embercsontok töredezték.

— De igen! — gördíti vissza a szót. — Négy eszten-deig egyebet sem csináltam.

Piros láng játszik az ábrázatán. Hátrálva igyekszem kifelé, hogy megkönnyebbüljek. Az ember lenézően végigmér: ’

— Fél?

— Ez ... ez ... a halál! — hebegek.

A művész bántóan felkacag: *ε*

— Hozzá kell szokni!... Egyetlen jóakarónk... Az örök fekete sietés, imádsággal gyámolított, vagy kínokkal kövezett út, koldusra ejtett szennyes rongy, békés formájában is galambverejték, szelíden elnyelő halszáj, bölcs ¹ madár az ujjam hegyén, mely hallgatni tanít, festett sarkú szerető, kölcsönzött számár, mely kihordja az emberből a világ keserűségét. Amelyik tetszik!...

— Nem igaz! Túlzás! — meredeznek a hajszálaim.

Egymásra nézünk, a művész magába mélyed, mintha ott se volnék. Hallgatunk. Az ablakon beénekel a tavasz, a természet folytatja újjongó útját a nap felé, mely forró keréknyomokon nyomul a falu fölé. Az emberek szeme színeket gyűjt, fülük loppal rejtegeti a földi zenét; csak ez az átkozott elégedetlen, ki Krisztustól irigyli az utolsó sóhajtást. Hirtelen azonban feleszmél, mint a hindu szónok, ki csendért éhes hasára csap. Beszélni kezd, de mintha nem nekem szólana, hanem a lélek révületében:

— Régen, az őskeresztények tudtak meghalni, mert tudtak parancsolni a halálnak ... Az, aki szelídséggel becsmérelte a tiránust... Ki a Pontus mellett szenderedett el... Ki lábön alszik a kódex miniatűrjében... Ki vérszopó farkassal ásatta sírját... Ki arany paténán nyugszik... Ki örökre elaludt negyvenegy himnusz után... Ki kezét, mint viaszfedőt csendesen keblére helyezte ... és ki mégegyszer szemeit függesztette az égre: — „Lux ecce surgit aurea !“ ...

Bámulva nézte, de — mintha ott se volnék — tovább fűzte a szót.

— Ok igen!... .

Jól esett neki a középkori gyertyalobogás, a pergamentforgató dohos barát, kinek a láncos könyvek láncát a lábára lakatolták. Maga is olyan lett, mint egy méteres mellű franciskánus, ki a lehelletével olvasztja a viaszt, hogy eltalálja a Clara Santa arcszínét a salétromot virágzó cellában... Csak a hangja lesz halkabb:

— A lepkebáb (szakasztott múmia) egyetlen se-lyemszállal áthurkolja magát a fűszálon. Csak ennyi erős-

ség őrizte őket is... Egyetlen Jézus derekára kötött se-
lyemszál ...

Az idő eltelt, mindjárt érinti a nap a torony hegyét,
de a művész tovább álmodik:

— ... Mindez már csak a múlté. Hiányzik ma hozzá
a mély bensőség, a magánkivüliség lendülete, a jámbor-
ság, az antik pompa, a megkönnyebbülés, a megdicsőülés
lelkesültsége... A homlok erőteljes, a száj finom és lágy,
a fénylő kijárat, a szem nyílt és mély, hozzá nemhosszú
szakáll, nazireus haj, ahogy mindezt megszoktuk... Száz-
szor így akartam én is, de a vésőm önkénytelen gyűlöltre
mélyült, az emberiség pofát tolt elibém, torz éhségvert,
szesz száját, a mintául kínálkozó világ pedig — Dante- r
val szólva — trombitát csinált az alfeléből. Eh!...

Hirtelen abbahagyja és búcsúzóul kezét nyújt. A kert-
ből a füvet gázolva fürtös kis leányka zajong felénk. A
béna kutya farkával legyezve követi. A züllött művész t
félteékenyen rárántja az ajtót a fészületekre, hogy a gyer-
mek meg ne lássa őket...

Mikor visszatekintettem, éppen csókra emelte a kis-
lányt.

A szekere szembe jön velem. Felülök, hogy tovább
menjünk. A szekeres visszakéml:

— Hogy meredne meg az az antikrisztus! — és ijed- /
ten rácsap a lovakra.

Furcsán érzem magam, mintha rontás volna rajtam.
Megzavart ez a fene fafaragó. Csoda, hogy a fejem körül
nyilamló fecskék ki nem ütik a szememet. A lovacskák
is alig lihegnek. A gabonák mezejét se tudom élvezni,
mint máskor. A pipacsot sebnek nézem, a virágok égett
házak kormából valók. Talán azért fertőzöttek a kalászkok

is, az üvegtérdű szüzek. A vékony cigány, a szűnyog fülem fölé tartja muzsikáját és én hallgatom. Messzire azonban nem jutottunk. A Borbáth-fogadónál régi cimboráim lehúztak a szekérről a Tolvajos tetőn. Két napja vadásznak fenn a havason, de a cigány bajszát már leégette a bőrszivar. Puskával lőttek a lovak elé. Hát így ott maradtunk pilátusvacsorára.

A fiúktól megtudtam, hogy ki az a jézusfaragó.

— Azzal ne kezdj ki! — intett a főbíró. — Kiismerhetetlen. Háromszor is doktor, mindenben kiváló. Volt nagyúr és csavargó. Vadászott mágnásokkal és evett cse-reptányérból, mint napszámos. Cigány nem mer előtte hegedülni, pap fél a teológiát említeni is. Végigjárta félvilágot és koldult mindenféle nyelven. Tudósokat győzött le és hányódott utak sáncában. Különös ember az. Bolond különöc. Múlt évben züllött haza a kislányával, ki tudja honnan... No Szándoki, mi lesz! — kurjantott a cigányra,

Új mulatozás zendült. Nóta rázta a fejek gondját, én azonban még mindig a jézusfaragó sziklafejét láttam, a fekete arcát, mely olyan mint a pásztorüst a lobogó lángban ... Hát ezért botlott meg a halál dombján, mert a nyugalmat, az igazat, a nemest, a boldogat nem találta sehol és e nélkül nem bírt ember lenni... Az igazság fölött kétségbeesett emberek sorsa ilyen. Jólét, boldogság?... Eh!.., Két szál cigány, ki hazakisér az úton utolsó garasomért... Húzzad Szándoki! Úgyis a velőnkben lüktet a pusztulás tánca, kacagjunk hát foghúsrá fagyott szájjal, égrefacsart szakállal... Húzzad Szándoki, aki szented van!...

Egy év múlva újracsak különös formában találkoztam a jézusfaragó emberrel.

A város szélén nagy ügyel-bajjal egy ernyős-szeke-
rét tördelő, megvadult lovakat fékeztek meg, A szekérről
kereszttek hullottak szanaszét. A tömeg bámulva állotta
körüli. A városszolgák a rendőrségre vitték a kereszteteket,
az összezúzott jézusfaragót pedig az ispotályba. Félóra
múlva már legendák keringettek róla a városban.

Mikor magához tért, hivatalosan rátámadtak:

— Mit akart ezekkel a feszületekkel?

— El akartam adni — küzdött a torkába toluló vér-
rel. — Félországot bejártam, de senkinek se kellettek.

Ütésektől foltos szeme elködösödött. Neki is immár
nazircus haja vala és megváltásán sárga. Vérsavó fanya-
rította száját. Egy légy inni kezdett lábai sebéből, ujjai
bütykén a rubingyöngyök megalvadtak.

— Évike! — rándult fel későbbben \$ csuklás melléből. j

— Ki az az Évike? — estek neki, de a jézusfaragó
örökre elcsendesedett, a fűben gázoló kislányt pedig senki
sem ismerte.

— A feszületek! — jutott az eszembe és lehajtott
fővel bandukoltam a rendőrségre.

Rendőr őrizte a szekeret.

— Megérinteni semmit sem szabad! — szigorkodott
és állotta bután a posztját.

Az embervérrel festett Krisztusok egymás hegyen-
hátán heverték. Igen, ők megváltották egymást kölcsön-
sen, saját vérükkel. Egyikök keresztfán, a másik kereszt-
fától halt meg és most mind a két test bölcs és szelíd...

Már nem a régi zordon probléma. Ez a Jézus, mintha
kínjában is a kislánya játszótársa volna. A lándzsa is ta-

Ián azért nyitót? bele az oldalába, hogy a gyermek a tenyerébe hulló piros csöppökben kedvét lelje. Fenséges nyugalom és béke árad szét ezekről a fészületekről. Semmi döbbenetes. Keresztény és igaz, mint a virágbimbóba zárt csend. Ő az, aki áldást hint az emberi agyakba. Verejtékgyűjtő próféta, jókor érkező Isten, liliumok pátrónusa. Kűs Mihály Danik hite, királyok kegy vesztettje, erő a bogár szárnyában. Palástjának ráncaiból hull a morzsa asztalunkra. Ő a reszketés, mely végigfut a fegyvercsöveken. A leginkább sajnálatraméltó, ki leghosszabbban beszélt hiába a világnak...

— Nem kellett senkinek! — tördelte a szót a roncsolt művész.

i Talán azért, mert egy szegény székelly ember szeke-
rén indult a világba...

Megilletődve teszek a rendőrtisztnek ajánlatot.

— Egyiket megvenném!

— Hová gondol? — hárít el. — Ezek bűnjelek...

— Hordja ezt a holmit a huszas szobába! — reccsen a rendőrré,

Többet bíz én nem láttam a fábaírott Jézus-képeket, sem az embereken nem vettem észre, hogy bárki is látta volna.

Ennél fogva tovább míveljük régi szándékunkat egymás iránt.

FÖLDIG LE SZÉKELY

Kéteszű, klánéták mellett lakodalmazó szilaj székely, szép fehérnépek lovagja, rímes beszédnek, faóracsinálók, művészek, szenvedélyesek és erősek, édesanya kezét csokolok, harangszóra kalapot levevők utóda, állandóan a kapubanpipázó édesapánk volt Ádám bátyánk.

Folyton incselkedtünk vele.

*— No öreg! Új főispánt kaptunk — kezdi egyikünk.

— Ki az? — böffent egy adag füstöt.

— Szigorú nagy úr az! Gróf!

— Majd megnézem — nyugtatott meg.

És megnézte. Gyalogolt érte húsz kilométert.

— Füzy Ádám vagyok. Negyven évig jegyző. Pár éve csapatott nyugdíjba az az akácfáravaló főszolgabíró.

— Mi tetszik, öreg ? — fanyalodott tiszteletre a fehér alak iránt a gróf.

— Kíváncsi voltam rád, méltóságos ecsém. Tiszteletedre jöttem.

A főispán, kissé mulatva rajta, végignézte az atillás, csizmás szikár embert.

— Igazi földig le székely!

— Meghiszem azt! — kapott a legényesre fent bajsza felé az öreg és hazafeszengett büszkén.

— Hogy tetszett az új főispán? — leptük meg.

— Ispotályba való, fiam! — fitymálta. — A lélek

hálni jár bele. Különben esmérem még képviselő korából. Neki mondotta volt meg Bolond Mózsai a magáét.

Mind ismertük Bolond Mózsait. Félelmetes havasi ősember volt. Télen-nyáron mezítláb járt, mellén szétvetett kendringgel, görcsös öklében görcsös bottal. Öles, rongyos hegyi óriás, szálfáülelő, borzas, konok, szótlan, erdőkkel élő, tűzzel pihenő, minden sziklazuggal cimboráié nagyszerű bolond. Néha lehúzódott a fenyők országából és mindenkitől egy piculát kért. Nem koldult, — kért. Az említett esetben a grófnál véletlenül nem volt aprópénz, de nem akarta üres, kézzel elküldeni a sziklák fiát. A veleálló főjegyzőhöz fordult, de Mózsai csigás haját megrázta és lenézően végigmérte:

— Miattam ne verje adósságba magát!
És büszkén ott hagyta.

— Ilyen a székely, ha koldus, ha bolond is! — bölcsködött az öreg.

— Él még az a Bolond Mózsai?

Aranyos szemei megteltek futókönnyel s csak megrázta a fejét. Csendesen révedezett. Ilyen színtelen, fehér koponyával, rovásírásos öreg ábrázattal lehet csak ilyen mélyen s mégis hangtalanul fontolgatni, ilyen szürke bagoly-merevséggel, tudólató mérséklettel; mikor a szó madara is csak rövid útra, kérdésről-kérdésre repülve, közben nyugodva ér el. Tudtuk, hogy valamit tréfába fojtott, mert menyecskékkel való huncutkodásaira tért. Segítettünk feledni, becéztük ártatlan kalandjait.

Közben este lett. Itt-ott a havasokon feltetszettek a pásztorok tüzei. A madarak befelé fordultak a fészkekben. A székely korszók a falon hallgattak, öblükben a csend virágaival, a háttal tulipánszékek az asztal köré

gyűlve komolyan állottak. Az öreg Ádám bácsi esintalan-ságai egyszerre elrebbentek és kemény koponyájának mélységéből komoran nézte a világot. Mi se zavartuk. A falu felett magas, kerek borsikás hegy sötétlett, az alján szép fák, dúsan, mint tömött fekete haj, de a teteje meszes, kopár, fehérdudoros, mint egy pilises barátfej. Hirtelen azon is fellobogott a tűz. öreg Füzy Ádám megrez-zent, mikor meglátta. Tudtuk, hogy ő rakatja, de titok-ban tartotta, hogy miért. Ábris Mihály Tamás, egy mun-kából kivénült faluszegénye ápolta a tüzet, de tőle se lehe-tett kitudni semmit, mert mindenkit elmocskolt mellőle. Valami elhanyagolt sírféle dombocska tövében lobogott a tűz Nagyszállás tetején. Az öreg rápillantott és kér-dést tett.

— Esméritek-e a tűz történetét?

Dehogy ismertük volna, ha bátyánk nyilatkozni akar. Ritkaság, hogy ilyen közlékeny hangulatban kapjuk. Csak ültünk a szó mellett. Az öreg fölsóhajtott és verni kezdett a szó ajkán. Felmutatott Nagyszállás tetejére.

— Azzal a tűzzel kialszom én is!... Talán hallottá-tok is. Azt a tüzet tíz év óta rakatom egy sírhant tö-vébe ... Mások virágot, én tüzet teszek a sírjaimra.

— Ki van oda temetve, bátyám? — bátorkodtunk.

Az öreg fő lehanyatlott.

— Oda?... Oda?...

Ránk fürkészett és kimondotta:

— Oda, Bolond Mózsi, a — fiam!...

Csak fejet hajtottunk. A küzdelem csendes megadá-sával folytatta halkán, szűrt szóval.

— Az ember olyan, mint az utca köve. Minden át-megy ra jta ...

Kicsit mintha felderült volna. Valamit talált az életében. Mohón vártuk.

— Mégis kifogtam rajtuk! Ki én! — kacagott fel. — Huszonöt osztrák értékű forint volt a fizetésem. Kértem, hogy javítsák meg. Hiába. Újra kértem. Sokszor. Szamba se vettek. Erre segédértésként folyamodtam... Egyszerűen kikacagtak: — Minek az? — De megmondtam én is: — Azt azért, hogy amíg én koldulni járok, legyen valaki az irodán!...

Miféle szédületes, izzó fejet cipelhetett ezen a világon!

— A fiam akkor még csak legényecske volt. Taníttatni se tudtam. Miből?... Az anyja, szegény, szerencsére már régen a földben pihent. Egy reggel eléáll a kölyök: — Édesapám én elmegyek szerencsét próbálni! — aszondja. — Legalább én ne legyek a nyakán. Hátha tudnék valamit segíteni!... Úgy sem tarhattam volna vissza, hát elengedtem.

Az emlékektől elhalványul az öreg. Sárga koponyája fényleni kezd. Suttogva nyögi ki:

— Mindössze egy csókot s egy piculát adhattam neki... Több nem volt se testem, se lelkem mellett.

Egy csók és egy picula örökség! Vájjon melyikbe örült bele ? ...

— Sokáig nem láttam. Nem írt, nem adott hírt magáról. Már azt is hittem, hogy valahol elpusztult... Aztán egyszeresük feltűnt Bolond Mózsai. Senki se tudta ki az, honnan jött. Hogy sejthettem volna, hogy ő az én fiam! Ő se mutatta soha, hogy megismert. A falut is messze elkerülte. Itt sohasem kéregetett.. Most tudom,

hogy miért! — csügged le a vén ember feje. — Nem akart a terhemre lenni,

Ádám bátyánk szünetet tartott. Nehéz az effélét egyszerre elmondani. Megilletődve hallgattunk mellette. Mégis nekifohászkozott.

— Lehet úgy húsz esztendeje, egy este a városból jövet az úton a falun kívül találkoztam vele. Gyalog jöttem én is, gyalog volt ő is. Zokogva sírt, mint az elátkozott. Alig vánszorgott. Szálfabotját vonszolta, púpos háttal, roskadozva tántorgott. Hamar utolértem: — Mi bajod, Mózsi? — szólítom meg.

Megnézett merően. Arca, nyaka, puszta melle verejtékben fürdött, szemei elkerekedtek.

— Nincs, nincs több picula a világon!

Abban az időben ment ki a divatból a piculapénz. Ezért nem kapott több piculát, szegény, más pénzt pedig soha el nem fogadott volna.

— Talán azért, — csuklóit a hangja az öregnek — mert én is csak egy piculát adhattam neki, mikor elment. Az pedig nem lehet, hogy valaki többet adjon, mint a saját apja.

Megsajnáltam. Valahogy magammal hoztam, de alig hajításnyira a falutól nekem esett.

— Adj ennem!

Ordítva harsogta maga körül. A hegyek kettőzve verték vissza. Borzalmas alakja, termete fellázadt. Birkóztam vele. Ellökött útjából, a földre vert, ismét felsegített, dühöngött, majd agyonvert.

Az utolsó házaknál aztán végleg összeesett. Elcsendesedett, arca kisimult és kedvesen elmosolyodva, melegen azt mondta:

— Édesapám!

Ez volt az utolsó szava. Éhen halt. Ki tudja, mióta nem evett, de nem lopott soha!... Soha!

Az öreg ember maga is kiáltott már. Halálformájú fejéből téboly nézett ránk. Támolyogva a leveles ládához ment. Avult papirost, értékvesztett piculát vetett elénk.

— Itt van! A zsebemben kaptam.

A foszlott papiroson alig betűzhető, sárga írás:

„Ezen piculát apámtól kaptam.“

Tehát a csók ölte meg a fiút, melyet valaha ízlelt.

Füzy Ádám bácsi újra lecsillapodott.

— Mások virágot, én tüzet teszek a sírjaimra, mert — hejh — hideg ez a mocskos világ!...

Dermedten gondolkodtunk. Nagyszállás tetején lobogott az áldozó tűz, pusztuló székelyek máglyája, múlt idők rejtekírására világító jelkép, erdők díszje, éjjel nyílt rózsza, csendes szépség, világmelegítő becsület, szeretetkereső éji világosság.

BOSSZÚ

Az Örvénylő bogáreletet hirtelen szél fújja el az úrból, a havas rejtélyes mélységeiben egyszerre elhallgat minden és kialszik a világ. A virágok, a finom kis ékszerrek becsukódnak, a hegyek orma esőbe burkolózik, majd a fák harsogni kezdenek, por és száraz levél fergetege táncol. A fecske viharmetsző szárnyal szembevág a fergeteggel, bclerepül nedves szájába. Sohasem fog visszatérni. Jó éjt kiesi fecske!...

Az erdők alatt az üres karám mellett áll az „úr”, Both Áron. Meredten, lobogó haraggal nézi a legsötétebb eget, mintha korbáccsal várná maga elé a vihart. Ökör-gulyája fennrekedt a havason, ahol már dühöng a vihar. Ott fog pusztulni az ítéletidőben, melynek szelétől is kicsinyek lesznek a völgybe szorult kalyibákban az embe-
rek, mint a megijedt szív. Csak akkor könnyebbedik meg az úr, mikor látja, hogy végre a tetőn szarvas, fehér alakok törnek ki a setét, vizes felhők szélén dübörögve. Három ázott kuvasz érkezik elsőnek, Oda se néz az úr, míg a kalimpáló bottal, futva a csordás meg nem áll előtte:

— Uram!... Uram!... — hebegi.

Both Áron gyilkos nyugalommal rásötétedik:

— No, Simon, itt vagy?

Az emberi alak félelmében siet a szóval:

— Egy sem hiányzik, uram! Nincs semmi baj!
Semmi baj!

— Így vigyázol a jószágra, gazember!

— De uram!...

Többre nincs ideje. Az úr belemarkol a rongyos emberbe, megöklözi, megalázza és eldobja magától, aztán büszkén felpattan lovára.

A görbe csordás, az éhségtől, betegségtől gyenge, nyomorult embersalak ösztönösen, négykézláb félremászik a sárban. Hegyes, szürke fejből kivillognak apró szemei, csepegő orravérét véres folttá mossa az eső az ingén. Többször kinyitja, becsukja száját, de hang nem jön ki belőle. Végül azonban morgással kezdődő hörgés, rekedt káromkodás szakad ki belőle. Mozdulatlan fekszik a földön, későre felkel és olyan, mintha ördögöt idézett volna.

Az eső után hideg lesz. Tempósan tüzet gerjeszt és összebúvik mellette. Orra sajog és görbült háttal fűrészi fejét a tűzben, mintha őszes haját a penésztől szárítaná, ösemberi módon saját gondolataival beszélget:

— Ne tórd, Simon!... Öld meg!

— Félek!

— Ne félj, Simon! Éjjel a kés nem villan, vér nem látszik, sikoltásnak nincs gazdája ...

Lábai aprón reszketnek, mint a kutya ina a hidegben, merev fejbőrén szikrák pattognak, de orra és fülei hidegek, mint a beteg baromé.

— Nem merek!

Óvatosan hanyatt dől a bundán, a bosszú újra kötözi izmait és jóleső friss vért önt testébe.

— Változzam akármivé, ha meg nem teszem!

Lassanként éj lesz. A jószág elnyugszik. A pásztor újra füzéhez ül és gyenge, száraz vacsorát eszik. Egyik kuvasz lábaihoz csúszik és felpillog a tippadt, sárszínű kenyérré.

— Kusti! Vessz meg! ...

A bicsak megáll a kezében és felugrik:

— Hátha megveszne a kutya ?...

Olyan kielégítő gondolat ez, hogy ülve nem bírja elviselni ... A kutyák a szomjúságtól, vagy a fogfájástól szoktak megveszni... Meg fogja kötni az ebet és szomjan kínozza, míg megdühödik ... Aztán ráereszti az úrra, így áll bosszút.

— Kueu ne! Nenene!

Az eb ragyogó szemekkel simul. A pásztor láncot kerít és durván nyakon ragadja az állatot. A közelben kiszáradt vackorfa áll, koronáját már letördelte tűznek. Ehhez az árnyéknélküli fához vonszolja a kutyát, megláncolja és bőven megeteti. Vad örömmel a fellegtelen égre néz:

— Olyan forróság lesz holnap, hogy az Isten is beleizzad !

És ez az istenizzasztó forróság akadálytalanul fogja érni az ebet, míg a velő felforr csontjaiban, a vér kábult táncot jár ereiben, minden szőreszála pokoli hőt lehel és még jobban kínlódik, ha a harmatot nyalja éjszaka.

— Várj csak! — rázza ökleit az ég felé.

Indulatát vér futja alá, mint a tehetetlenre kötözött bivaly szemeit.

— Ki tehet róla, hogy a kutya megveszett, s összemarta! — kacag a vackán a tűz mellett. A karámban álmukban mozduló ökrök nyakán fel-felver a kolomp és

Simon boldogan alszik el. A tűz egyideig megvilágítja arcán az ütések helyét, aztán az is leszakad.

A következő napon még mohón kapkodta el az eb a neki dobált falatokat, de csakhamar izgatottan vinnyogni kezdett, láncba harapott fogakkal küszködött és elviselhetetlenné vált őrzöngő panasza, valahányszor a nap megjárta fölötte pályáját. Erőtlen lábain előre görnyedt és megdöbrentően szomorú volt. Éjjelenként lankadt zöldben égtek szemei. Társai nekiestek és marták, verték azal a különös állati ösztönnel, amely nem tűri meg fajában a senyvedtet.

Simon élvezte, figyelte, a kutya apadó életerejébe mártotta bosszúját és leste, mikor jelenik meg az állat habzó szájában a halálcsira.

Végre!

Az állat fekete orrlyukain letörülhetetlenül csöpögni kezdett a sötét rubinvér, öszerágott nyelve több üvöltésre éptelen volt, máskor ragyogó, fehér bundája szennyes, sárgás, izzadt, csapzott, kócos, szegény lett és farkát lábai közé csapta. Ekkor úgy vélte, hogy itt a pillanat. Mámorában semmire se gondolt, csak a fehér fogakkal kirakott véres kutyaszájra.

Leüzent a faluba az úrnak.

— Jere ki, uram, mert nagy baj van!

Both Áron lóháton, vágatva jött.

A csordás mesziről meglátta.

— Jere csak, jere! — lihegte.

Néhány lépésre volt már csak az úr.

— Mi baj, Simon?

Az embert elforrósította a mámor, a pillanat györtözte, a félelem kiverte, arcát dörzsölte kéjesen, mintha

valami drága, ritka folyadékkal mosakodnék. Kábultan morogta:

— A kutya!... A kutya ... Rád eresztem!

Földre szegzett karral, félig öntudatlan oda botorkált az ebhez, léptei inogtak, háta borsódzva fázott, s harapásnak, vérnek, ütésnek, dühödtségnek álmoképe táncolt előtte, mintha lángoló fátyolon át nézne.

— A kutya!... A kutya...

Az ebuszítás hatalmához makogva kereste a szavakat, hogy a halálos harapáshoz erőt diktáljon.

Both Áron rémulten félretolta.

— Vigyázz! Hátha veszett!

Az eb kirúgott lábakkal az oldalán feküdt. Csattogó fogakkal kapkodott levegőért.

A férfi fölébe hajlott a pisztollyal. A dörrenés kurtán megrázta az állatot, s csendben elsimult. Utolsó pillantása, mit ráemelt, úgy maradt nyitva, mintha a megismerés pillanatában pontosan megértette volna az emberi szándékot.

A csenevész, rongyos csordás, ez az eltenyészett fél t barom, kinek teher és szegyen a léte, ez a dudvák közül előmászott torz nyomorúság most szembe fordult az úrral, homlokon verte sajátmagát és veréstől foltos, dagadt, sebes ábrázatát odatárta:

— Most ide löj, uram, mert én haraplak meg!... Löj, mert esszeráglak!

— Mi lelt, Simon?... Simon fiam, térj magadhoz!

Döbbsen vizsgálta, tébolyult-e az ember, vagy az eb harapta meg.

A csordásnak már könnyek gyűltek káromkodásaiba.

— Siess, idelőjj, ahol megverted!...

Egyszerre kínos-világossá vált minden az úr előtt. Szánalom és bánat ébredt benne. Szégyenkezve tűnődött, mivel riaszthatná el a fekete madarat az ember fejéről.

Az elkínzott csordás meggörnyedt, szederjes száján elhalt a beszéd, tehetetlenül szenvedett.

Az úr hozzálépett:

— Engedj meg nekem, Simon! — nyújtotta kezét.

— Feledd el, Simon!

Az ember egyszerre sárga lesz, mintha viaszpohárból ivott volna. Reszketve ragadja meg az úr nekinyújtott jobbát az ő földtől piszkos, repedt, bütykös, vértelen parasztkezével. A másik felhúzza a földről, melléhez támasztja, emberré gyámolítja. A csordás sóhajtva condrájába törülközik:

— Vallani akarok, uram!

— Előbb ülünk le, Simon!

Leülnek egymás mellé a juhászbundára és beszélnek egymáshoz. A bunda úgy fénylik alattuk, mintha az Isten bárányának aranygyapján ülnének mind a ketten.

A VÉRLÁTÓ LEGÉNY

A nagyháborút követő tavasszal történt.

Öreg Tompos Bálint este azt mondta Béninek, a fiának: i

— A kaszák rendben vannak-e? ... Nyolc embert fogadtam. Velem, s veled tizen leszünk. Délig levágjuk a Kustalyt.

A legény csak bólintott. Zárkózott, csendes ember lett ebből a Béniből, mióta hazajött a háborúból, ahol úgy kihúzott négy esztendőt, hogy még a feje se fájt. Itthon se látszott semmi rendellenesség rajta. Hogy kéve- ?

set beszélt? ... Hát osztán? Még jó, ha nem jár az ember szája a máj világban. Nemcsak megoltalmazta Szentfel-sége, — áldassék szent neve — hanem azon a nehéz háborús kenyéren olyan legényt facsarított belőle, amilyen kettő sincs, nem is volt, s nem is igen lesz hamarjában a faluban. Széparcú, hatalmas termetű, s szemérmes, mint egy nagy leány. Büszke lehet rá az öreg Tómpo- ,
pos Bálint, hogy az édesanyját, Véri nénémet ne is említsem. A nagy vagyon is megvan, ötven hold prima föld. Mi kell egyéb?

Inkább csak büszkeségből mondta másnap hajnalosan Tompos Bálint a fiának, mikor a kövér, derékig érő fűnek nekiálltak a Kristályon.

— Kerülj hátrább, Béni, mert az emberek nem győznek utánad haladni!... Vezesse a rendet Koncsag Ignác!

A kasza lendül a kézben, suhog, dől a vastag rend. A testek nekifeszülnek, s lassan közelednek a hajnali derengésben csillogó vízhez, mintha ismeretlen szertartást végeznének, vagy a csillagok fiai volnának, kik lehullott társaikat temetik serényen. Az utolsó alakja még elmosódik a párás ködben, de a felhők már a kelő nap fényében remegnek, mint a földöntúli élet kint feledett színes ruhácskái. A rendet vezető legény a kaszatörlő füvet lassankint lábaihoz hullatja. Kedves, édes játék ez is, szerelmi babona, leányigéző gondolat, forrótestü legények kitalálása. Az emberek nézik a nap szakállát, a hegyekre rézsutosan hulló sugarakat, melyek megjósolják az esőt. A földnek nagyszerű nyugalmán elszótalanodva visszahaladnak, hogy újra kezdjék titkos mozdulataikat.

Az ötödik-hatodik rendnél azonban Béni meghanyatlik és kiáll a sorból.

Elégedetten, mosolyogva kerülik ki a többiek. Az apa székenkezve szól rá:

— Mi lelt hé?

Béni észre se veszi. Lehajtott fővel, fontoskodva beleindul az ölig érő fűbe, behajlik, nézi, vizsgálja.

A kaszások megütközve néznek rá vissza.

— Mit csinálsz hé?

A legény mintha magán kívül volna, hirtelen meg-rándul és felordít:

— Aki Istene van, — borzadozik — hiszen itt szörnyű sok a vér!

A férfiak elnémulnak a megdöbbenéstől. Az apja rászól:

— Mit beszélsz te?

— Tele van vérrel a rét!

Rettenve szaladnak oda, nézik, de vérnek nyoma sincs sehol. Tiszta és ártatlan a rét.

— Hol látod itt a vért?

Béni leszakít egy marok piros virágot és eliszonyodva mutatja:

— Hát ez mi?... Friss vér! Bizonyisten friss még!

A férfiak a legényre tekintenek, aki izzadt, sápadt, különös szemeiből, mint tűzbe borult kicsi ház ablakain, kiizzik a megközelíthetetlen titok.

— Szent Isten! — vetik a keresztet ijedten az emberek.

Apja kemény mozdulattal megrázza a fiút.

— Béni! Béni fiam!

A legény zilált arccal, borzadó üstökkel a magasba emeli a kaszát, de a többiek lefogják, elveszik tőle. A bicsakot is leoldozzák derekáról, hogy ne ártasson senkinek.

— Megkötözzük? — azt kérdi Koncsag Ignác.

Az öreg Tompos megrázza a fejét, komoran maga elé néz és könny facsarodik a szemébe. A fiú már csendes. Már nincs ezen a világon. Nézi ő is a földet és zavart, különös szavakat mormol bele a fűbe, mintha jósolna. Papnak is számot tenne, amit mond. Vájjon hol tanulta, kitől hallotta? Szája enyhén habzik:

— A vér nem múlik el soha!... A vérnek útja Isten szíve, de a kiontott vér oda vissza nem térhet. A földre hull, de nem válik porrá soha! A vér szent és megbocsáthatatlan ...

Némelyek önkéntelen leveszik fővegüket és úgy hallgatják.

Az öreg Tompos is belenyugszik a változhatatlanba.

Szomorúan megfogja a hatalmas legény kezét, ki szép és szemérmes, mint egy nagy leány.

— Jere, menjünk haza, Béni!

Többé ő sem emeli fel szemeit sem az égre, sem az emberekre.

Csendesen mennek egymásra támaszkodva. Már nincs miért sietniök. Pihegve, fáradtan viszi öreg Tompos Bálint életének roncsát, meghaltlelkű fiát. Viszi komoran, szót se ejtve, elszorult mellel, félelmes erővel, lehanyatlott büszkeséggel. Átvezeti hallgatagon a véres füvek között és csak néha rivall rá az Istenre, de az Isten nem felel, s a füvek is hallgatnak róla, hogy honnan kapták a vért, szörnyű terhüket.

A kaszások sóhajtva utánuk néznek...

SEBE LÁSZLÓ HAZABESZÉL

Büszkén, leányoknak tetsző arccal, széles mellkassal, birkózó izmokkal jött az egyetemre, nyílt kihívó túlzással, ahogy ezek a gyerekek rendszeren duzzadó, féktelen kedvvel felszármaznak Székelyföldről. Minden mozdulatuk ezt mondja:

— Ezör forint sok pénz, de azért se adnám, hogy itt lehetek!

Eredeti, tarkabarkaagyú kedves fickók az erő darabosságával, kik indokolt esetben könnyen pofon felejtik az embert. És hát lelkesen isznak, vérbeli lumpot imitálnak. Ki legkevesébb szereti, leginkább annak jár a szája.

— Ha édesanyám serrel szoptatott volna, ma se tudna elválasztani!

Más nagyszerű megjegyzések támadnak, kisasszonyriasztó kacsintást erőltetnek a nézésükbe. Míg a szemedet elpillantanád, már megtréfáltak.

Idővel ezt is, azt is megtaszítja a tüdő vész, vagy élet, mindig kevesebb lesz az utcán a tüntető köszöntés.

— Szerusz, Ját. — Ifjú lelkek lehajlanak, eltűnnek. Kis diákszállásra szorulnak ketten-hárman s közösen búsúlnak.

Tavaszi időféslés volt. A fűzfa kitolta már a lombját a vízparton, a hangyák előmászta s az új legyek elkábulva lapultak a fényes házfalon.

Sebe László felhajtotta a kabátgallért, gunnyasztott

a térdén könyökölve. Lakótársa, a köpcös gyergyai Sikó jószándékkal gondozta.

— Mahónap megszavadsz. Eriggy levegőre. Már lyukad be a vakszeded.

— Hadd el Sikó, hazagondoltam. — Húgom írt! Baj van!

Csak pillognak egymásra. A Sebe Laci fehér csontja fényleni kezd, meleg könnyel megöleli a társát.

— Mennyit is játszódtunk mi akkor!

A gyerekjáték említése megzavarja a gyergyait is, túri, simítja az ábrázatát, hol elsötétíti, hol kideríti. A beteg lázas karja nyakán lóg, egymás mellé gyöngülnek, mint két mesélő gyerek.

— Mióta vagy beteg?

Sebe gondolatban számítja. Melegség tölti ek

— Hallgasd csak meg, Sikó. — Régi dolog! — Félméteres leányka volt a húgom is, egészséges, szép, hólyagosszemű. Én se voltam elébbvaló. Egyszer összebeszélünk, hogy megnézzük Gabit, az öcsénket. Tudod, az akkor még bölcsőben feküdt, a szája izgett-mozgott. Kacsóival, melyek nem voltak nagyobbak egy kis madár lábainál, arcúnkon bíbelődött. Azt mondja a húgom:

— Te, vegyük az ölünkbe!

— Miért ne!

Ügyesen alányultam, kiemeltem, hintáztattam a karomon. A leányka megirigyelte.

— Add ide!

— Nesze!

Addig cserélgettük, míg elejtettük és begurult az asztal alá.

Nagyszerűt kacagnak rajta, a gyergyai fiús kedves-

séggel húzódik közelebb. Lekopott róluk város, egyetem, idő és élet. A szent, a nagy megfélekezés izgalma, a múlt-háborító fény, játékkitalálás nagyszerűsége szállott hozzájuk.

— S hát aztán?

— Aztán — mosolyog Sebe — sietve visszazartuk a bölcsőbe. Áldott szerencse, hogy nem sírt. Éppen el akarunk illanni, mikor nagyszomorúan bejött édesapám.

Még a légy is megkövült az ablakon, de nem történt semmi. Leült, nézett. Már-már elárultuk, hogy elejtettük Gabit, húgom bökte is az oldalamat, mikor még szomorúban bejött édesanyám is.

— Mit végeztél?

— Hiábavaló minden!

— Azért ne búsulj! — így becézte.

— Milyen szép volt akkor édesanya, ha láttad volna!

— Hiszem! — bólintott Sikó alig észrevehetően, hogy ne zavarja és nézte a társa szeme alján a fekete foltot.

— A gyerek szerencsére felsírt, a melléhez emelte. Bennünket perc alatt kivitt onnan a lelkiismeret. Végigmenekültünk az udvaron a kaszajfa háta mögé, hol a húgom édesen elkacagta magát.

— Barátom, ha hiszed, ha nem, én ettől a perctől fogva beteg vagyok. Ha már benne vagyok, neked elmondom a többit is, de ha valakinek szólsz, beléd bicskázok.

Az ideges kitörés nem bántotta a gyergyait, hogy ez a megnyilatkozás ne lássék gyengeségnek. Tovább már ismét nyugodtan mesélte gyermekjáték-életét.

— Három lószekér állott be az udvarunkra. Itt vájjon mi lesz? — tűnődünk. A kíváncsiság elővitt. A lovak fordítva voltak nekiállítva a saraglyának. Kissé

csodálkoztunk rajtuk, de akkor már javában folyt a munka a szobákban. Idegen emberek jártak-keltek durva zajjal, mindent felforgattak. Apa sorra mutogatta a bútorokat.

— Ezt! Aztán a szekrényt. A függönyöket le kell szedni!

— Hová viszik? — találgattuk, de tovább kergettek.

— Takarodjatok játszani!

Húgom félt, fogta a kezemet és aggódva leste, hogyan szedi le a tükröt egy hórihorgas ember. Aznap nem tudtunk játszani sem a begy csontokkal, sem a főzőedénykével, a vízpartra sem mentünk örvényt nézni.

Estére üres volt a szoba. El-elkiáltottuk magunkat benne, nagyokat visszhangzott. Szomorkásán ültünk a tűz mellett, míg lefektettek.

Hajnaltájon, anyánk hideg, éjjeli ujjakkal hozzánk ért, felöltöztetett és kivitt az udvarra. Nagylángú viharlámpák égtek a szekéren.

Felültünk. Az éj cseppjei arcunkba permeteztek, mitől megfázott az orrocskánk.

A gyergyai fiú hajába túrta két kezét, úgy hallgatta piros homlokkal, pillantás nélkül, mint a kurucok a nótát, kíváncsian nézte, mint gyerek az oltárt. Verejtek, haloványság közt csak beszélte tovább Sebe László:

— A többi egyszerű. Elhagyatott utcába vittek, féligdült házak közé, melyek olyanok, mint a mellen lökött ember.

— Édesapa csak meghajolva bírt járni a törpe szobákban és ezt úgy megszokta, — legalább mi azt gondoltuk — hogy a szabadban, az úton is meghajtotta fejét;

pedig jó magasan van az ég, nem ütötte volna bele a homlokát.

Kevés idő múlásával megtudtuk, hogy még sincs olyan magasan az ég.

A papkertben gyönyörű, hosszúszájú ibolyák nyíltak abban az időben. Sokszor odafeledkeztünk. Édesapához rontottunk be az ibolyákkal, de visszarettentünk. Az ágyon ült, egy úr tapogatta a lábait. Húgom közel merészkedett.

— Ni, édesapa, milyen kövér a lába!

— Édesapa hízik — és szomorúan magához kanyarította leánykáját.

— Tényleg hízik! — vallottam be én is.

Az orvos elvégezte a tapogatást.

— Kérem, csekélység!

Húgommal incselkedett, míg a receptet karcolta. Csak nagy huzavona után árulta el.

— Vízkór! Szívbjából támadt!

És mi nagy örömmel szaladtunk ki:

— Édesanya! Édesanya! Édesapa hízik!

Sebe László pihent. Gyöngye ujjaival megsodort egy cigarettát. A gyergyai Sikó próbálta félbeszakítani.

— Ne izgasd magadot, Laci! Elmúlt, feledd el.

Sebe fölényesen rázta a fejét.

— Tévedés. Borzasztó elevenen él bennem, mint a papban a miatyánk.

Látszott, hogy a láza fokozódik, az a két szép tüdővérszrózsa nyiladozik élénken. Most már kérte Sikó. A fiúnak jól esett az érdeklődés.

— Bizony. Édesapa tovább hízott...

Mikor az almafa elhullatta piroseres virágját a papkertenben, járni se bírt. Kiült az udvarra a verőfénybe. Nővérem hangosan tanult. Leánymódra. Lépkedett.

„Szolimán, a törökök vezére nagy sereggel.. “

Hosszú lélekzet, újra kezdte.

„Szolimán, a törökök vezére... (dupla lélekzet, újabb séta) nagy sereggel közeledett Magyarországhoz.“

Ezen felvidult, de naphanyatláskor le kellett feküdnie. A konyhába húzódtunk, hogy ne zavarjuk. Egyik este nyílik az ajtó és apám áll az ajtóban, mint a fehér halál, kinek ezüstös a szakálla. Száraz kezeivel a bútorokba fogódzott. Segítségül futunk, de ő csak szaval a küszöbön.

— Az irományokat hozom. Jó, ha kéznél vannak.

Szétteregette.

— Ez a működési bizonyítvány, végzés, kinevezés. Ha le találom hunyni a szememet sürgősen terjesszék fel.

Rám fürkészett.

— Mit tanulsz? — Igen? — szigorkodott. — Ember légy a talpadon, mert — összeszívta a szakállát, befordult az ajtón a lépésekkel küzdve, támogatva, benn lehúnyta a szemét és nézte, nézte jó sokáig a jövőt.

— Rá egy napra, ugyanazon órában nagyokat ropant a szék a csendben virrasztók alatt. A falakat kárpitba vonták, a sztaniolos angyalokat felállították, egy asztalkára ráhelyezték a feszületet.

Édesapa örökre meghalva feküdt fekete ruhájában, olvasóval összekötött keze a mellén.

— A többi egyszerű — fitymálta saját sorsát Sebe László. — Annyit tandíjmentesültem, annyi buta kölyket

oktattam, míg valahogy leérettségiztem. Hanem az anyám szemlátomást pusztult. Amennyit mi gyarapodtunk, anynyit fogyott ő. Arcáról eltűnt a szín, szemei beestek, a mementóvonalak pirosán belevágtak a tenyerébe, mint a tűz-ér.

Az utolsó estén a tűzhely körül forgolódott. Az öcsém — kit elejtettünk régen — az érettségi pácán lovagolt. Ruhát stoppoltak, gyolcsot hasítottak, — gondosan elrendeztek mindent a ládácskában. Számbaadták.

— Nézd! Itt van tizenkét zsebkendő, ezek a gallérok, ezt ide teszem, azt oda...

Ismerősök érkeztek. Ilusék.

— Mikor indul Laci?

Az az idő is elérkezett. Vettem a nehéz táskát. (Az érettségi pálcá otthon maradt, most is ott függ a szekrényben talán.) — Anya sajnált. Azt hitte, szégyenlem vinni.

— Embert fogadok! — ajánlotta.

— Minek? Kár a pénzért!

Még sokszor megkérdezte:

— Bírod-e, fiam?

— Ugyan! — és összeharaptam a fogaimat.

Felszálláskor öt forintot nyomott a kezembe.

— Vedd magadhoz!

Sokszor visszaadtam, mert tudtam, hogy utolsó pénz a háznál.

— Nyugodtabb leszek, ha elveszed — sirt és erőszakosan a zsebembe gyűrte.

A legközelebbi állomásról mégis visszaküldtem, mert nem tisztességes ember, ki elveszi anyjától az orvosság árát.

— Hát nem igaz, barátom?

Sikó, a gyergyai, bámulva nézte a rettentő erőket, indulatokat fékező társát, ki nagy léptekkel sétált, betegesen, borzosan.

— Feküdj le, pajtás! — csillapította.

— Lefeküdjem? Én? — torpant hátra, mint a megsértett tudós, ki saját köreit számítja, szidja. — Hiszen készülnöm kell. Itt a levél. Haza hívnak. A kis húgom írt.

Most már úgy viselkedett, mintha ott se lett volna a társa, a gyergyai Sikó. Rádobta magát az ágyra, figyelgette a húga levelét.

— Jer haza, Laci. Te tudsz hozni örömet, egészséget is.

— Azt hiszik szegények, amerre én járok, boldog, fényes az élet! — kesergett Sebe László és arca tele volt szomorúsággal.

— Te, ha nekem pénzem volna! — meredt rá a barátjára, csillanó, tervező, fakó szeretettel.

— Mit csinálnál, Laci?

— Barátom, — vetett feléje egy lelkes mozdulatot — gyönyörű házat építenék valahol egy erdő tövében. Berendezném minden jóval. Aranyból volna még a rozsdá is a késen, villán.

Legelőször megfestefném apám, anyám képét. Kis húgommal megtanáskoznók, hogy melyiket. Azt-e, amelyiken édesanya fiatal és üde, mint a reggel támadott gondolat, vagy a mostanit, a lehullott arcút, kopott ruháját.

— Mégis ezt festetném meg!

A konyhát felszerelném drága edényekkel, kristálypoharakkal. Majorságot is keltetnék, márciusi csirkét, pelyhes pipét.

Aztán egy napon — legjobb volna a nevemnapján — kocsira ülnék és elhajtanék a kis meglökött ház elé. Már a kapuból kiáltoznék:

— Hamar! Sietni! Elhűl otthon a leves!

ők kifutnának és magammal vinném az elhagyatott-Ságból. Az izmos lovak — ejh, hogy trappolnának!... A szép szobába vezetném, hol a képek függenek a falon. Édesanya sírna a látásukra és csak ennyit tudna mondani:

— Drága fiam !

Ahogy a konyhára mennénk, hát egy pici csirke be-merészkedett a nyitott ajtón csipegetni. Kis húgom felkapná, megcsókolná a homlokát.

— Jaj, de bércig!

Az ügyetlen csibe arany lábacskaival kapargatná a húgom tenyerét.

Mikor a legboldogabbak, mindenről elfeledkezve, elszökném mellőlük és felgyújtanám az elhagyott szegény házat.

Mit beszélek? ...

Felgyújtani nem lehet, mert oda kell haza mennem, de azért jól készüljetek, mert úgy megyek közétek, mint egy fejedelem.

— Hiszed-e, Sikó?

Sikó megölelte a lázas gyermeket, széthányta az ágyat, beledédelgette, beborogatta a fejét, szívét és őrizte, míg elszenderedett.

Estefelé felnézett még néhány földi, osztályos cimborára. Azoknak megsúgta, hogy baj van, Sebe Laci már hazabeszél.

— Hazabeszél? — hitetlenkedtek, de úgy látszik meg-

értették, mi az a hazabeszélés, mert erősen elkomorodtak, sötéten, gyilkosán néztek egymásra; — már ahogy ezek a székelyek szokták — kikben, sajnos, nincsen semmi finomság, megértés. — Darabosak, féktelenek és az Úr-isten is tájékozatlanul keresi a helyüket a másvilágon, hogy hová tegye őket.

APA MÓZES TEMPLOMA

Hajnal van, szép piros hajnal, de már látszik a harmatcsepp az ökör szarván s a lombkaliba alatt felserken Ülkei Lázár, a havasi pásztor. Olyan közel jönnek a csillagok ébredező szemeihez, mintha a fenyők ormán szikrázó virágocskák volnának. Elnézi kevésbé az égöntést, aztán babonából letöri az ágvesszőt, melyre az első napsugár ráesett. A patakban megmosdik s tüzet tesz. A harasztot szétvetett lábai közé kaparja, kicsihol s a tapló vasat orra előtt meglengeti, az ághalom közé dugja, mintha az ősvilág fészkebe rejtené. Felcsillan a tűz, hogy virradni segítsen. A Lázár félorcáját megvilágítja, a másik még az éjben marad. Mellette a borztarisznyából kinőtt a fenyővizes üveg nyaka. A bokron durva inge szárad, a kaliba üstökén sajtockska csüng. Az értékesebb holmit belül rekkentette el a szenaágy alatt. Itt őrzí a balta a szeretőjétől kapott jegykendőt, finánc lábú dohányt s miegymást.

Koldusélet biz ez, de Ülkei Lázár nem a nyomorúságra, hanem az öccsére haragszik, kit másfél napja már, hogy Ajnádba szalasztott Csinod Évához, a szeretőjéhez, de csak nem jön a legény.

Az öregisten rég kimustrálta az eget, mikor sánta lován arra hujjongatott Bartis Fürga Mózsí. Reákiáltott:

—Te! Nem látád-e az öcsémet?

Bartis oda se pillant. Nem azért, mintha nem értené

a szót, de előbb elvár két kiáltást s csak a harmadikra rúgja oldalbordán a lovat:

— Az ecsédet-e ? ... Odalenn az aljban zsidóravatalon fekszik!

A „zsidóravatalon-fekvés“ azt teszi, hogy a fiú részeg fővel eldőlt valahol az úton. Arra is jó ez a mondás, hogy pásztordélig ne várja őt Ülkei Lázár. Páztordél pedig akkor nagyon, ha már a bika lapockájáról nem száll fel a kék döglégy s a madárfiú ülepére esik a fészekben.

Tisztességeset káromkodik a hírre a legény, de nem azért, hogy Istent sértse, hanem csak így messziről jóslgatja az öccse jövőjét.

A Béni-fiú, mikor délfelé megjön, mégnagyobbat káromkodik. ő se a Fennvalót akarja bántani, hanem csak a bátorságát bizonyítja.

— Súj egye meg, ott felejtők a Jobbsincs mozsikáját a Csinód Éva ablakában!

Lázár nem szól, de füstös a két szeme, mint a bikának. A fiú rákacsint a bokorra:

— Ne fúdd magad, hanem készülj, mert azt üzente a szeretőd, hogy az új templomban elsőnek lakodalmaztok!

Sok ennyi jó hír egy legénynek. A megirdalt szalonna reszketni kezd a kezében, az erdőnek lobbanásai lesznek.

Szótlanul ebédfőzéshez látnak, mert fejük fölött az újulástól nedves fenyőtobozok délebedre harangoznak. Az üstöcskében csakhamar buzog a víz s a sárga puliszkalisztet behintik, mintha virágporból főznék az ebédet.

És minden megünnepli a két árva legény szegény táplálékát. Az ég ki van világítva a tiszteletükre, a fák lábain moha tündöklük, az eper odasiettében betörte az

orrát, házukra s a százados fákra vadborostyán s iszalag kúszott, hogy fazakukba tekintsen, pléhkanalukba édes bimbók lengenek bele és körülöttük minden virág... A két legény is virág...

— Hát szép az a templom? — veti fel a szót Lázár nagykésőre.

— Szébb nem is lehetne 1 Vasárnap választják a szent-éit neki. Az orgona is készen van. Ügy szól, mintha erős-üdő volna benne ...

Ülkei Lázár a messzeségbe tekint, arra Ajnád felé, hol bárányfelhők jelzik a szeretője lépteit.

— A nagy gazdák titokban a pap nyakára járnak, — mondja a hírt a kisebbik — mert mindenik a maga szentjiről szeretné elneveztetni a templomot... Nagy harc lesz vasárnap! — véli és fáradtan ásít hozzá.

— Nyugodj egy kurtát! — dédelgeti bátyja, maga felhujjintja a csordát és úgy imbolyog utána, mintha túl-vitetné magát a fány határa, in. A tetőn leszúrja botját támaszfául és a feje elhajókázik rajta. Hirtelen össze-rándul. Valahol a szíve mélyén drága gondolat fakadott s bűvös, lassú fundálással, mint egy zümmögő aranybogár megérkezik a szíve csúcsára.

— Mi lenne, ha a Csínod Éva neviről neveznék el a templomot?... Beh megemlcgetnék!... Nem válna az Istennek sem szégyenire!... Jó, értő ember a pap, miért ne hajlanék a szóra!...

Már hitt is benne. Együgyű lényébe elragadtatás szállott és minden megszépült körülötte. A méhek por-szemet vettek pici körmeik közé, hogy elragadtatásukban a földön túl ne szálljanak. A színeskalapú gombák olyanok, mintha olasz turisták volnának, kik a havason

mászkalnak. Dalolnak a madarak s a sáfrányokon biztatón villog a kígyók nyála.

— Úgy lesz! — rikkantott fel örömeiben és meg se várta az estét, bensőleg áradozva visszaterelte nyáját, levette a bokorról napillatú ingét és estre hanyatlóan bizakodón megindult Ajnád felé.

Éppen lámpagyújtáshoz készülődtek a faluban, mikor megérkezett a pap kapujához.

Az udvaron leány surrant a tejjel azon görnyedőn, ahogy kibújt a tehén alól. Rászólt a szájtató legényre:

— Vigyázz te, mert béka szökik a szádba!

— Itthon-e gazdád? — restelkedik a legény.

— Jézuskát altatja! — ingerkedik a leány. — Mi bajod vele?

— Ha a likas kalapomon keresztül megnézed a csillogot, akkor megmondom!

— Majd ha az én fejemen lesz! — vág vissza a leány.

— Eljön annak is az ideje, ha a macska keresztül szökik az árnyékodon! — vigasztalja Ülkei Lázár s a kicsi üdülés után megkeresi a pap kilincsét.

— Nagy dologban jöttem! — kezdi halaványan s a két legény összebúvik az asztal fölött.

Mert a pap is legény, ügyibevaló legény.

— Mintha gyónnám, csak úgy mondom! — suttogja Lázár.

A pap szelíden, komolyan bólint, amitől a másik neki-bátorodik.

— Éva legyen az új templom szentje! — esedezik forró homlokkal.

— Annyira szereted?

— Ha azt ki tudnám mondani!...

A tompa lámpafénynél hallgatagon nézte egymást a két legény. Fölöttük az ingaóra csillogó szára járta útját egyik legény homlokától a másik legény homlokáig és hordozta arany-lapján a kicserélt gondolatokat. A pap arcáról átvitte a pír a legény barna fejére, onnan visszahozta a szerelem gyönyörű ingerét és a pap megremegett tőle.

— Nézd, fiam, — mentegetődött — én nem határozhatok, mert a falu dönt a templom neve felől!

A legény összegörnyedt, mint egy megőszült angyal és elfeketedve susogta:

— Akkor vége!... Hej tisztelendur! Nincsen annyi keserű búbanat az imádságos könyviben, mint amennyit nekünk okozott!

A pap megsajnálta. Az ő szívében is megnyíltak a szerelem betemetett kapui. Ránézett a breviáriumára, a falon lógó öreg szentekre s mintha azok is megfeddették volna. Nem többet ér-e gőgös parasztok pénzénél, az ekklezsia-vezetés minden okosságánál az a drága csók, mellyel ezek a tiszta gyermekek hálából megékesítik a Teremtő fonnyadt kezét?... Kifeszítette boltozatos mellét és elmosolyodott:

— Igazad van!... Légy csak ott vasárnap a gyűlésen !... Vagy én hagyom itt a falut, vagy a Csinód Éva nevét fogja viselni a templom!

Angyalok vitték ki a kapun a legényt s a boldogságtól félig öntudatlan ment Alszeg felé s bedugta fürtös fejét a szeretője ablakán. ,

— Ne ijedj meg, lelkem, mert csak én vagyok!... .

A szíve szakadt meg, úgy várta a vasárnapot és mégis elkésett a szentválasztó gyűlésről. Valamitől meg-

riadt, elbogározott a félvad csorda s mire az öccsével összeszedték s lefuthatott a faluba, már javában veszedtek az emberek.

— Első falu vagyunk, első szent kell ide! — recsegett az egyik. — Ajálom Szentpétert!

— Fejjebb! — rázta az öklét Kös Dani Jóska. — Ott van Szentjózscs s az oltárt én fizetem!

— Nem íyugszok bele, emberek! Megajálom a hangokat s az orgonát, ha nem tágítunk Szenmiháj mellől! — semmiztc le Apor Mihály és már hajlott is a hangulat feléje, mikor szót kért Apa Mózes és büszkén odavetette a papnak:

— írja, tisztelendúr!... Ha már pénzre megyünk, itt vagyok én!... Fizetem az egész templomot!...

Mindenki elnémult. A pap lesütött szemmel szólott:

— Kérem az egyháztanácsot!

Szóba se jöhetett a szegény senki-legény vágya. A szép leány remegve, szégyenülten állott mellette. Az emberek egymás izzó szemeit vizsgálták s az asszonyok kezéből kiesett a levendula-fű.

— Még van reménység! — áltatta magát a legény és bizakodva leste az ítéletet, mikor visszatért az egyháztanács.

A pap ránézett, mintha bocsánatot kérne és síri hangon kihirdette a határozatot:

— Apa Mózes atyánkfia nemes ajánlatát elfogadjuk!

Számba se vette senki, mikor a legény felordított:

— Az Isten!...

A leány iszonyodva menekül el tőle.

— Verjen meg a bűnöd, hogy ilyen szegénybe rántottál! ... Többet nem kerülhetek emberek szeme elé!

A legény meghökkent

— De... Éva!... Hát csak ennyire szeretsz?...
Éva!... Mi történt ?...

Setéten, esett fővel törtetett át a falun. Már a havasok lábánál állott, mikor megvilágosodott az elméje.

— Az Isten tudta!... Isten nem akarta!...

A gondolat hosszan elderengett a szeme tükrén, aztán alázatosan levette fővegét és felnézett az égre.

Mégis kiesett szeméből a könny, mintha a Jóisten melléről hullott volna le az elgondolt boldog életnek oda-rejtett nedves kicsi rügye...

CSUDÁLÓKŐ

Barlangmisztérium.

Homoródalmást régen elhagytuk s mire pirkadni kezdett, már a Kőmező sziklakaraján jártunk. Már bontakozott a nagyszerű látvány. Az omlott szirteken lábaimnál zúgó patak félelmes igéi jósolni kezdenek és akaratvesztetten nézek bele a tátongó mélységekbe. Az agyat nem bírja lehűteni a hűvös havasi légnyomás s szemeiden reszketve emeled a ködturbánt, míg a fekete bükkös körülmorajló rosszszándéka a lélekkel enyeleg. Sejtelmek, rémlátások, káprázatok, szorongás, a hegységek reddői, a megrendíthetetlen valóság sötét hátterére felfestik a balsors gyönyörűségét.

A mélység díszíti a magasságot. Sietünk a Csala-tornyára, hogy lássuk a napváros ébredését. A bűvópatak medréből nézve az ormon függő, biztonság-kötéllal rögzített társaimat köldöküknél fogva megkötött kis majmoknak látom, aztán szinte elveszek a katlanban, a méregfőző alvilági tudományban. Ha gondolkodom, csak a sötétséget szaporítom. Kábult vagyok, mire a többiek engem is a magasba rántanak. Hangtalanok vagyunk, mint a denevérek.

Csakhamar megjön a nap, a napváros ébredni kezd. Sokszáz fehér, karcsú szirtszál ragyogó fénybe öltözve megújodik s a kővilág megnyílik. A felső minden las-

san elválík az alsó mindentől. A fellegek futva tünedeznek, a ködök szétfoszlanak és a hegyek ingadozni látszanak. A csillogó mészkövek a naptörésben látható sugarakat vetnek szét magukról s az így képződött végtelen ezüsthálónak szárait a sejtelem tartja. Nagy, harmattól könnyes bojtya távozóban felettünk csüng. A napvárosban mára istent halásznak maguknak.

Állok a Csala-tornyán, honnan tatárkémléléskor örömében lebukott egyik őszám. Alattam a tavasz virágait nézi, a vad szimatolva járja az erdőt, a madarak vággyá válnak az ágakon, s a távoli földeken már pityókáját kapálja a székely. Az égen üvegfátyol, közel-felhő. Lélekben kísérem a munkát, mint angyal az imát. Szegény, félmeztelen népem, ki örökkön arcborét vitte foltnak más dicsőségéhez s utolsó rongyát is a becsültre pazarolta... Csak ütni, s szenvedni szoktatták. Zsebe van, hogy üres legyen. Saját tehenének is tartozik a tej árával, pedig elvetéli körmeit a nehéz munkában, míg kiöltött nyelve bevérzi ágyaszalmáját. Ha ma megkötözték, holnapra annyit fogyott bújában, hogy kivonhatta kezét a bilincsekből. Hiú gondja, hogy pénze a koporsót kifussa. Fejében hibás a tartalom, mert most is bízik az igazságban. Abbizony, víg az élete, csak az a baja, hogy üres gyomor nem hágy halmot maga alatt. Nem csodálnám, ha — e népet látva — én is leszédülnék innen.

— Menjünk már! — siettetnek társaim.

Menjünk! A barlang vár. Sápadtan kapaszkodunk fel a bejárat torkába. Izgatottan gyűjtjük meg a fáklyákat. Szildák tépik az ember árnyát, kétségek a szívét. A szem vibrál s a képzelet sietteti az alvilági tréfát. A

vörös fáklya a levegőtlen odúban ímmel-ámmal gőzöl, sereeg, mintha kohold egérszörít pörkölne lángjába. Itt ott penész ül a kő-bokrokon. A barlang falából sziklába ragadt, korszakos koponyák ütköznek ki. Hátrább kor-mos üst kuporog vad cigány hátán, mint középkori banyán az ásító sátán. A sötétség olyan mély, hogy az életet mímelni se lehet. Az érzéstelenség pedig akkora, hogy a hajunk szálankint ragad fejünkbe a félelemtől. A tehetetlenséggel és súllyal tömött sziklák östehetségét nagyobb feladat megoldani, mint a légy hat lábát tapadással ellátni, vagy sejtekből fát ragasztani össze. A Barlang önmagából él, mint maga a Jóisten, vagy a nagyon öreg világtalanok. A föld lényege az, amit ez a torok magából kiásít.

— Vigyázzatok! — kiáltom önkéntelen.

A kiáltásra furcsa mágia kezdődik. De minő mágia! Egy ember képtelen elviselni.

Finom, síri, kis eljajdulással indul, mintha tündér hajszálán vonót rántaná el. önkéntelen tudom, hogy a limbus vész jele volt. A zizegés folytonos és különös lesz, mintha a falevél féloldala sírna az egyirányú szél miatt. A fénynél ragyogó kövek közt megnövekedett termettel, megbabonázottan tévelygünk feléje. Arra gondolok, hogy így fogunk egykor botladozni a fekete firmamentumon csillagról csillagra a teljes kielégülés felé, tűzbe perzselt szemünk világa nélkül. A fáklyámról lecsóválom a pernyét és mintha jelt adtam volna, egyszerre felzúdul a nyavalygó zsvaj, mintha a föld árnyékában bízva és rejtőzve ördög-lármát rendeltem volna. Az első vándorlegénynek, Káinnak füttye hallszik. Démonok forradalma ilyen a pápai áldás miatt, vagy a lán-

gon sülő férgek hattyúdala. A halottak anyanyelvükön üdvözölnek a gödör szájánál. Feltétlenül utálatos, mint a nyáltalanszájú aggszüzek éneke. Lehet, hogy a kínai ábécét zagyvalják elő az Összes kínaiak. Csak a haldokló gége fúj ilyen akasztófa-ritmust, de az is lehet, hogy a világ összhangjának egyedül hiteles visszhangja, azért ilyen elviselhetetlen, káromlást és átkot szülő borzalom.

Azt mondják, hogy a riadt denevérek ezrei okozzák ezt a zajt, mely a közeledésünkre lassan elhal, az alagutak elvezetik a rémzajt, sustorogva megszűnik, mint mikor a sugárzó szenet vízzel leöntik. A mágus-tudományak vége, csak a halomba hányt hangszerek: avas félkoponyák, csorba állatsontok sejtetnek valamit. A denevérek már közömbösen függenek a szárnyukra aggattott horgokon. Halk kőcseppenések koppannak, mintha láthatatlan királyi koronák népük könnyeit gyűjtenék.

Mit érne most egy torok friss levegő!

Erre azonban most nincs idő, mert a Fügőkö alá megyünk.

Majdnem beleütközünk a roppant, tömör szikladarabba, mely örökös zuhanóban van, mint a mindig kész pusztítás. Alig merünk lélekzeni a láttára. A Föld lelkiismerete ez, mely egyszer le fog dobbanni ránk, mihelyt az igazság nyíla ellövi az őt tartó hajszálat. Pillanat kell-e hozzá, vagy korszakok, ki tudná megmondani !... Csak a csecsemőt nem lehet büntetni vele, hogy alatta egy szál rongyon, ne mosolyogjon; de nincs az az elvetemült vaskoponya, hogy a veszedelmes és bizonytalan eshetőségtől meg ne repedjen.

Valami rege szerint a föld színén van egy nevetlen fü, melynek gyökere a Fügőkövet tartja. Ha e fűvet

emberi vér éri, elszárad a gondviselő gyökér és itt lenn vége mindennek.

Ki nem hiszi, üljön be valami ősmedve tanyába és várja be a szavak teljesülését, figyelje az idehalló csíki kutyák ugatását. Azok megjelentik a veszedelmet. A kakasoké a hajnal, Övé a türelem.

Új terem.

Itt minden üreg szent, mint a naputánzó monstrancia. Ide menekültek őseink a halál, török, tatár elől. Múltunk lelke sugárzik elő. Kik valaha itt időztek, csókkal szívták ki a sziklából az erőt és szeretetüket helyezték védelmük Most már a „Sugár-orgona“ szótlán és elszállott az utolsó méh is a megkövült „Méhkas“-ból, a „Sütökemencédnek hamva kihült; de azért csak ezüst kalapáccsal szabad megkopogtatni a sziklafalat, mint a halott pápa homlokát, hogy a múltról beszéljen. A halál rég kinézte a poharat eleink kezéből és mi idegen világ porát hordottuk ide. Elfeleedtük, hogy a por a kőnek nyilvános gyalázata. Finom leányujjak állanak ki a kőarabeszekek közül, őket is eltemette a hideg és fehér elem, mely könnyed és tiszta elmúlást ad, mint a hófűvés-halál.

Ne vádoljátok a követ, hiszen a falevélnék is helyet lágyít szigorú kebelén és eldajkálja a madártojást!

Mit tudtok ti a föld felszínén a kőről?

Az a kő kezdetleges és koldus. Eb után vetitek, vagy sírból felhányjátok, hogy ördög-inget szabjatok belőle a csontvázra. Szokva vagytok hozzá, mint a cigányhegedű a rossz időhöz. De ez a kő örökkévaló, mert sohasem hazudik, s csak azért nincs szíve, hogy ne vál-

tozhassek benne a szeretet, mely a sziklarészeket egyforma érzéssel tapasztja egymáshoz. Fölöttünk több száz láb magasságban rengeteg erdők görcsös gyökérzete, mint a sziklák agy teker vényei szórják a világba a Föld ösgondolatait. Nehány szerencsétlen méter csak a termő élet mélysége. Felszínes semmisség, kevés, nedves földturkálás, szükös paraszttudomány, mely nem nagyobb egy ördög-előarasznál... De hol van a cél, ahová ezek a sziklák igyekeznek!

És...

Mi vagyok én velük szemben ?... Az a csekély és neveléses név, melyet kínos hernyó-mászás után denevér-ganajjal a Barlang oldalára felfirkáltam.

A fáklyám tétován világít körül.

Csak most kezd igazán megnyilatkozni a Barlang.

A falból indulatos arcélek ütköznek elő, készen rá, hogy megharapják Isten kezét. Dicsőségtől csömörlött, világokat összeontó, barbár uralkodók, prófétákat cenzúrázó, túlzott erejű világdacol ók vetettek itt ágyat maguknak. Szerencsére oldhatatlan szirt-övvel van a testük hátrakötve és nem rohanhatnak ki, hogy fejük fölött a kőzetbe túrt öklükkel együtt a világra rántsák a hegyet. Ezt a látványt igazán csak a hideggyomrú állat, a denevér bírja ki.

Szemben félclőjű, törött kőfarú nők kötejjel szoptatják kicsinyeiket. Pirosarcú székely anyák voltak valaha, kikről borzasztóan tud mesélni a furulyával kitoldott orrú kecskepásztor. Ami velük történt, elenyészett és csak a mindentudó szikla sír rá a ruhánkra. Füst, s a lélek nem kormozza be a levegőt.

Szipogó parasztasszonyok, kik orrukkal piszkolják kötényüket, nem állhatnának résztvevőkben a múlt rémei előtt, mint mi. Egyikünk mégis fellázad:

— Jerünk! Akkor is pofonnal egyensúlyozták az embert, s arcba vágott parolákkal cserélték az országot!

Mégegyszer azonban letartott fáklyával áldozunk az emlékeknek.

— üdvözlégy kő! — mormolom. — Te időtől kopott lépcső a semmihez... Sasoknak asztala, élet eszméletlensége !...

Társaim azonban újra kúsznak a sziklaélen, mintha mesháton lovagolnának, majd újra beleereszkednek a denevérpiszokba és átbújnak az új labirintusba.

Csak akkora, mint a barát-cella, de ez lehet a kövek mennyországa. Minden zugot átver a fáklyák fénye. Azúrfény-játék kísért, aranyszikra szóródik. Ott máglyaszerű halom, mintha drágakövekből gyújtott pásztortűz égne. Fölöttünk a boltíven finomszövésű kő-függöny és köröskörül cseppkő-virágok, folyondárok mészkőcsipkéből, tejben nőtt tavirózsák, fehér nefelejtsek. Elbűvölten nézzük, míg hallgató Barlanggá merevedünk mi is és a szívünk alatt menedéket keres a világ, mely utolsót rúgja a gondviselés horgán. Az óra önként megáll a zsebünkben, mert itt az időt már nem lehet mérni. Olyanok vagyunk, mintha fekete álarccal néznők ezt a sok szépséget, s mintha a mi testünk is arabeszkké oszlanék, cseppkő-virággá fagyna.

Milyen kár, hogy későn van, mennünk kell ki újra a piszkos világba. Valami fellázad bennem és feltépek egy félmázsás követ, s bevágom a barlang szépségei közé. Társaim úgy néznek rám, mintha a lappangó do-

hosságtól megbolondultam volna, vagy a terhes mászkálás közben koppantottam volna el a józan eszemet.

Elszégyenlem magam és némán követem őket ki a világba. Azok ott elől bolondul lármáznak, mint az aranymosó cigányok, kik a Vargyas-patakból szemenkint hallásszák ki az arany-morzsát. Szinte legyőzhetetlen indulat villan át rajtam:

— Milyen jó volna egyet megölni közülük!...

De nem lehet, mert már dereng a világosság a Barlang szájában, hátam mögött utolsó fényükben reszketnek a kövek. A denevér elsuhan fölöttem ködös útjára, a körtestű állat, a pók nyugodtan megnézi hálóját, a kövek tovább csepegnek.

Vájjon mennyi időre van szüksége a kőnek, hogy magába rejtse az emberi fájdalmat?...

És lesz-e, marad-e valaki közülünk, ki kiolvassa belőlük?...

Senki és semmi nem felelt a kérdésemre. A lábamhoz esett fáklya csendesen pörkölte a követ...

VÍZBETEMETKEZÉS

A legény holtteste ott akadt fenn az Oltba nyúló fűzfa vörös gyökérgörbülésén, ahol a víznek kietlen játéka a sziklákkal megszűnik. A folyó szeszélyesen úgy helyezte el, hogy a fül barna kagylója óvatosan a víz színére emelkedett, mintha a föld utolsó üzenetére várna. Fölötte a parti mező gazdag, dús volt. A nap függélyesen hull az Oltba, átszínesíti a vizet, magába töri a kék eget. így, az alsó és felső végtelenség között nyugszik az árva, fiatal test. Ruha nélküli, mert ártatlan, ártatlan pedig azért, mert halott. Sem vér, sem nap át nem melegíti többé, de szép és magához von, mint ahogy a tükör ragyogása lecsalja a pacsirtát az egekből.

Ide feküdt tehát ez a legény, hogy mindig a fején legyen: — nappal az áldott nap jegye, éjjel az áldott hold jegye. Víz-sírja fölé hajolva megpihen az emberi értelem és fölösleges megkérdezni: — Ki vagy? —, mert nyilvánvaló, hogy nem szerencsétlenség történt, hanem a legény maga akarta így. Elindulok azért az övig érő fűben, hogy cselekedetének nyomait megkeressem.

Először rovással díszített botját lelem meg ott, ahol kitör az Olt vize a gránitok közül, útját veszíti a fenyő és virág-világ határmesgyéje kezdődik, A földbe szűrt botra rádobta kalapját, ruháját alá ja vetközte. Tüzének hamva, távolabb fekvő lovának fekhelye még érintetlen. Az ősnomad tűzhely maradványai körül a föld és víz

kezdetleges elhelyezkedésének csendje és érintetlensége. Még tegnap innen tekintett napnyugat felé. Rosszultette. Lépteivel ösvényt vont a fűbe a húszöles szakadék pereméig. Ez volt utolsó útja.

Már ismerem is őt.

Ló száját szerrel kenők, viharokat kézlendítéssel eltörlek, tűzbe vizet cseppentők, csillagra igazodók, színek selymét értők, állatnyelvet kanálba vevők, virágot botra faragók utolsó ivadéka ő, kinek csecsemő korában nyers aranyfonalat kötöttek rózsás csuklójára. Anyja és lova melegén erősödött férfi, ki sátrára lókoponyát tűzött, ő a nagy szabad, omlásoknak, rontásoknak ellenállani képes, az Európában soha meg nem szokható idegen, ki ázsiai „Ü“ -betűből alkotta nyelvét, mert ez volt az utolsó erőfeszítések hangja, mikor a világ miatta összeomlott.

A test fölél telepszem és nézem, hogy a fűgyökeret öelve a vízből kinyújtott fülekkélovát várja, dobogását hallgatja, hogy tovább menjen rajta, mint fantasztikus vízilovas, ki körbolygásában a vizeken tér haza Ázsiába, mert emberi súlyát más föld le nem köti.

A hideg fül fölé hajolva így nyugtatgatom:

— No, mindjárt útra bocsátlak, de még dolgom van a botoddal, mert szótétetlen nem hagyhatom ezen pár sor írásodat, melyet ősi jelekkel rávéstél, bajsodat, száz puha árnyékát fölébe hajtva egy mohos kövön.

Leveszem a botról kalapodat, mely mást soha nem üdvözölt, nem a büszkeség, hanem az öntudat méltósága miatt és baráti tulajdonomba veszem a szavaidtól ékes fát... Akarnod kell, hogy a babád piros orcája ne hervadjon miatta, de nyugvóhelyed fölött ezzel verem főbe lovadat, hogy pihenésed teljes legyen. Ennyivel tartozom

neked és remélem, hogy aztán füled, a másvilág kémje is eltűnik a habokban.

Vagy — mit gondolsz, — jobb volna-e férfiizmok erejével kényszerítve a paripát, kikorrigálni elképzelésedet, s így tenni neked szolgálatot, halálra kereszt elkedni a víz új vallása szerint?

Meg fogom gondolni és egy s más számadásom után, ha száraz lesz az én tüzem hamva is, ezzel a bottal fogom utolsó iramra hajszolni lovamat.

Megegyeztünk! Semmi kifogásom ellene, hogy utolsó, örök pihenésem vízben legyen.

Ennek a legénynek igaza van.

A vföldbe-temetkezés szenvedő, bánatos, önmagukat nem tudó lelkek tehetetlen elsüllyedése. Rabszolga-vallása az elmúlásnak a derengés nélküli üregben, szennyes nedvek és férgek büntetése által. A föld súlyát és átkát a túlsó életbe átcipelők, izzadt teherhordói ők az emberiségnek. Sírjaik azért görbülnek ki a földkéregből, mint szomorú igásállathátak.

A tűzhalál furfangos, mint a lángcsavarulatok, készsége, ideges, szeszélyes. Az örök gyűlölet tehetetlen összeesése. Fölényes, súlytalan, keserű latin-halál. Olyan, mint a dicsfény kígyófej körül. Közönséges iparos-halál.

A vízbe rekkenteni az embert azonban már a vén turáni hit szerint való.

Más népek ez lehetetlen.

A tenger halottainak követ kötnek a nyakára. Miniket a szívünk húz alá. A víz, az átszellemülés eleme megkönnyít, a forró agyat lehűti, megtisztít az utolsó, kényszerű könnytől és csak a halak nem bírnak jajgatni az állatvilágban. Eljönnek a vizek a szép havasokból

haza minden virágától illatosan, éjjel ezüstkoporsónak, nappal aranykoporsónak. A legtitkosabb csermely is hoz a maga földjéből egy fővény-szemet és megindul a soha meg nem szűnő szertartás, mikor egy teljes földrészt temet. Smaragdszínű szitakötők fölöttünk körben repülve jelzik-mérik a sír terjedelmét, mely igazságosan mindig akkora, mint amennyit a földből elfoglalt az ember. Ki elég nagy arra, hogy ezt megérdemelje?

De mi történt ezzel a fiúval?... Úgy látszik a földön kimondták egy ígét és ez a halott feljött a mélyből a szörnyű tapasztalatokért... De mi az, amire vár ? Ige-e, tűz-e, vér-e a halottnyugtató ?

Mikor a földön kimondják a halottnyugtató szót, akkor léssen majd nagy leereszkedése a békességbe.

Meg voltam erről győződve és vártam harmadnapig.

A halott ekkor már nem volt sehol.

A vízpart gazdája elvágta a tartó fagyökeret és kilökte a halottat a víz sodrába, hogy kövér fűvét össze ne tapossák, ha sok ember jönne érte.

A legsötétebb éjjel történhetett ez, mikor a földön a sátán csókot váltott a halállal és csak a fekete kutyák ugattak a faluban.

ÉRTELEK, VIRÁG!

A lapok azt írták, hogy a nemzetközi tárgyalásokon a nagyfontosságú megállapodások aláírásánál egyik megbízott megőrült, felugrott és a következő beszédet tartotta a botrány miatt elképedt uraknak:

„Ez volt az utolsó felvonás! Aláírtuk a világ halálos ítéletét.

Önök a felelősek, hogy ezután a magasabbrendű hatalmak nem megölni, hanem degenerálni fogják a gyengébbeket. Minden kigondolható eszközt, fel fognak használni, hogy ez sikerüljön. A vért nem önteni fogják a népek az új időkben, hanem mérgezni, hogy soha az ember nyugalmat ne leljen. Eddig nem ismert vészeket gondolnak ki és megteremtik, míg az utolsó test is hülyén, görbülten a világ színe előtt fog koldulni. A tehetőséget és észet kóros szépségek útjaira csábítják, hogy önmaguk fölött kétségbe essenek. Új evangéliumok fognak pusztítani és a gyűlölet lesz úr a világ fölött. Nem lesz több alkotás, csak kitalálás, hogy mielőbb vissza-< süllyedjen az ember az őszállapotba, melyből szörnyű

cammogással ennyire is képes volt fölemelkedni az élet felé.

A csecsemők tápláléka sárga és nyúlós lesz a megnevezhetetlen bűnök miatt és puffadt gyomrocskákkal kerülnek vissza a földbe.

Feketehajú ember nem lesz többé, csak penészes és az utolsó is kevés évekkel bukik arcára. Az esőt és napot

feltartott orrokkal fogják szimatolni, mint az állatok és bambán lépnek ki odúikból, hogy renyhén és erőtllenül a napon szárítkozzanak. Csak a szerctetet nem fogják elvenni, hogy az ember érezze szörnyű lényének létét és minél többen fussanak fejükre, a szörnyű ürességre kulcsolt kézzel.

Mindezt most önök határozták el, uraim!...“ *

Nem tudta befejezni beszédét, mert szerencsére szanatóriumba dugták és hatását általános részvétbe fullasztották. öt percig mindenki sajnálta szegény Csele Tamást, akiről kiderült, hogy rendkívüli képességeivel küzdötte fel magát egyszerű sorból.

— Elmegyógyintézetbe való, kinek igaza van! — jegyezte meg elmenőben egyik szellemességéről közismert diplomata a hozzáforduló újságírónak és ezzel az ügy el is volt intézve. Másnap már senki sem emlegette monsieur Cselét, ki a tavasszal váratlanul hazaállított.

Itthon is rejtőzött az emberek előtt, s csak esténként sétált elmélyülten a faluban, mikor a tiltó angyal ráült a templom kilincsére, s az ugató kutyák piros szájába harmat hullott, valaki távolabb jóéjtszakát kiáltott egy siket asszony fülébe, s a falu lassan elsüllyedt az éj varázslatjában.

— Megtiltották neki, hogy beszéljen! — titkolódtak az emberek és néma tisztelettel néztek utána.

A fáradtságtól vastag fejjel alvó parasztok nem sejtették, hogy setét ablakuk előtt az ő sorsukon töpreng. Ez a sors pedig ragályos. Sajnálta és szerette őket,, mert ő tudta legjobban, hogy ki vannak feledve a világból. Szegények, fakók, mint a kova, de mélyről tudnak szeretni. Ha csak rajok is gondolt, édes íz szivárgott

nyelvére, bár látszólag egyedül, elhagyottan, siváran bolyongott, mint a böjti szél az úton. Üdülést, feledést keresett itthon, míg észrevétlen új ereje gyűl, de úgy járt, mint az egyszeri vénasszony, ki már álmában elmondotta álmát.

A tavasz azonban mindjobban kiteljesedett, s az elborult ember is virradni kezdett. A természet csodálatos változása őt is átalakította. Álmában történt-e, émette történt-e, de mintha édesanyja jött volna érte és kézenfogva visszavezette volna gyermekkorába. Az élet kicsi fekete rügyei jólesően fájni kezdtek szívéen és a mindent megfajító fekete lepke elszállott szájáról.

— Végre! — nyújtózik, mintha halálos álomból ébredt volna.

Végre a megújulás erőt vett a földön is, illata lebeg a színén. Aranytokok felnyílnak, a magvak repeznek, a fák vonaglanak és mint fájó sebeket viselik rügyeiket. A zugokban rejtőző hófoltok összecsurrannak és sírva szűrődnek a föld középpontja felé. A rovarok, friss legyek kápráznak a nemremélt felébredés csodája felett és fejjel mennek neki az üde színeknek. Az ökrök cammogva fehér erejükkel áldásra kényszerítik a földet.

Csele Tamás kinn jár a szántások hátán, a tavaszi mezőben. Fertályóra alatt betelik kedves benyomásokkal, erdővel, mezővei, juhok ellésével. Kihozza sodrából, felvillanyozza és néz, néz a világba, emberek roskadására, falu szépségére, a bontakozó élet titkos tükrébe, messze csillanó kis olvadásvizek ezüstjére. Lát deres haját, kemény legényt, leány-orcát, szerelmet és gyűlöletet, világhatalmat, most született lepkét, fekete föld hasznát, hegyoldalán szálló kis füstöt, tudatlan felhőboly-

gást és jólesik neki a faágról ereszkedő kis pók, a heverő kavicsok békessége.

A vetőember mosolyogva jön szembe.

— Szépen sóhajt az ősz-vetés!

Mikor már akkora a búza, hogy szellő iránt lengedzik egy kevéssé; ezt nevezi vetés sóhajtásnak.

Csele Tamás bólint, elnézi, hogy a friss hantból a tenyerére vesz az ember, szétmorzsolja.

— Csak úgy! Beosztani! Minden szemhez egy csepp verejtéket.

Eddig nem vette észre, de minden magvető férfi szemeszögletében különös redő ül. Abban pihen az akarat, jövő és szeretet.

Az asszony ebédet hoz. ő is élettől áldott. A gazda az utolsó markot szétszórja a feje fölött az égi madaraknak.

Csele meghatva nézi.

— Annyi új barázdát vonj, ahány lépést tesz feléd. — Vasekéd az ideg-fonat, mely vaserődöt és gondolatodat vezet le a földbe. így esküszöl össze az élettel feleséged szíve alatt is, a hant alatt is.

Hiába tagadnád, örülsz az életnek. Tegnap is szinte gyermekké lettél, mert egyik juhod két bárányt ellett, két fehér, göndör életet.

Bőséges a fény, nincs már bágyadtsága a napnak. Arccal felénk úszik délnek a ragyogó test.

— Kifelé, emberek, hogy lássa a világ, kik vagytok!

Így töltötte idejét a szántások hátán. Szembe intenek a nyári pihenések árnyékos bokrai, a templom, a házak. Már az erdők alján csatangolt. Sükete-havasa felől délutáni szél indult. Utána gyorsan szokott sötétedni. Megvárta.

— Most! — villant meg a szeme.

A nyirkos erdőben a föld gőzétől most részegszik a szalonka a csendben, a rezgő bokrok alatt. Húsába száll a tavaszi erdő íze, hosszú csőrén át a föld titkaiban okosodik. Az olvadt hó mocsarain, a sárga avaron túl a tisztáson most sóhajt át a bánat madara.

Engedjetelek hozzá!

Csak egyetlenegyszer akarok leülni a fonnyadt erdő nyomorúságában egy fatönkre, két forró tenyeremet a szivárgó vízzel teleszívott mohába nyomva guggolni, míg áthúz fölöttem; aztán néhány korty erős törkölyt dönteni az émelygő torokba, hogy vörösen égjen, mint a száraz cserefalevelek köröskörül az esteleji fényverésben.

— Már hat óra?

Kevésbé elszomorodik, mint a játszó kisleány, ki szálankint dobálta el virágait.

A mező eloszlott, az emberek vacsoránál csendeskednek. Az úton fiatal leány köszön el mellette. Megismeri, megszólítja:

— Tera te!... Ha időd lesz, nézz be hozzám!

Tera elpirul és elmenekül, mert ő a Küsmödi Mihók szeretője, ki neki legénye volt a harctéren. Sohasem kerül már haza, de Tera várja.

— Mit gondol a nagyságos úr!

Szeretet suhan át a Csele Tamás két szemén. Arra gondol, milyen kedvesen köhintett kettőt, mikor Mihók felköltötte. „A két szemének egyet, egyet!“ Hogyan hagyakozott pusztulása napján: — „Én már eltávozok. A küs ládámot itt hagyom!“ ... Drága félszepséggel lószőrrel összekötött paksamétát vont elő a kebeléből: —

„A Tera levelei!... Ha szüveskednék neki visszaadni !“ ... Nem, most már nem adhatja vissza!

Csüngő fővel halad végig a gyér lámpasoron. Az emlékezés megzavarta. Fáradtan ért haza és gunnyasztott a széken, mint a beteg fecske. Szeretett volna valami nagyon tisztát, meleget érezni, mint a csecsemő kezecskéje, súlytalant, mint az utolsó sugarak a falon... Milyen jó volna neki is egy ilyen Tera!... Tera!...

Pillanatig érzett így, talán azalatt, míg lendítés közben a föld hozzáért az Isten szívéhez...

Megzavarták. A vén Albis Gazsi bá rontott be hozzá foszlott báránybőr bekecsben.

— Mi a fene van veled ?... Hát egészen megakarsz penészedni? Készülj, mert viszlek!

— Nem megyek, bátyám! — finnyáskodott Tamás.

— Sokat ne istáltasd magad, mert megfagy az a leány odakinn a szekéren.

Csele Tamás meglepődött.

— Miféle leány?

— Hát a régi szeretőd, a gyermekkori! — parasztkodott az öreg. — Ilyenek vagytok ti, mái fiatalok! Szakadjon meg a nyakatok!

Nem volt mit tenni, mennie kellett.

A leány csak annyit mondott:

— Vártuk, Tamás!...

Az első pohár után azt kérdezte a vén Albis Gáspár:

— Mi a fenét láttál te a világon?

Csele Tamás elpirult és így felelt:

— Láttam Tamás bátyámat mennybe menni fényes, hegyesorrú csizmában, feszülő díszmagyarban, süvegében muskátli-szállal, lóháton a kék azúrban,

— Maradtál volna a bolondok házában! — morgott kedvesen az öreg.

A leány felkacagott és huncutkodva ránézett a fiúra, kiből a fény és árnyék helyet váltottak. Régi naív, dugdosott levélkék szerelmes mondatai feltámadtak. Úgy járt, mint a tavaszi föld. Az ő szívében is miriád pirinkó kéz, gyökérke és virágideg tépi, szaggatja a nap sugarait, mely nekik a ruha, a szín, az ideg, a dal, a vágy, az élet és az ég kék selymébe burkolják ezt a beteg sárgolyót. Ez a csodavilág él, beszél, fest, röppen és lankadatlanul kötözi az emberiségnek az ezüst hordagyat, melyen szép leányok az életbe viszik vissza a tönkrement hősöket. Igaza van a vén Albis Gáspárnak, ki az első kupa bor után az asztalt verve vitatkozik, veszekszik:

— Lássátok be, nyomorultak, hogy nincs igazatok! Egyetlen egészséges lélekzet többet ér, mint az egész világtörténelem!... Sírkozó háta a ti tükrötök, abban látjátok az életet, nyavalyások! Halálhitűek!... Addig nem eresztlek el, míg meg nem gyógyulsz!... Meg-dolgoz-tatlak! — recsegett. — Az kell az ilyen fellengős szamaraknak!

A megdolgoztatásból azonban nem lett semmi. Csele Tamás ugyan járta a mezőt a leánnyal, kivel újra összelepedtek, de csak harmadnap tűnt ki, hogy megmaradt fellengős számarának. Ültek egy vakondtúrason és nézték a tövében nőtt egyszerű virágot, melyet méh dongott körül, mintha verset mondana fel neki... Ettől-e, mitől-e bolondult meg Csele Tamás újra, azt nem lehet tudni, de egyszerre csak elkezdett bolondul beszélni ahhoz a burjánhoz;

— Most már értelek, virág!... Meddig a két karom kitárom, addig van a világ nekünk... Csodálatos vagy! Minden pillanatod új és sohase vagy ugyanaz. Fölszívod a múltat és benned van az is, ami sejteiseink határán túl esik. Az a kis parány, mit hajszálesövecskéden felemelsz, azért indult útjára, hogy e pillanatban velem találkozzék és a fényatom is azért száll rád felülről, hogy kivilágítsa értem egyetlen sejtecskédet és értelmemben a létnek világossága támadjon... Hallósó vagy a Föld érzékeny pontjába szúrva és rád hajtott fülelen át hallom a korszakok életét az első ember üvöltéséig a lét fölött való örömeiben ... Nincsen annyi idegszálam, hogy a fecskék tömege rászállhatna, mint telefondrótra májusi reggelen. A fecskéké, melyek a mélységben a mellükben elnémított dalukat most zengik ...

Bátran, elmélyülve a leány felé fordul.

— ... Értelek, virág!

Mikoi' majd esti remegés száll át a faleveleken, — finom és sokbeszédű búcsúzás a naptól — és édes nedvet sírnak az álomtalan kelyhek; — szétbontom hajadat, át-fogom, kezembe veszem fejtecskédet és mondom:

— Értelek, virág!...

Mikor elindultam a létbe, utánam nézett az Isten és megsajnálta. Akkor gondolt rád. Súlyos és terhes életemben gondolatnak szánt, hogy feledjek el ütni, térdem alól engedjem fel a ronda embert és érted megcsókoljam a fojtogatástól kék vonásait... Te vagy, aki kiméred a madár gondját az elejtett szalmaszál fölött...

Még sokáig néztek szótlanul egymásra, míg hatalmas, boldog lendülettel a Föld áthaladt velük a tejút alatt.

AZ IDŐNAPELŐTT ÉBREDT EMBER

Árpádkori, most kálvinista templom.

Ködös, beteges ház, melyet csontig gyötört az idővel viaskodás. Felrepedezett, vénhedt, terhes látvány, mely az ódonság álarca mögött alszik. Szürke, széles csontváz, mely minden pillanatban visszavágyik a teremtés első napjaira. Denevérral ragasztott falain zöld a nyirok. Ki tudja, mennyi idő óta sír alatta az a tücsök, melyre a templomot ráépítették. Már csak hullafoltos imádságraktár, mely felvette a legrosszabb külsejét, hogy kárvallás nélkül állja ki az ismeretlen veszélyeket. A támaszfalak úgy dülnek neki, mintha a templom eddigi papjai homlokukkal támogatnák. Azóta fű nőtt ki a hátgerincükből. A toronyhegyén a pléhkakas a holdba akar ugrani. A szűk ablakok már régen megvakultak. A zsoltáros könyv porba szakadt, a kezdetleges freskók szemeit megette a salétrom. A verébfiókák benéznek a szertartásra és óvatlan pillanatban ráesnek az úrasztalára. A kripta hűvösségéből felzarándokolnak a szellemek, hogy megnézzék a falon lógó szentruháat, melyből egykor kiették a hangyák a papot.

A mostani pap fiatal, makrancos erejű ember, hozzánevelődött a templomához. Omladékban lakik maga is, roncok mögött, ócska edények között a világpusztulás szakadékában. Mindennap egy élethosszra merül ki.

Elfoszlott életek romjain haldoklik. Ezen az estén azonban fellázadt:

— Elég volt! Nekem elég!

Tervez és csendesen bealkonyodik fölötte. Senkije sincs, csak a templom. Gondolatai beleragadnak a piszokba ezen a helyen. Néha a magánosságban dührohamot kap és lángot érez a feje helyén. Saját szája párája égeti. Aztán elröstellí magát és hogy önuralmát visszanyerje, megszámlálja egyik kezének földmunkától piszkos ujjait.

— Én már megvagyok címezve a pokolba! — dörögői sárgán.

Evangéliumi igékkel megfeddi magát, de újra tobzódik benne a fekete angyal. Megalázza magát és öklével ráüt a szívére. Bizonytalan mozdulatot tesz, fehér percekre vágyik, míg az éjjél az ablak alatt vár. A fehér perceknek azonban fájó a harapása, mint a nesztelen menyété, mely a tehén alatt elsuhanva megmérgezi a tejét.

— Legalább asszony volna a háznál!

Ránéz rongyaira, magát szemléli és szomorú házának minden kicsi tárgya új kínnal nehezíti. Rekedten kacag, de a nevetés is úgy zörög testében, mint mikor a megromlott óra kerekén lefut a fekete lánc a túlságos súly alatt.

— Mi lenne itt a szépleányból egy hét alatt?

Mégis úgy fölcsap benne a szenvedély, az éhes hús törvénye, hogy a levegő is reszket körülötte.

— Kapok én asszonyt, ideillőt!

Fogja a furkósbotot, melynek ólom az eleje. Már

egyformán fegyverkezik a paraszttal. Az őseber furfangja szerint a botban hordja a halált.

Arra gondol, hogy a férfiak a faluban már alsznak kívül a pitvarokon. Hanyattfekve várják, hogy tárt szájukba hulljon a harmat, mely megerősíti a fügyenge lábát. Még érzik rajtok az ösztön lehellete, mely vad és forrongó, mint az éjszaka minden gyümölcse. Az őssasszony éjjelre földbe vájta magát, hogy a férgek meg ne csípjék. Hajánál fogva rántotta ki magának a férfi belőle. így tesz. Ezek a házak is ilyen földi lyukak s az emberi boldogság végső határára így gondolnak az itteni szerelmes lányok.

Végre a pap is megpihen.

A föld összevegyül az éggel, az éjnek csillaglancán leereszkedik a másik élet felvonóhídja, hogy a sors a földre szálljon és gyászmenetben felemelje a lehullott holdat. A torony fehér falára harmat csapódik, a látóhatár belemosódik az éjtszaka örvényébe, az űr tompán zajlik mint a kísértetek gyomra. Apró, rojtos fekete felhők gyűlnek az égre, mintha öregasszonyok keszkenőit kapta volna a magasba a szél.

A pap kilép az ajtón, megdöbben az ujjmutató égtől és fenségétől megtisztultan száll le a küszöbről. Pár lépés után megáll, mert nesz hallik és valami zavaros tömeg bukkan elő abból az irányból, ahol csendes fény hull az ösvényre. Nem látja meg a papot. Odaér az ablakhoz és beszél rajta:

— Itthon van-e, tiszteletes úr?

A pap mosolyog, mert megismerte egyetlen hívét, a vén Marci bát.

— Ki kérdi?

— *Az egész eklézsia!* — veszi észre az ember is a papját.

Egy nép sorsának rettentő felkacagása van ebben a beszédben. Egy ember az egész eklézsia: Kántor, kurátor, egyházfő és gyülekezet. Bús, öreg roncs már az is, természetlen ágyékú, utolsó lélekzetét leső mustrája fájának.

— Kerüljünk bejjebb! Mi a baj, Marci bá?

Az öreg keserűen köpik.

— A máshitűek küldtek, hogy ha nem adjuk a földet s a templomot, kipusztítanak innen.

A pap megrándul.

— Hát adjuk-e, Marci bá?

— Nem kéne!

— Akkor nem adjuk!

— Én bízom, — húzódik le egy székre benn az öreg — hogy nem merik mégse agyonütni a tiszteletes urat! Ok is tudják, hogy időnapelőtt ébredt ember.

— Az mi a fene?

— Olyan ember, ki születése előtt az anyja méhében sikoltott.

— Szamár kend, Marci bá!

— Allehet! — átkodik meg hitében a másik.

A két árva magyar hallgat. Tűz ver fel a pap arcán, tapasztalat szegényíti a másikat. Az agy kerékvágásain sűrűn járnak a gondolatok. Kívül a fák gallyai közt álmukkal vesződnek a madarak. A pap öles léptekkel sétál, majd hirtelen kiegyenesedik a másik felett, mint bogárka fölött az Isten.

— Jöjjön, menjünk a templomba!

— Most? — csodálkozik az öreg, de csak elindul a pap után.

Csak az ólmos bot kopog a pap kezében, őt magát furcsa ihlet ejtette meg és úgy érzi, mintha az árpádkori templom a mellére dőlné és benne reszketnének a kialudt idők. Már az árnyak parancsolnak neki. Míg az öreg reszkető kezekkel világot gyújt, a pap a falról leakasztja és magára ölti a penészes szentruhát. Pillanatig elhatalmasodik egész lényén a kripta szele és fogai belevacognak. Minden földi vágya megszűnik és olyan, mintha fásult lábakkal saját koporsójában állana... Most már dacból se tágítana innen. Büszkeségét is sérti a fenyegetés. Keményen felvágja az eklézsia kis leveles ládáját az úrasztalára, előkotor belőle egy fonnyadt, régi írást, valamelyik porladó papelődjének levelét.

— Ide hallgasson, Marci bá! Háromszáz esztendővel ezelőtt ilyenek voltak a papok!

Izgalmában kiáltozni kezdett:

— őt is el akarták innen verni, mint engem, de megesküdött, hogy nem megy. Írásba is tette fogadalmát. Átok a kezdete, mint mindennek ezen a földön.

Kálvinista énekléssel olvassa:

„Én, Füzy Márton pap, esküszöm, hogy kitarok, helyemet, hova az Úr szolgálata állított, el nem hagyom, s ha bé nem tartanám: — Föld engemet elnyeljen, latrok kössenek lábukhoz, minden féreg rajtam hízzék, minden bánat bennem lakjék. Mózes írása törüljön el, számartetésben legyen részem, hóhér legyen baltolmácsom, szép hitesszonyom tőlem elsvadjon, inges két magzatom akárhogy elveszen, megvetésnek kára érjen, Isten szakállával törülje nevemet az élők sorából, s ameddig a nap ellát, meddig a hold kísér, beteg kutya szerencséjét örököljem!...

Én, Márton pap, esküszöm! Esküszöm pedig a kenyérré, esküszöm a sóra, a négy böjtire, Istenre és minden teremtményére, hogy én ezen szép templomot hóttomig el nem hagyom, s ha meghótam, akár kertet támasszanak a testemmel!..

Mind a ketten lihegtek a megrázó eskü után. A pap aztán aláírta és megcsókolta a Márton pap esküjét, térdén eltörte ölmos botját. Két karját a mellére vágta:

— Most menjen, Marci bá, s vigye hírül, amit látott!

Az öreg ember roskatagon remeg és eszi a szája szárazságát.

Az éj teljességében van és olyan, mintha a pap keresztül lövöldözte volna fekete buráját, hogy az Isten ide lásson. Az öreg templomon új repedés támad és az alatta ciripelő tücsök csendesen kimúlik.

Minden alszik, csak az időnapelött ébredt ember örökösök a bunkók árnyéka alatt.

ARANYKEHELY

Türelmetlenül haltak egy idő óta az emberek a faluban, azért kiszállott a körorvos és a községházán futtában megnézett félszáz nyelvet. Egész idő alatt ideges volt. Falun különben minden orvos ideges. Úgy látszik, nem tesz jót nekik.

A Györbíró-leány kerül sorra.

— Végre egy szép leány! — szelídül a doktor.

Nem is csoda, annyi siralmas vénasszony után. Hanem ez a halvány szép jószág, az más. Kevés tudomány, de annál több megértés, bizalom van a vizsgálatban.

— Hol fáj?

A leányka tizennyolc-húszéves, szemérmes is, ijedt is, piheg is.

— Itt úgy szúr!

— Szúr?

Kopogtatja, szuszogtatja a doktor.

— Mit használtál?

— Igézés ellen vizet vetettünk, de nem használt. Csak ne szédülnek!

No nem komoly beteg. Kissé vérszegény. Az orvos vasat *ír* elő és megsimogatja koszorús haját.

A szép leány kevés pírrel arcán kimegy, de a kapuban odasúgja Bántó Ferinek:

— Nem vett észre semmit!

Kacagnak.

— S te mit mondtál?

— Hogy megigéztek.

Feri kevélyen feltaszítja homlokán a sapkát:

— Kicsit tunnak az urak!

A leány szerelmesen ellágyul.

— Elég ha mi tudjuk!

Szép tudomány az övék, nagy esze legyen ki eligazodik rajta.

Az úton kemény, nehéz férfi tart felfelé. A leány megrebben.

— Apád jön a doktor után!

Zavartan elengedik egymás kezét, de a legény olyan bensőségesen függeszti rá szemeit, hogy a leány meg nem állja huncutság nélkül.

— Immá mehetek vissza! Ismét megigézett!

Kicsi fejét megcsóválja:

— Immá kijavíthatja a doktor a receptjét!

Elválnak.

A leány a negyedik-ötödik háznál kíváncsian elolvassa a rendelést.

„*Ferri hydrog. red. gt. 5.0*“.

Megáll. Meglepi a „*Ferri*“.

— E biza *Feri*!

Buksi kis fejében egyet gondol és felkacag a napfényes égboltra.

— Süllyedjen el, mégis észrevette!

Még nem ért a nap a Tekintő-tetőre, mikor a kaszások belevágtak a harmatos fűbe. Előbb kezdésnek két kurtát kaszaheggyel.

— Sarj! Sarj! — csillan a kasza. Tempót kanyarénak, a hang most így zeng végig a kaszaélen.

— Sűrű sarj ! Sűrű sarj !

A bogárösszhang megszakad. A földbe valók alagutakba menekülnek, a levegőbe valók színes, lágy szárnyakon felpáranak. Mélyből és magasból ijedten figyelik, mi történik. A csizmákra sárga, vörhenyes por tapad, a virágok agyveleje. Ott egy sikló csapódik ki, mint egy nedves ezüst ostor.

A leányok szétrázzák a fűvet, hímes virágos villákkal. Illattól, fénytől, tiszta vértől mámorosán, mintha tarka fátylat tengetnének. Az áldott nap tüzel az égen, az áldott Isten nézi délig. Akkor megáldja a fakanalat, s a barna rozskenyeret a kezükben.

Ebéd után felkönyököl Beke Pali.

— No megjártam az este 1

Figurás ember, fehérnépnek érdemes odafigyelni.

— Még így se jártam 1 — licitálja a szót, míg valaki azt mondja:

— No?

— Az este valaki suhog le az úton a setétben — kacsint Beke Pali. — Hozzászólók: — „Ki vagy menyecske?“ — Nem felel. Nyúlok hozzá, hát a Ponciussát a tisztelendúr!

Jóízűen kacagnak, leány legény összevillan. Még a csecsemő szájából is kifordul az édes falat.

— Ej, jó! Ez a!

A fecskék magasan cikáznak, az árnyéknak csak színe van, hűvössége nincs. Az öreg magyarok ülve elhajókáznak, a leányok fűbe hűtik arcukat, összebújnak ktttenkint, hármával. A csecsemő behajtott lábujján alszik egy zöld légy. A bokrok szállásában férfiak fekszenek nyitott mellel és arcukra vonták a kalapot. A szín és fényváltásban a virágszálakon hőségtől ájultan, fejfelé csüng egy-egy bogár. Nagy csend lett a mezőn. A mozdulatlan levegőben dülnek a nap sugarai. A fűvek kínjokban megöbülnek és az életnedvek zölden felfornak bennük. A pihenés szép hazugságát játsza a természet és ember. Egyszerre durva, elnyújtott kiáltás száll át a mezőn:

— Bántó Feri, te! Haó!... Siess hamar haza!...
Édesanyád haldoklik!

A legény felugrik.

— Mi volt?

Mereven nekitántorodik és átgázol fűvön, búzán, árkon, merre közelebb.

A népek is felkelnek. Ki tudna ilyenkor tovább is pihenni? ...

Újra nagy csend lett a mezőn.

Később a fekete bogarak szólni kezdenek, a nap egy árnyalatot csúszik. Dalnak, szónak, kedvnek vége. Fel-fel-pillantanak az égre...

A beteg asszony szemei már piros karikákban égtek. Alattuk két duzzadt gyűrű, a két sírásó hernyó az ajtó elé feküdt jókorán. Majd csak a föld mélyében mozdulnak

meg és a ki vájt szemeken át az agyba nyomulnak az utolsó gondolatért.

Menthetetlen volt. Az orvos is levette a kezét róla.

Valaki azt ajánlotta, hogy szentelt kehelybe kell nézetni. A férfi megújult a reménységtől.

— Ne búsulj, asszony! Holnap elhozom a szent kehelyt!

— De nem adják oda! — félt a nő.

— Attól te ne félj!

Este azt mondta Bántó Mihály a fiának:

— Ne eressz senkit anyádhoz!

Sokáig távol maradt.

Mikor megjött fáradt és halálsápadt volt. A legényt aludni küldötte. Az ablak külső tábláit bekapcsolta, az ajtót bezárta, a lámpát felcsavarta és megérintette a beteget.

— Elhoztam!

Homloka sötét volt, fülei zúgtak és hideg kézzel elővonta a kürti alól a templomi áldozókehelyt.

— Ez a legszentebb!

Az asszony felgömbült. Aszott gerincén a csigolyacsontok kiugrottak, ahogy tébolyultan sikoltotta:

— Jaj Istenem, én Istenem ... ellopta!... Jaj Istenem, én istenem ... .ellopta!

Harag villant végig a férfin.

— Értsd meg hát no! Nem loptam!

A beteg felelevenült.

— Nem lopta?

— Nem!

— Hát?

— Ideadták!

— Ki?

— Az egyházfi!... A jár vele!

Az asszony megnyugodott. A férfi kézbe fogta a lámpát, tartotta a kelyhet.

— Próbáljuk meg az erejít, ha már itt van!

Az asszony mégis reszketett:

— De... hogy igazítja el Istennel?

Bántó rekedten elbődült:

— A feleségemnek kellett!... *A* többit tudja az Isten!

Pillanatra megszűnt rájuk nézve minden. Nem tudták, hogy kívül éj van, a lámpa ég, a virágok bóbiskolnak az ablakon. Minden elveszett az üdvösségben ...

Kár, hogy röviden tartott. Az asszony keseredetten eszmélt:

— Beh odalettem!... Hogy megapadtam!

— Enyim vagy így es!

Az asszony lehunyja szemeit és megnyugszik. A lámpa félig lecsavarva ég. A bakter csendesen halad el az ablak alatt, mert Bántóék virrasztják a betegüket. Csend mindenén és mindenütt. A gondolatok leszállanak, érzéseik felszállanak, mint ahogy a tenger lélezkzik. A nehéz cseppek a tengerben is lemennek a mélybe, ott leteszik terhüket és újra felszállanak. Lehet, hogy a lélek is így lélezkzik.

A pítvarajtó csattan. A legény jön.

Az asszony aludni látszik, a legény, hogy zajt ne üssön, leül apjával szemközt.

— Alszik?

— J'obbacsbán van!

Egymásra néznek.

— Az elébb szenderedett el!

— Ammá a javulás! — tudja a fiú.

Az asszony ébren van. Parasztnők szoktak így titokban figyelni. A férfiak könyökölnék az asztalnál és beletemetkeznek saját világukba.

Az asszonyból többet ember nem lesz — gondolja az öreg. — Ha Feri megházasodnék, nekünk is jobb volna. .. Most kéne sürgősen eligazítani, míg az anyja könnyebben van... Magában szépen el is rendezett mindent. Reggel már meg is lehetne kérni a leányt. Szólni kéne a legénynek, hogy készüljön.

'— Feri te! — mosolyog fel rá. — Tudod-e, milyen nap lesz holnap?

A legény elcsodálkozik.

— Vasárnap!

— Az éppen alkalmas nap volna ...

— Mire?

Az apa kurtán felkacag:

— Hogy elhozzuk a Győrbiró komám éfi leányát... ha már ennyiben vagytok!

A legény elfütyenti magát örömeiben, de nem ér rá örülni, mert a beteg felsikolt, megvelőleg elhúzza fekete száját és a szeme tele van rémülettel. A férfiak felugranak.

— Nyissanak ablakot! — hörghi a beteg, mert úgy érzi, hogy mindjárt megfullad.

A legény a kicsi táblához szökik, az ember tehetetlenkedik.

— Hocci a kehölyt, Feri!

Előkapják.

— Tartsd a fejit, Feri!

Ügyetlenkednek. Ide hanyatlik, oda hajlik erőtlen fő. Csak a szent kehely ragyog tisztán, biztaton. Alig fogja be aranyát lázas lehelletük.

Az se használ semmit. Az asszony forró szemei elkerelkednek mikor belenéz és mintha rettentőt látott volna öblében, félig önkívületben felsikolt.

— Jaj a bűnöm! Jaj a régi bűnöm!... Nem szabad! Nem szabad!... Nem szabad elvenned azt a leányt!... Bocsáss meg, Miháj!... Jaj, süroljátok a szívemet ... Átkozott légy Lázár, Györbiró Lázár!... Ha tudnátok!... Huszonöt esztendeig titkoltam, tovább nem tudom!... Mi lesz velem! Én Istenem, mi lesz velem!...

Hideg, vastag homlokkal merednek egymásra a férfiak. Kínos, ijesztő gyanú támad bennük. Már nyugtatni, kérdezni sem merik az asszonyt. Hátha nem igaz, hátha lázában beszélt, vagy megbolondult. Bárcsak megbolondult volna! Bárcsak meghalt volna!... Nem mondják, csak gondolják. A fiú közel hajlik anyjához, de az iszonyodva takarja el szemeit, majd karjaiba markolva sikolt ja:

— Nem... nem ... nem veheted el azt a leányt, mert... hátha... a testvéred!..

Kimondta. Üveges vonásokkal hanyatt esik, szája feltátva marad, csontjai súlyosak, haja megvastagszik, melle összeroppan és elterül az izzadt, dúlt ágyon. Kezdődik a vég. A férfiak nem látják. Pillanatig nem látnak, nem hallanak semmit, csak az aranykehely roppan össze az apa markában, aztán bután feltűri

homlokát, meghűlt vére torkába csap és furcsa gúny-nyal felhördül:

— Ú-úgy-e ? ... Hát így vagyunk?...

A legény lezuhan az asztalra és csend lesz.

Nagykésőre az ember szinte ösztönösen benyúl a kanapé alá és előveszi az erdődöntő fejszét. A fiúnak nem volt ereje, hogy elébe álljon. Csak rápillantott ő is anyjára és csendesen annyit mondott:

— Már nem kell!... Megköt!... Anélkül es meghót!...

A fejsze kiesett az ember kezéből. A szennyes indulatnak vége. Nézték a halottat.

— Csak a szeme ne volna nyitva! — azt mondta a fiú.

Nem teljesedett. Szeme is nyitva, szája is nyitva. A fagyott ajkak nyitva hagyták a fogakat is. A macska dorombolni kezd a kályha tetején.

Az ember erre megrázkódik, tétován emeli kezét, de nem bír keresztet vetni, csak sötéten odaszól a fiúnak:

— Erigy, szólj, hogy csendítsenek neki!

Alig ment ki a fiú, már jött is egy vénasszony, az első ravatalárnyék.

A toron ettek utoljára együtt, aztán nehéz árnyék ereszkedett az apa és fiú közé, őrizték egymást és a titkot. Minden átváltozott a fiúban és többé nem bírta apját látni apjában. Az a bizalom, amely eddig min-

denhez hozzáfűzte, megsemmisült. A kenyér, mit eszem, nem az enyém, a ruhát mintha lopta volna. Semmihez sem mert nyúlni, kérni pedig nem akart. Az első napokban nem is evett, apja pedig elfeledte kínálni, végül kivetődött a lovak jászlába. Már gyűlöltek és kerülték egymást. Ha az udvaron apjába ütközött, az öreg keményen rámordult:

— Hol csavarogsz?

A legény dacosan visszavágott:

— Mi baja vele?

Két gyilkos szemvillantás, aztán lecsüggednek.

— Igazad van!

A legény szégyenkezve hátra kullog a szín alá s elhever a szalmán. A férfi ráül az itatóvályura.

— Az úgy van! — örli magát. — Nincs már velem semmi bajom. Minek is kérdezem?...

Erre düh sötétíti el, félarcát az égre csavarja, deroka ropog, homloka szorul.

— De ez mégsem járja!... Nekem így felelni!... Kivetem az életemről!

A fekvő fiú láttára mégis megtorpant.

— Hát csak aludj!... Úgyis utoljára!

Hátra ballag, a jószágnak kóstot vet, s lecsöndesülve visszamegy. A ház hideg, üres és fénytelen. Mégis bemegegy.

Vacsoraidő van, enni kéne.

— Nem kell semmi! — és üresen letörik az asztal mellé.

Később mégis meggyújtja a lámpát. A legény kívül rég lesi a világot. Végső elhatározással veszi a kézbeli kicsi feszít, megtöri! homlokát s belépik apjához.

— Én már megyek!

— Jól

Hallgatnak, csak belül zúgnak.

— Itt már nincsen semmi keresetem!

— Nincs!

A legény leejti a fejét.

— Hát köszönöm a nevelést!..

— Nincs mit.

Nem közelednek egymáshoz. A legény utolsó szemhordozással mégegyszer mindent összegyűjt és egymás érintése nélkül az ajtónak fordul.

A pitvar lépcsőin elfogódottan megáll és széttéskint. Mégis lassan lelépked rajta, a szülői ház végtelen magasságából a földre, fekete kárhozatba és kilépik a zord országútra.

Éjfél felé ver az idő.

Megvárta, hogy senki se lássa, senki se kérdezze. Az apa bent vonaglik, ő kinn áll a tanácstalan sötétségben.

Hallgass falu, hallgass!

A felvég komoran csendes és hideg, mintha megfojtották volna házait. Lenn a fehér út végén fény esik ki az ablakon. Ott lakik a Győrbíró szép leánya. Az ablak előtt ragyognak a gesztenyefalevelek. A legény gyötrő, kínos mozdulattal arra tér és ziláltan beles az ablakon.

Másnap estefelé megkocogják a Győrbíróék ablakát.

— Maris te, leveled van!

A leány odaugrik.

— Kitől?

— Úgy nézem a Feri írása.

Elkerekedik a leány szeme, elpirul, keze reszket, izgatottan köszöni meg s az asztalra teríti az egyszerű írást. Gyöngé folyékonyssággal veszi értelmét.

„Továbbá tudatom, hogy immá’ nem vehetek el, s te ne kérdözd, hogy miért. Továbbá a szívem szakad meg emiánn s műnköt újoncokat erős oskolába fogtak a csendérségnél, ahova béálltam ..“

A leány hófehér lesz, homloka, keze meghül.

Így hal meg a leány.

Addig szomorkodott Györbíró Maris, míg az apja hájába markolt és kirázta belőle az utolsó könnyeket is.

— Hát te azért a legényért epekedel?

Zokogva bolyongott végig a falun.

Mikor a Bántó-házhoz ért, szívecskéje fel viharzott és belépett a kapun. Maga se tudta miért, de így kellett cselekednie.

A házat nyitva és üresen találta. Az öreg Bántó valahol az „élet“-en tett-vett. A leány körülnézett. Szenny és elhagyottság mindenütt. A fogason a gúnyák közt meglelte a legény kiskalapját. Még benne volt az összeszaradt, virág, amit ő adott. Erre elmosolyodott, ösztönösen söpörni, tisztogatni kezdett és ez jólesett neki.

Bántó Mihály majdnem kövé vált, mikor meglátta, de hirtelen kínos, drága boldogságot érzett. A leány,

mintha otthon volna, fejcskójét nagy komolysággal megingatta:

— Hogy el van hagyatva szegény Miháj bácsi!

— Én el eléggé! — sóhajtott az öregember és a leány kis fejét mellére vonta.

— Miért jöttél?

Az ártatlanból újra kitört a keserűség.

— Miháj bácsi... Megverték ... Feriért!

Az ember felvonaglott, mintha kés érte volna, de lefogta önmagát.

— Nem baj, no!

A leányka felvidult. Bizalma, kedvessége mindent feledtetett. Rendezett, gazdasszonykodott a házban. Bántó Mihály mosolyogva kérdezte:

— Osztán mit fizessek?

A kisleány elpirult, fehér ujját mégis a fogas felé emelte.

— Azt a kalapot adja nekem Miháj bácsi!

— Melyik kalapot?

Reszketve vette le mégis a durva ember, körülnézte ő is.

Kalapról leányra tévedt és csendesen magához vonta mind a kettőt.

Azon napon támadt a gondolata Bántó Mihálynak, hátha az asszony tévedett és izgatottan leste, hol kaphatná négy szemközt Györbíró Lázárt, aki észrevette, utána káromkodott, de mindjárt el is komorodott, meglepte az elő érzet. Tudta már mi történt Bántóék-

nál. Már az asszony halálakor érezte, hogy baj lesz s csak azon csodálkozott, hogy annyi idő után gondolnia kell rá. Félni kezdett, s elhatározta, hogy a kacrot nem hagyja el magától. Este nem mert kilépni a kapun, otthon ült és elmélyedve végezte a dolgát. Feleségének feltűnt. Szólt is a leánynak:

— Ügylátszik, apádnak jön meg az esze!

Mikor hírit hozták, hogy Bántó Mihály kitagadta a fiát, Lázár elsápadt.

— Már készül! — morogta és egész nap nyugtalan volt.

Délután feltarisznyáltatott, hogy sót vigyen a havasra a borjaknak.

Nagyot esett a nap, míg a Moldva felé vivő fennsík aljára ért.

A fennsíkon fehérlábú nyírfák állanak az alkonyat színében, mintha szembejöttek volna vele. A bükk és tölgy odébb sötétlik. Görcsös ragaszkodással vigyáznak, hogy a fenyők kékes-zöld világába semmi se hatoljon, avatatlan fül ne hallja csendes meséjüket a hajnal-korszakról. Itt nézett vissza Győrbíró Lázár és megrázkódott. Puskalövésnyire embert látott mozogni, ki a sarjbokrokron keresztül gázolt feléje. Ráismert.

— Utánam jön! — rándult meg és meggyorsította lépteit.

Bántó Mihály azonban utána bődült:

— Lázár hé! Ájsza meg!

Restellette kitérni, legénykorában se félt tőle, de nyugtalanul megtapogatta a bicskát.

— A bolondtól minden kitelik!

— A havasba mész? — érte be lihegve a másik.

— Oda én!

— Én es oda, a lovakért!

Együtt haladtak. Gyanakodva, félszemmél, titokban vizsgálták egymást, minden mozdulatra készen. A szándék tudatossá vált. Valamelyik ma nem ér fel a havasra. A falu rég elmaradt. A kutya se jár ilyenkor, az erdő pedig sötéten nyomul szembe velük.

— Fordújj vissza! — sírt a félelem Gyórbíró Lázárban.

Kurta ösvény kínálkozott. Egyakarattal ráléptek és furcsa megkönnyebbülést éreztek. Felettük az ágak összehajlanak, sötét az erdő, a tekintetnek sincsen helye sem égfelé, semmifelé. Bántó Mihály lihegve megáll.

— Nem nyugszunk?

— Lehet!

Ki vannak merülve. Egy-egy elvált fenyőtűhöz zörögve kalimpál le az ágak között. Az is megriasztja.

— No menjünk! — készülődik Lázár nyugtalanul, de tudja, hogy elérkezett a pillanat, amitől hetek óta remeg.

Bántó leküzd egy fekete vérhullámot, szája megtelik sötétséggel.

— Maradj, Lázár!... Kicsi beszédem vána veled!

— Velem?...

Szúnyog sír el fülük mellett.

Bántó még tétováz.

— Csak azt akarom megkérdezni, hogy mért nem vótál a temetésen. Tán haragszol, Lázár?

A másikban felujjong a megkönnyebbülés.

— Te mit képzelsz, Miháj ? Hogy haragunnám!...

Dehát nem voltam itthon... Ha tudtam volna, hogy zokon esik...

— Jobb így! — legyint Bántó Mihály. — Eltettük ügyes!

— Isten nyugtassa! — ájtatoskodik a másik és nyúl a tarisznyáért. — Elsetétedünk!

Bántó Mihály nem figyel rá. Széles melle meg-rándul.

— Emlegetett téged cs a halálos ágyon.

Lázár rémulten kapja vissza kezét a tarisznyáról.

— Engemet-e? ... S mi ügyben? ... Mert az fontos!

Szemmel láthatólag bomlik meg a Bántó Mihály vészes nyugalma.

— Éppen kérdezni akarám, tudsz-e róla... Tudsz-e róla, hogy te vagy a fiam apja!

Lázár kínlódva hül el.

— Mit beszélsz?... Hogy lettem volna képes... Megesküszöm, ha kell!

— Akkor jó! — csillapodik Bántó Mihály.

Felkerekednek, csendesen haladnak. A fák békeséggel maradnak el mögöttük, csak a gyanú nem akad fenn az ágakon, hiába oltogatja Győrbíró Lázár, kinek megjött a szava, mint Vitos ügyvédnek a maga bajában.

— Férfiembör ne csináljon nagy dó got a fehérnépből, mert az egy se jó a mái világban. Nem mondom, amikor legény voltam, hát nagy kutya voltam, de ebbe a te ügyedben már akkor megmondtam a feleségednek, mikor a gyermeket hozzám hozta ...

Bántó Mihály felhördül:

— Hát mégis igaz!

Agya tekergőzve fordul meg koponyájában és ráveti magát.

— Miháj! — bomlik szét az ember kínjában. — Ne bánts!

A másik se hall, se lát. Lázár elmerevül. Bántó Mihály erre magához tér.

— Mit csináltam?

Vissza se mer nézni a meggázolt emberre.

A nyáj kolompja a hegygerincről idehallszik, a falevelek suttognak, a fák kérgén hazasietnek a hangyák.

Győrbíró Lázár magához tér, düh önti el és előrántja a kacrot.

— Ezt el is felejttem!

Az utolsó szó vérbe buggyanva tör ki a száján.

— E mi? — ijed fel.

Kínos csavarintást érez a vékonyában és nem tud felkelni.

— No, e csúful reám térgyölt!

Vonszolgatja magát, mint a sebzett medve.

— Belső sérülést kaptam! — állapítja meg.

Akkora a fájdalma, hogy nem is érzi.

— No, só nélkül maradónak a borjuk! — és lassan behunyja szemeit.

Még azon éjjel hazahozták, de csak egyszer tért magához. Zavarosan, értelmetlenül makogott. Az utolsó benyomás képei riasztották.

— Ne bánts Miháj!

Ez volt utolsó szava. Azt is csak a reáhajló leány

értette meg. Elsápadt. Megsejtette ki az a „Miháj“. Fogacskaí összevacognak, térdei egymáshoz verődnek. Anyja vörös arcát hozzádugja.

— Mit mondott?

A leány összerezzen, de némán megrázza fejét.

— Nem hallottam.

Hazudott. Letagadta. Kiért, miért?... Csak ha magában maradt, akkor panaszkodott szomorúan.

— Látja, Feri, látja?

Megpróbálta nem hinni. Hátha más Mihály volt, hiszen olyan sok Mihály van a világon, de a bizonyosságot örökre belemarta a pillanat.

— Nem lehetett más!

A komor napok alatt csak arra nem kapott választ, hogy miért tette, mi történt a két apa között. Folytonos veszedelmektől reszketett és éjjel is fel-felriadt. Mikor a csendőrök kihallgatták, hogy kire gyanakszanak, reszketve tiltakozott.

— Nem tudom! Nem hallottam semmit!

A jószemű őrmester azonban gyanakodott.

— Az a leány tud valamit! Holnap újra kihallgatjuk.

A parancsadásnál tudta meg Bántó Ferenc próbacsendőr, hogy mi történt. Átcikázott a fején.

— Apám volt!

Súlyos elhatározás elé állította az eset és gyorsan kellett cselekednie. Vagy a múltat kell megtagadnia és bilincset vetnie saját apja kezére, hiszen csendőr, aki komor esküt tett; vagy esküt, becsületet, életet, jövőt, mindent feláldozni és apját megmenteni. A tör-

vény vaskezében vonaglott, akasztófa árnyéka vetődött homlokára. Teste, lelke elborzadt, de újra a múlt állott szemei elé, a színes, kedves emlékek, áldott gyermeki érzések. A kedves órák, melyeket együtt éltek át, fájó ingerként járták át.

— Szegény édesapám!

Most már a nyomozás hurka az ő nyaka köré is fonódott és hirtelen elhatározással azon este hazaszökött a csendőrségtől.

Mikor Öreg Bántó Mihály meglátta a fiát, rémülten ugrott fel.

— Mit akarsz itt?

A fiú csendesen leült.

— Miért tette, apám?

Az öreg szilajon felrázta ökleit.

— Még kérdezed?

— Egyébért mondom — csendesítette a fiú. — Segíteni akarok magán! Én csendér vagyok, tudom a törvént.

Az apa sötét érdeklődéssel ránéz. A legény tudatosan vallatja:

— Egyszer az, hogy szándékos volt-e?

— Az hát!

— Akkor magát felakasztják! — keseredik el a legény.

A vénember megcsappan.

— Hadd el!... Legalább többet nem szenvedek.

Ezen elingatják a fejüket.

— Szenvedni jó! — tűnődik a fiú és ő is leszámol magával. — Se apám, se anyám, semmim sincs a világon!

Öreg Bántó Mihály úgy ül a széken, mintha a halált várná. Beesett feketefoltos ábrázata, mélyen ülő szemei, nyíratlan, őszes haja, szegletes csontjai, szegényes gúnyája; minden olyan szomorú rajta. Olyan, mintha egy régen halott megúnva a sírt élő szívet lopott volna magának és az elhagyatott házba jött volna élni.

A fiú nézi és már tudja, hogyan mentse meg.

— Feladom magam helyette I

Világosan látja, hogy mit kell tennie.

— Maga meneküljön! — riad rá apjára. — Ha jól iparkodik, reggelre Móduvába lehet!

... Nekem pedig bocsásson meg, adjon kezet, apám!

Bántó Mihály nem tudott ellenállani, odanyújtotta.

A nagyszál legényen átfürkészik az öröm és megindultan kirohan a házból.

Az életosztön mégegyszer felrzza öreg Bántó Mihályt.

— Méges átszököm Móduvába, míg megkötnék a nyakamét!

Ide-oda ödögött, látta saját nyomorultságát; de az életét sajnálta, ezt az örömtelen, száraz testi létet.

Tetől-talpig új ruhába öltözött. Pénzét összeszedte. A vásárra járó börtarisznyát megtömté élelemmel.

— Egyéb marad! — füzte le a szíjjait.

Most a ló következett. Megzabozta. Az állat felnyi-

hant. Olyan magyar nincs, ki felelet nélkül hagyná a lova szavát.

— Hónap már te es Móduvába nyerítesz.

Feltájékozódott az égre.

— Ha nem sietek, a fejemre virrad.

Az órát, a ház dobogó szívét megállította a falon, a lámpát elfújta és a kis ház, a fekete emlékek tanyája eltűnt a setétségben.

A fairs között csak csendesen léptetett. Mögötte a félelem ült. Találkozása nem volt senkivel, csak Felvégen ismerte fel a bakter.

— Maga az, Mihály bácsi?... Halotta-e mi történt?

— No? — hökkent vissza lovastól.

— Ferit elfogták! Feladta magát, hogy ő ölte meg Györbíró Lázárt.

Az irtózat belenyilamlott. Rávágott a lóra. A paripa finom feje megrázkódott, egy ugrással kinyúlt az úton, mintha véres szemekkel tűz felett úszna.

— Elfogták! — rúgta a lovat.

A kimerült állat nekigyűrődve mászott fel a havason.

— Feladta magát! — ordított és ököllel verte a ló fejét.

Horkantva ágaskodott a paripa, majd feladva a küzdelmet, mázsás patákkal cammogni kezdett. A következő lejtőt lüktető bordákkal még megfutotta, míg egy faág szembecsapta Bántó Mihályt és a veres kárpázatban megállót.

— Lesz, ami lesz!

Hagyta, hogy a ló pihenjen, maga gondolkodott.

A sötétlelkű emberben világos és vigasztaló gondolat fénylett fel mélyen az életundor alatt.

— Ő mégis csak az én fiam!

Hirtelen önmagát ismerte fel a fiúban és több kétsége nem volt. Ugyanazon vér, ugyanazon szenvedély és szenvedés, erő és szeretet.

— Vétkeztél, de tévedtél, asszon! — nyugodott meg.

Azzal meg is bocsátott neki.

— Feleségnek gyenge volt, de az anyja volt...

Már meleg, nyugodt, boldog érzések, büszkeség szakadt fel benne.

— Az én fiam!...

Csodálatos megismerés ez. Nem kell hozzá érteni és tudni, mert a törvény önmagától valósul meg. Az a törvény, mely megismerteti a madárfiókéval édesanyját és szárnyrepesve örül neki és az apamadár sohasem száll idegen fészek fölé. Már nem vesződött a gondolatokkal, csak látott és érzett. Láta, hogy a fiú elfogatta magát, hogy őt megmentse és érezte, hogy ez lehetetlen volna, ha nem volna test az ő testéből, vér az ő véréből, lélek az ő leikéből. Minden lefojtott tüze kiáradt és boldog volt. így aztán minden könnyű és szép. A lét alávalóságait többé nem érezte, minden porcikáját öröm fesztette.

— Vissza! — reszketett. — Vissza a fiamhoz!...

Moldva felől a hegy peremét akkor érte el a nap, teljes fénnel felsütött, mintha a szemei elé tartott élet szikrázó aranykelyhe volna.

Belenézett és visszafordult.

BAJ-POSTA

Ott állnak vagy tizenkettőn, lerongyolódott, idegen koldusszegény, állástalan székely legények Bukarestben a Mihai Viteazul-szobor mellett. Pár napig, míg a hazulról hozott pénzből tartott, kis lebujókban ódöngtek, parkok padjain keseregtek, végül a közös sorsban a szobor körül összeverődtek.

Egyik-másik nekivág valamelyik utcának és végleg eltűnik, a többi úgy ragaszkodik a szobor környékéhez, mint valami szirtfokhoz a hajótöröttek. Előveszik az elemózsiát és búsan rágják a hazulról hozott fekete kenyeret, míg benne tart, később eladják a nélkülözhető ruhát is. Hazajönni szégyenük. Később pedig a nyomor teszi lehetetlenné. Akad köztük azonban egy-egy elszánt, nekikeseredett legény, aki azt mondja, hogy ha így is, úgy is el kell veszni, hát pusztuljak otthon és neki vág a hazai útnak. Egyszer csak feláll a szobor talpáról és azt mondja:

— Ki üzen haza valamit, met én megyek?

Az ürestekintetű férfiak, nők megmozdulnak. Van, aki lemondóan int és visszasüllyed a lelke poklába: Annyi ereje sincs, hogy hazaüzenjen. Mások azonban körülveszik a hazakészülőt:

— Ha felénk jársz, hát mondd meg, hogy jól vagyunk, egy irodába kaptam állást, de pénzt még nem

küldhetek. Ott lakunk a templomtól számítva a negyedik házban. Csak Szabandi Mihályékat kérdözd.

Előkerül a plajbász, még a katonaságnál szerzett „notec-könyv“ és a hazajövő ember felírja a címekeket, meghallgatja a különböző sorsokat, üzeneteket. Egy szót el nem feled belőle, hiszen sokszor hallotta, sokszor elpanaszolták egymásnak és mikor az utolsó nyomortörténet is elhallgat, megbillenti a fővegét és azt mondja:

— No az én Istenem áldjon meg tütököt!

Az ilyen embert hívják „baj-postá“-nak.

Valahogy átvergődik a Kárpátokon. Isten tudja mi-ből el addig. Az első székely falunál előveszi a „nótecét“ és ettől a pillanattól kezdve megvan mentve. Mindenütt szívesen fogadják, megtraktálják, ellátják enni-innivalóval, s ha jó hírt hozott, még „pánkó“ is kerül és jókedvűen így kínálja a ház asszonya:

— Használja nó, met mikor csenáltam, megmostam a kezem utána!

Tegnap, vagy tegnapelőtt ilyen baj-posta érkezett a falunkba is, valami datki embör, Égöni nevezetű. Előbb bétért Birtalanékhoz s elmondta, hogy Marika mit üzent. A vén Pétör Jánoséknál sem üdözött sokat, de ott már annyit mondott, hogy sokért nem adná, ha a szegény özvegy Áron Petómével nem kellene találkoznia.

— Mért félsz tőle? — kérdi megütődve Péter János. — Áldott jó asszony az, meg a légynek sem árt.

— Éppen az a baj — sóhajt a vándor. — Nem es félnék én, ha a fia élne!

— Hát meghótt?

— Az-e? A meg osztani Ez a gyenge ujjas maradt utána.

— Hogy pusztula el ilyen hirtelen?

— Elég hirtelen. Ülünk a Miháj vitéz szobránál, s egyszer csak lássuk, hogy sárgul el Áron Pétör. Téged mi löle?... Ingem csak annyi, hogy én már az Úristenhez szegődöm... E történt tegnap fertáj tízkor... A rossz ujjasát hazahoztam. Itt hagynám, ha átaladnák.

— Itt osztán ne!

— Legalább mutassák meg akkor, hogy az anyja hol lakik?

Péter János bá elkalauzolta a kapuig. Mióta tizenhatban a rományok az urát elhurcolták s az is elhalt „Húsos“ városában, az egykor híres kedvű asszony egész nap nem szólt tizet.

A baj-posta nagy hangon állított be az „életre“.

— Hogy van, édesanyám?

— Én jól, édes fiam! Hát te ki vagy, s honnan jössz?

— Datki embör vagyok s éppen Bukarestből jövök!

— Az Isten vezérelt hozzám! A fiamot, Pétört nem láttad-e ?

— Én osztán igen.

Az öregasszony arcát boldog pir önti el. Besürgeti a hírhozót a házba s az izgalomtól reszketve teszi elé a „fálnivalót“. Egyelőre nem kérdez semmit, csak azt pötyögi boldogan: „Óh lelkem fiam!“ A baj-posta a halálhírel a kezében kínosan feszengetve ül, próbál enni, de a jó házi szalonna megkeseredik a szájában.

— S hát látád a fiamot? — ül le vele szemben a vénasszony is.

— Együtt vótunk vele.

— Elszegődött-e?

A férfi lesüti a fejét, úgy morogja:

— Ő el.

— Kihez te?

A bajhozónak jó gondolata támad, szinte vígan felel.

— Éppen Mihály vitézhez.

— Nagy úr úgy-e? — kérdezi bizakodón az aszszony.

— Elég nagy úr.

A szegény, öreg édesanya elgondolkozik.

— Óh, csakhogy jó helyre szegődött volna az én leiköm Pétöröm!

A datki ember nagyhangon vigasztalja:

— Amiatt kiednek ne fájjon a feje. Ojan gazdája senkinek sincs Bukarestbe, mint Pétörnek. Ádott jó ember. Egész nap egyet se szól, nem szidja, nem mocskolja Pétört. A dolog sem öli meg. Csak éppen egy lóval van dolga, amelyiken Mihály vitéz ülni szokott.

— Akkor valami katonaember?

— Afféle, édesanyám, az... De én már megyek es...

A boldog, ragyogó arcú vénasszony szorgoskodva ugrik fel.

— Áldjon meg az Úristen, hogy ilyen jó hírt hoztál!

És izgatottan csomagolja össze az asztalon maradt szalonnát, kenyeret, csipet-túrót.

— Ezeket vidd magaddal, az úton jól fog.

Nem lehet visszautasítani. Az ember még a kapun kívül is ügyetlenül tartja a kezében. Áll, mintha oda-szegezték volna. Arra gondol, hogy mégis vissza kellene mennie és megmondania az igazat. Már a kilincsen a keze, mikor a házból halk, öreges énekszó hallszik ki:

*Fekete faluban fehér torony látszik
Láttam a babámot, más ölében jádzik ...*

A datki ember szíve megremeg és zordul, fojtottan el-elkáromkodik magát. Nézi a kezébe nyomott kenyeret, szalonnát. Két gyermek jön szembe az úton. Odainti és odaadja a kenyeret-szalonnát.

— Nesztök!

A fiúk bátortalanul veszik el. Egyikük felnéz az emberre és meglátja a kemény, csontos arcra gördült két könnycseppet.

— Maga mét sír bácsi?

Az ember gorombán riasztja el magától és megindul.

— Nem elég a magam baja, a másét es én sirassam!
— dörmögi.

Lassan cammog. A mátéfalvi útnál befordul és az Olt hídján megáll. Kicsit nézi a vizet, erre fogja a halott legény rossz ujjását, melyet nem mert átadni. Kissé tétovázik, majd elszántan beledobja a vízbe.

Az esteledő félhomályban úgy látszik, mintha holttestet lökött volna a vízbe...

PAPBÁCSI

A mi papunk, az öreg Mátyás József plébános úr negyven esztendeig pásztorkodott a mi községünkben, s mégis az a szégyen érte, hogy az esperes, fiatal, nyálaszájú gyermekember létire megpirongatta.

— Nem vagyok a hitélettel megelégedve, plébános úr! Az egész országban nem káromkodnak, s nem lopnak annyit, mint az ön községében.

— Eléggé fáj a lelkem miatta! — ismerte be az öreg pap.

— Az nem elég, hogy fáj a lelke miatta, hanem tegyen is valamit ellene — háborgott az esperes. — Az nem elég, hogy elmondogatja minden nap a szentmisét, végzi a breviáriumot. A modem lelkipásztorkodás már régen más utakat is megkövetel. Igénybe veszi a legmodernebb szociális és lélektani eszközöket is...

Szajtátva hallgatta az öreg tisztel endúr a fiatalembert, ki megjárta Innsbruckot, Rómát, kétféleképpen is doktor, enni se tud tisztességsen a sok tudománytól, híres szónok, igen nagy ember és az Egyház valóságos büszkesége.

— Tiszta igazad van, édes ecsém! — bólogatott az öreg, ki különben a vármegyének legnagyobb tréfaesinálója volt. Kedves, drága, melegszívű vénember, ki megtette a püspöki hivatallal is, hogy mikor megdorgálták, mert félív árkuspapíron tett felterjesztést, már

pedig félíven nem illik a püspökséggel levelezni, szépen fogta a hiányzó félívet is, iktató számot írt rá és tisztelettel felterjesztette. Piros övét az életben nem kapott, mert a piros csergét püspök járáskor olyan feltűnően húzogatta a kocsiban a hasára, hogy a püspök végül is megkérdezte:

— Minek rángatod, fiam, azt a pokrócot?

— Hogy az emberek piros cingulumnak higyjék!

Mivel a püspök túlságosan megértette a célzást, az öreg pap ugyanalóást nem kapott piros övét. Drága lelke különben nem is kívánta. Egyszerű, természetes székelly ember maradt holtáig. A híveivel is úgy beszélgetett, hogy az esperesnek a megbotrányozástól égnek meredt minden hajaszála. Mentek például az úton, hogy a temető-kertet megtekintsék. Az útszelen üngös gyermekek játszadoztak. Papbácsinak mindig volt pár szem bombóc a reverenda zsebéhez ragadva. A gyermekek mindjárt körülrajzolták és nyújtották maszatos kezüket a bombóc után. Az esperes uracska az első pillanatokban meg volt hatva. Mindjárt eszébe jutott a szentírási idézet: „Engedjétek a kisdedeket hozzám jönni!“ Mikor azonban pap bácsi az utolsó szem cukrot azzal adta oda egy bikaborjú-erős kölyöknek, hogy: „Nesze neked is te bitang!“ — az esperest szinte megütötte a guta. Azonnal elhatározta, hogy sürgősen nyugdíjba küldeti a vén papot, de mondani csak annyit mondott:

— Hogy lehet a száján effélet kiejteni gyermek előtt?

— Mert az, — csudálkozott papbácsi. — Bitang. Szerelemgyermek. Azért olyan vaskos, erős, egészséges ...

Mert jegyezd meg, ecsém hogy a szerelemgyermek
mindig szebbek, keményebbek, jobban sikerülnek.

Lángoló orcákkal, szent haraggal hallgattatta el az
esperes papbácsit.

— Nem ismered az életet! — vett elégtételt az öreg,
de befogta a száját.

Közben tehénszekér jött szembe. Birtalan János
ment az erdőre fáért. Papbácsi mindjárt észrevette,
hogy a csábeli tehén felfelé görbült háttal húz. Mind-
járt ráment Birtalan Jánosra.

— Hó! Mit kínozod azt a szegény tehenet? Mért
nem viszed apaállathoz?

Az esperes rémulten menekült el.

— Az én jelenlétemben! — lihegte, mikor az öreg
a Szövetkezet előtt utolérte, ahonnan csúf káromkodá-
sok bődültek ki.

— Megint káromkodás! — reszketett az esperes.

— Hát tégy valamit ellene! — jött ki a sodrából
papbácsi is.

— Teszek is! — fogadkozott az esperes. — Jövő
vasárnap én prédikálok.

— A káromkodás ellen? — lepődött meg az öreg
pap.

— A káromkodás ellen! — válaszolt a fiatalember
nyomainkkal.

— Én volnék a legboldogabb, ha ki tudnád irtani!
— nyugodott bele papbácsi mosolyogva.

Megbeszélték, hogy a fene nagytudományú, külör-
szágokban hegyezett eszü híres pap itt marad két hétig,
s egy kicsit rendbe szedi ezeket az Istentől elrugaszko-
dott havasi népeket.

Ebben maradtak.

Az esperes egész héten nem pihent. Hol a népet téringette kinn az életben, hol a prédikációra készülgetett nagy elmélyedéssel, sok meditációval, amint illik. Az öreg pap hallgatott, csak a ráncok kutyázkodtak a szeme körül.

— Felséges, jó dolgom van! — tréfálkozott ebéd, vacsora közben. — Csak úrizálok. Itt maradhatnál ecsém káplánnak.

Az esperes későbbben meg se lepődött a különös, játékos és mégis titokzatos vén emberen. Mikor azt hitte, hogy tökéletesen kiismerte (nem nehéz az ilyen szimpla öregeket első tekintetre áttekinteni) — egy reggel a sekrestyében a kezébe került az öreg direktórium, amelybe a meghalt papok neve után a következőket írta az öreg pap: „*Mátyás József lelkész meghalt 1914 aug. 3-án*“

— Hát ez mégis hallatlan vakmerőség — gondolta az esperes, — hogy még a gondviselésből is tréfát csinál és előre beírja a saját halálát.

Nem szólt a papbácsinak a dologról, de figyelte a vén papot. Mindössze két hónap volt hátra a bejósolt halál, de az öreg nem látszott semmi, mintha saját-magának megígért halál nem rá vonatkoznék. Éppen az ifjúságot korholta, hogy nem elég alázatos és azt hiszi, hogy az egész világ tőle függ, pedig vannak dolgok, amiket te se tudnál utánam csinálni, ecsém.

— És mi légyen ez a dolog? — únta már az esperes az öreget.

Az öreg pap az esperes felé nyújtotta a nyakát.

— Látsz-e rajtam bolhacsípést?

— Nem! — válaszolt kicsit bután az esperes.

— Nem is volt rajtam sohasem, s nem is lesz!

— Hogyhogy?

Az öreg hunyorított.

— Az úgy, ecsém, hogy ha idegen házba beteszem, a lábam, első dolgom az, hogy kérek egy seprút, az ajtó sarkába teszem és ráparancsolom az összes bolhákat. Egy se mer elmozdulni onnan, míg meg nem engedem. Reggelre piros a seprú a sok vereshasú bolhától... Ezt csináld utánam, ha tudod!

Ilyen kedvesen töltötték az időt vasárnapig, mikor az esperesnek prédikálnia kellett a káromkodás borzasztó bűne ellen.

Erre a napra az öreg még a siketeket is felhajtotta a templomba. Sokan lejöttek a havasról is, hogy meghallgassák az esperest. Nagy híre futott a vasárnapi „dolog“-nak. Szorongott a nép a kicsi templomban. Sokan kinn is rekedtek a einteremben.

*

A fiatal pap öntudatosan és méltóságosan lépett a szőszékre. Olyan beszédet rittyentett, hogy volt mit hallgatni rajta. Ideiglenes és túlvilágokat görgetett hatalmas szavaival, megrázó erővel, s a büntető Isten haragja sötétítette el a lelkeket. A hideg kirázta tőle az embert. Sápadt volt az egész templom. Nincs az a hetvenhétráncú, megrogzött lélek, ki ne érezte volna a pokol reáváró kénköves lehelletét. Maga a vén pap is semmivé zsugorodott a nagytudású szónok mennykőcsapásai alatt. Csak most látszott valójában, hogy milyen igénytelen az ő félig elfeledett tudáskája, gyarló eszeeskéje e mellett a mindent elsöprő fiatal pap mellett.

Kezet se mert nyújtani, hogy megköszönje a vendég-papnak a ritka lelki élményt, amint illik, mikor ez átszellemült homlokkal, még mindig bíborló arccal, izzadságtól gyűrött karingjében tornászott a rozoga szószékről és súlyos szívüteseitől lebegtek a stóla szárnyai.

Diadallal vitte ki hívei közé, kik ott várakoztak a cinteremben és a fehérnépek mindjárt neki is rohantak, hogy megcsókolják felszentelt kezeit.

— Ilyen gyönyörű prédikációt soha az életben nem hallottunk! — lelkesedett Bíró Mózes is, ki vezető, első ember a faluban. — Jaj, azt a ragyogó, felséges mindenségit a tisztelendúr nagy eszinek, hogy es szorulhatott ekkora tudomán abba a gölöhös, nyavalyás testibe!...

Elragadtatásában akkorát káromkodott Bíró Mózes első ember, hogy szakadt le az ég a szavától, s az esperes halálra váltan futott el.

Az öreg pap maga is levert volt és dicsérni se merte. Kínosan hallgattak a jó ebéd mellett.

— Rettenetes nép! — tört ki végül is a keserűség a fiatalemberből.

— Az nem, édes fiam! — vette védelmébe a vén pap híveit. — Drága, jó nép ez, csak ismerni kell. Olyan, mint a falat kenyér. Szép szóval a tűzbe is be lehet vinni... Egy kicsit csúfszájú ugyan, de e mellett a nehéz élet mellett nem is csuda, ha békétlenkedik. Nem is azért káromkodnak szegények, hogy az Istent sértsék, hanem mert valamiben ki kell törnie a keserűségnek ... Áldott nép ez, fiam, csak ismerni kell...

Az esperes nem válaszolhatott, mert jött Rózsi néni, az öreg pap asszony-testvére és hozta a fekete kávé.

— Hallotta-e plébános úr, — újságotla a papnak —

hogy, szombatira virradó éccaka ismét elloptak hat juhot a havason?

A világ sűrű kincséért se szólította volna másképpen a testvérét, mint „plébános úr“-nak.

— A lehetetlen, Rózsi! — döbrent meg az öreg pap.

— Most újságolja a kisbíró! — bizonykodik Rózsi i néni.

Az esperes felkacagott.

— Drága, jó nép, csak ismerni kell!...

Az öreg pap hamar magához tért.

— Jövő vasárnap én prédikálok!... Mégis szóvá kell tennem ezeket a sűrű lopásokat!

— Ennek a népnek prédikálhat akárki! — hitetlenkedett az esperes. — Ezen nem fog semmi.

— Dehogy nem! — vitatkozott az öreg. — Másképpen kell megfogni a dolgot.

— Kiváncsi vagyok! — válaszolt az esperes hidegen.

— Effélit nem igen tanítanak a külföldi univerzitásokon! — bölcsködött az öreg.

Hiába figyelte azonban egész héten át a vén papot, annak eszeágában se volt a szent könyveket forgatni. Tovább kedélyeskedett és élte mindennapi életét, mintha prédikáció se volna a világon.

Aztán eljött a neveztes vasárnap. 11

Az esperes szinte szégyelte, mikor nyögve, krárogva felmászott az öreg a szószékre. Olyan volt szegényke fekete reverendájában, mint egy szomorú ténsasszony.

Maga a szentbeszéd még szomorúbb volt. Afféle sefüle-sefarka kínlóadás, hogy: „No, kedves híveim, ti ismét elloptátok hat juhot a havason s ilyen szegényt hoztatok rám... Jól mondja az írás, hogy: „Jobb lett volna, ha

az ilyen embernek, ki a máséhoz nyúl, az édesanyja még csecsszopós korában vetett volna párnát a szájára. De azért ne higyjétek, hogy ez így marad. Marad az ördögöt!... Bűn büntetlen nem marad. Minden kiderül. Ez a juhlopás is kiderül s osztán jön a tömlöc, a szégyen, a baj!... Tartsátok csak számon!..

A hívek egyrésze édesdeden aludt. (Nem csoda, mert egész héten elfárad az ember.) A másik része unatkozva hallgatta. A hallgatókon azonban tisztán látszott, hogy ezt gondolják: „Nekem mind beszélhet a tisztelendúr! Amire én reateszem a kezemet, annak Ivottal üthetik a nyomát!“

Az öreg bizonyítás helyett felcsattant:

— Hiába rázod a fejed Pétör Zsiga! Az úgy van, ahogy én mondom! Tartsd csak számon!

Az esperes alig várta, hogy vége legyen a százalmas fecsegésnek. A híveken se látszott semmi hatás. Kitolongtak a templom elé és ősi szokás szerint elbeszélgettek a határ, az erdő, a falu, az élet dolgairól.

Hirtelen a meglepetés moraja fut végig az embereken. Mindenki rádöbben az útra, amelyen hat megbilincselte legényt kísérnek végig a csendőrök. Mindenkinek a hátára rá volt kötözve az elloptott juhok bőre... Mikor a csendőrök elhaladtak, a nép egyszerre felocsúdott és elhülve bámultak egymásra az emberek. .

— No ezt jól megmondá a plébános úr!... Ki hitte volna!... Mégis sokat tud ez a mi papunk!... Az a másik, vizet se vihet neki!... De hogy így belélasson a jövőbe !... Hogy így megjósolja!... Nagy igazsága van!...

Meghökkenve mentek haza az emberek.

— Istennel nem jó tréfálni!

Maga az esperes is meglepődött. Hogyne. Száz esztendőben egyszer ha megtörténik, hogy valakinek a bizonyíték így besétáljon a markába.

Az öreg pap titokzatosan hallgatott.

Aznap a csendőrőrmester is meg volt híva ebédre. Az öreg pap a leves után boldogan kínálta a „negyven cseppet“.

— Ahány csepp bort leves után az ember megiszik, annyi forintot vesz ki a doktor zsebéből.

— Ammá igaz! — törülte a keze hátával a bajszát az őrmester. — Reméllem, meg volt elégedve a plébános úr.

— Minden úgy ment, mint a karikacsapás!

— Miről van szó, kérem? — érdeklődött az esperes.

— Nem jó gyermeknek mindent tudni! — kacagott az öreg.

Csak hosszas kérésre árulta el, hogy ez a máii dolog meg volt beszélve az őrmesterrel, hogy amíg a nép a templomban lesz, fogassa el a juhtol vaj okát s akkor kísértesse végig az utcán, mikor a legtöbben jönnek ki a templomból.

Az esperes azonnal fogatott és hazament. Útközben háromszor is elhatározta, hogy az öreg papot nem túri tovább. Még ma ír a püspöknek ...

A nyugdíjazásra azonban nem került sor, mert alig két hét múlva az öreg pap levelet küldött, hogy a szent-ségekkal ellátva szeretne elköltözni ebből az árnyékvilágból. Az esperes úr tehát ne sajnálja a fáradságot s azonnal jöjjön hozzá.

Az esperes csodálkozott a megdöbbenő híren, mert nem hallotta, hogy az öreg pap beteg volna.

Megütközve látta, mikor megérkezett, hogy papbácsi felöltözve a régi kedves mosollyal áll a verendán.

— Köszönöm, ecsém, hogy eljöttél!... Én már megyek!

— De bátyám! — ellenkezett az esperes. — Mégis a legszentebb dologról van szó! Ezzel halálos bűn tréfálni ...

— Tudom! — remegett a hangja az öregnek. — De én már megyek!... Engem szólítanak.

Valami különös, ellenállhatatlan volt a vénemberen, ami tiszteletet parancsolt és elnémitott minden ellenmondást. Az esperes csóválta a fejét, de meggyóntatta, meg is áldoztatta a templomban, ahol mindössze hárman voltak: az Isten, az esperes s a szegény, útrakész vénember, ki mennyei mosollyal és elragadtatott hittel roskadt térdre fehér karingben és fehér stólában, hogy az Urat leikébe fogadja.

Megilletődve hazamentek.

— Rózs, vedd meg az ágyat! — kérte szelíden testr véré, ki riadt izgalommal puhította a párnákat.

Papbácsi nehézkesen levette a reverendát, megcsókolta, szívéhez szorította a kopott, megzöldült jószágot és örökre letette.

Csendesen feküdt és pillanatra behúnyta szemeit. Mikor kinyitotta, könnyesek voltak az apadt, gyenge látású, öreg szemek.

— Miért sírsz, bátyám? — kérdezte az esperes.

Nehezen válaszolt már az öreg pap.

— A kalász megérett és mégis olyan nehéz elválni a földtől...

— De hiszen ... Miért nem hívatsz orvost ?... Beteg vagy?

— Nem vagyok beteg, csak... engem már szólítanak ... A lélek kész ugyan, de a test erőtlén... Pedig ez az én kitüntetésem napja és nem tudok elég hálát adni Istennek, hogy nem kell megélnem, amik ezután következnek ,..

— Mik következnek? — bámult az esperes a zavaros jóslaton.

— Ember azt fel nem foghatja! — tért ki az öreg az egyenes válasz elől.

Két ráncos kezét összefogta és imádkozni kezdett.

Még azon éjszaka meghalt.

Egy forint hagyatéka maradt. A többit kiosztotta, a szűkölködőknek.

Három napra rá kitört a világháború...

EZER LEJ

Fiatal feleségén s két ártatlan gyermekén kívül egyéb feltérő vagyona nem volt Ambarus Ferinek. Az igaz, hogy száz esztendőben egyszer ha lehet olyan szép párt látni, amilyenek ők voltak, mikor összekeltek; de ebből nem lehet megélni. Feri csak mosolygott, mert erős volt az asszony helyett is, ki bizony nem termett dologra. Afféle vékonyhúsú, szép orcája, virághajú leánkamadár volt, de éppen ezt szerette benne Feri. Az ilyen harmat-élettel azonban sok a baj. A gyermekek is inkább az asszonyra ütöttek. Hiába voltak olyanok, mint az angyalok, mert éppen az angyalokat a legnehezebb felnevelni. Ha a szél megfújta, már este ott énekeltek az ágyban a láz önkívületében, repdestek a másvilág felé s a hatalmas ember szíve szakadt meg a fájdalomtól. A tavasszal újból leverte őket a betegség.

— Tífusz! — ijedt meg maga a doktor is s a házra kiszegezték a táblát: „*Ragályos beteg.*“

Szinte két hétig küzdöttek a két drága életért. Ügy répték vissza az Isten markából, éjjel-nappal virrasztva, hogy már maguk is dőltek le a lábukról. Végre a doktor megnyugtatta:

— Megfordult a betegség!

Ki is ette két hét alatt mindenükből a betegség s végre meg kellett a doktort is kérdezni, hogy „mivel tartozom“.

— Tudom, hogy szegény emberek, — gondolkodott el a doktor — azért olcsón számítom... Tizenkét látogatás ezerkétszáz lej volna, de legyen hatszáz, az orvosság ára pedig négyszáz!... Ezer lej nem lesz sok, úgy-e?... Az első héten kétszer is jöttem naponta, de azokat nem számítom. Nem szólhatnak egy szót sem, tisztességesen bántam magukkal.

Feri fehér lett, mint a fal és kicsit megijedt az ezer lejtől.

— Most.., éppen most, — mondotta szégyenkezve — nincs egy krajcárom se, de megadom... Gyermekeim életre esküszöm, hogy becsületesen megadom!...

— Megkapom! — nyugtatta meg a doktor s jelentősen ránézett az emberre. — Hiszen a gyermekei életére esküdött.

Ambarus Feri összerázkódott, a doktor pedig elment.

— Szakadjon meg a nyaka! — káromkodott utána sötéten, mert nem bírt szabadulni attól a gondolattól, hogy a két gyermek élete ettől az ezer lejtől függ. — Kicsit ledőlök! — mondotta az asszonynak. — Te is pihenj valamit, hiszen hálni jár beléd a lélek!

A lámpát féllángra húzták s csak úgy gúnyástól ledültek.

Éjfél körül az asszony felrettent, odaugrott a gyermekekhez, kiknek az arcoskája újból lángokban fűdött, zavaros szemecskéjük nyugtalanul forgott.

Az ember aludt mélyen, kábultan.

— Feri! — rázta az asszony. — Keljen fel!... A gyermekek rosszabbul vannak!...

Nehezen ébredt a nagy darab ember. Mikor magához tért, eliszonyodott.

— Az ezör lej!... A miatt van!...

Érezte, hogy ő a hibás, mert titokban azt gondolta,, hogy nem adja meg a doktor pénzét. Nem tudta azonban a gyermekek kínját nézni és kirohant a házból.

Megvirradt, mire újból hazatért, de nem mert bemenni a házba. Ott lesett az ablaknál, míg kiinthette az asszonyt.

— Hogy vannak? — nézett titkon az ágy felé.

— Csendesebben!... Elszenderedtek.

Megkönnyebbülten sóhajtott.

— Akkor nem is lesz több baj, mert meglesz az ezör lej!

— Honnan? — lepődött meg az asszony.

— Elvállaltam Szócs Gőr Istvánnak, hogy kihányom az öt öl követ... Ölit kétszázért. Az éppen ezör ... Ha van mit, tarisnyálj fel, mert lehet, hogy két napig nem jövök haza.

— Hova megy?

— A kőbányába.

— Jaj, ne kísértse az Istent! Az minden pillanatban összeomolhat!

Feri bizakodóan legyintett.

— Omlik a fenét. Nem vesztegethetek el három napot, míg új bányát nyitok. Minél hamarabb megvan az ezör lej, annál hamarabb meggyógyulnak a gyermekek.

Az asszony erre nem szólhatott. Hozzáfogott, hogy feltarisznyáljon. Az ember elővette a csákányt, lapátot, vasékeket, eldugott dinamitot.

Nyugodt volt. Már hitt benne, hogy a két gyermek meggyógyul. Az asszonynak még odaszólt, mikor elment:

— Te pedig mondd meg a doktornak, hogy hozom az ezör lejt!

A régi kőbánya kinn van az erdő alatt a Kecskés oldalában. Meredek egyenes kősziklabarlang, ahova alig lehet gyalog is felmászni, de sehol az országban ilyen épületkő nincs, mint itt. Fagyálló, nem veszi fel a vizet s kemény, fekete, mint a pokol kapuja. Fölötte az óriás fák gyökere a szabadba hull a hatalmas szikláról, mint az óriások szemébe hulló haj. Ez a barlang fölött függő szikla a veszedelmes. Könnyen lezuhanhat. Csak a szíjas, kemény fagyökerek hálózata tartja. Félelmetes alatta megállani is. Körülette ki vájták a követ a csákányos emberek. Még az egér is ijedten suhan el alatta.

Csak Ambarus Feri nem gondol rá. Tisztára meg van bolondulva. A kelő nap besüt a sziklák sötétségébe. Maga az Isten tartja neki a lámpát. Két erős kezében lendül a csákány, a szikláról szikraeső villámlik szét az ütések nyomán, hasad a kő, barna por rakódik a férfi arcára s pokolszagot érez, de úgy érzi, hogy a halállal küzd, annak a koponyáját veri csákánnyal, hogy két gyermekét elérhesse. Mindjobban belegyőződik ebbe a gondolatba. Még az ételről is megfeledkezik. Mint a kincset, úgy emeli a mázsás köveket, hordja a barlang szájába és zúdítja le a mélységbe, ahol szekérral is hozzájuk lehet férni. Inge ujjai leszakadtak, rongyokban lógnak, erei feszülnek, vére is megfesti a követ, de ő csak azt számolja, hogy ez is megér egy lejt, az is megér egy lejt, hármat, hatot, az ezör lejből marad kilencszázkilencvenkilenc, kilencszáznyolcvan, hetven, hatvan ... Néha megáll, hallgatódik és boldogan azt mondja:

— Sokkal könnyebb a lélekzetük!

A két beteg gyermek lélekezete.

Az ő mellükről szedi le ezeket a köveket és minél többet gondol rá, annál inkább hiszi... Már fényes a barlang is, mintha az is vele örvendene; pedig csak az ő szemei vérmesek, a teste mocskos, a haja csapzott, homloka sebes, keze üszkös; de a lelke tiszta... Aztán kék lesz a barlang, majd zöld fények verődnek fel benne, ismét arany; de ő csak annál jobban vágja. A kövek apróját is összegyűjti.

— Jó lesz a gyermekeknek játszani.

Itt-ott olyan a szikla, mintha élő emberfejek vigyornának szembe vele, de őt nem ijesztik meg.

— Meggyógyulnak! — beszél hozzájuk örömeiben. — Meg lesz a doktor ezör leje!...

A sziklafejek mintha bölintának, pedig csak ő szédül, hiszen se nem evett, se nem ivott. A szőrtarisznya ott hever érintetlen a sarokban, a köröndi korsóról is megfedkezett.

Csak akkor ijed meg, mikor érzi, hogy karjai gyengülnek.

— Nem lehet! Nem szabad! — ordítja a kőembereknek.

Fél abbahagyni, fél megpihenni, mert mindjárt itt az éjtszaka és éppen az éjtszaka kínozza legjobban beteg gyermekeit. Felrémlenek előtte a lángoló arcocskák, szemek lázas fehérsége a furcsán éneklő, felcserepezett szájácskák, a homlokukon sárgálló verejték, a törékeny kis mellék szörnyű csatája az életért és irtózva köpik száraz szájjal a markába, hogy a csákány nyele keményen ragadjon hozzá. Háta minden mozdulatánál végignyilallik, szőrös,

fekete mellében a megerőltetéstől már összeomlottak a csontok, de a csákánynak lendülnie kell.

— Segíts meg, Úristen! — facsarodik félre a szája a kintól, de hangja sincs már, a szerszám alig koppan a sziklához. Ő mégis úgy érzi, hogy szörnyű csapást mért rá, az utolsót, amitől széthasad a halál koponyája.

Hirtelen dördülés reszketteti meg a földet... (Ez volt az Isten kezeütése, ki segíteni jött Ferinek követ hányni.) Valami a homlokához ütődik, szemei kétfelé vilámlanak és egyszerre sűrű, fekete csend és setetség borul az emberre ...

A falu népe rémülten siet ki az erdő aljába.

— Beomlott a kőbánya! — kiáltják egymásnak. — Odaütötte Ambarus Ferit!

Mindenki meg van rendülve.

— Két gyermeke halálán van, az apjuk halott!., s

— Siessünk, hátha még meg lehet menteni!...

Lihegve futnak, mindenki bízik még.

— Nem es kell addig szólni az asszonyoknak!...

Lábujjhegyen surrannak el a kiesi ház előtt. Félve pillantanak oda. Bent azonban csend van, a ház homlokán tábla: „Ragályos beteg!“

A vékony kicsi asszony remegve lesi gyermekei sorát. Vájjon felébrednek-e?... Minden felébredés egy új feltámadás. Hirtelen felvillan benne az öröm. A nagyobbik szólott:

— Édesanyám!

Dehogy hallana meg egyebet a földön a szegény édesanya!

A falu népe kinn zajong már az erdőben a beomlott bánya körül. Űtések zuhannak, csákányok pattognak a

sziklán, feszítő vasak görbülnek el, asszonyok szorongnak szívre szorított kézzel, parancsok riadnak, férfiak nyögnek, torzulnak. Mindhiába! A hegyet nem lehet eltaszítani az ember fölül.

Százsor abbagyják, százsor újra kezdik az erőlködést, míg mindenből ki nem fogy a remény.

— Lehetetlen, hogy még életben legyen! — vallja mindenki és mégis újra nekifekszenek a hegynek. Legalább a holttestét meg kellene menteni.

A holttestét sem lehet.

— ötven esztendeig sem lehet ezt a hegyet elhordani innen! — mondja valaki.

Ha el lehetne, akkor is hiábavaló volna. Űgyis semmivé nyomta a testét.

Már lassan virradni kezd. Csak most látszik igazán a szörnyű pusztulás. Egész erdőt rántott magával a sziklahegy. A százados fák összezúzva, tördelve hevernek egymáson, a lecsúszott szirtek, mint törött csontdarabok ütköznek ki a szétroncsolt föld barna testéből.

— Menjünk haza! — azt mondja valaki.

Az emberek keresztet vetnek és némán hazamennek.

Harmadnap megkondulnak a harangok.

Ma temetik Ambarus Ferit.

Egy ember viszi a fekete zászlót, a falu népe felsorakozik mögötte, a pap templomi ruhába öltözött, mellette a kántor, előtte a két minisztráns gyermek, kezükben füstölő, a tömjéntartó haj ócska, a szentelő bot. A gyász fekete virága mindenkinék az arcán.

A megtört, elapadt virághajú kicsi asszony ott megy a sorban.

— Ó, te szegény árva! Ó, te elhagyott lelkem virágom! — támogatják a szóval asszonytársai. — Beh meglátogatott az Isten!

Mennek, haladnak a mezőn.

— Nem ártana egy kicsi eső! — mondják a férfiak a földet szemlélve, de már kezdi is az éneket a kántor és a hangok egymás után belekapaszkodnak a dallamba :

óh, keserves jajszó,
Mindnyájan meghalunk!...

A gyengébb szívnek felzokognak, apró gyermekek értetlenül tátják a szájukat, majd előre futnak.

A nagy, fenséges sír már látszik. Az égbe nyúló szirt homlokán megütközik az áldott nap, de áll komoran, mozdulatlan, mint egy elpusztíthatatlan koporsó. Az emberek felmásznak az oldalán, ameddig csak lehet. A gyenge asszonyt is valahogy felhurcolják. Tehetnek vele, amit akarnak. Se lát, se hall, csak a nyomasztó sziklát nézi, mintha átlátna rajta.

A pap felemeli a szentelő botot és meghintezi vele a szirtet:

„Hints meg engem uram izsóppoddal és megtisztulok általa!“

Meg is füstöli és mégse nyílik ki a szikla.

Aztán feldördül az ének.

„Meggörnyékeztek engem a halál félelmi és az ő fájdalmi körülvettek engem ..

Aztán az ének is elhal.

Már haza lehetne menni, mégse mozdul senki.

Az emberek teste nehéz a gyásztól, lábuk erőtlen a szomorúságtól.

A pap leveti a templomi gúnyát. A harangozó a füstölő szenét a földre önti, a kántor felteszi a kalapját, s szivarat sirit.

Most az asszonyka, a virághajú, kicsi madár odamegy a sziklához és alig hallható hangon bekiált az ura sírjába:

— Jere haza, Feri, ne fáraszd tovább magad, mert a gyermekek hálistennek jobban vannak.

Alig tudták elvinni onnan szegényt.

Másnap reggel már hajnalosan ott volt és ásni kezdette a hegyet.

— Te mit csenálsz? — kérdezték, akik látták.

Az asszony komolyan nézett rájuk.

— Még a boldogult uram felvállalt volt öt öl követ Szócs Gőr Istvánnak. El kell, hogy végezzem a munkát, mert az ezör lejt meg kell adnom a doktornak.

Azóta ássa a hegyet.

Ásni is fogja, míg az Isten meg nem könyörül rajta.

A KASZA-BERETVA

Férfiembernek falun semmi sincs nagyobb mérge, mint a beretvákózás, mert ritka a jó beretvakés. Sokkal ritkább, mint a tisztességes fehérnép. Nálunk az egész élő faluban, csak a vén Vitosnak van. Régi kaszadarabból maga készítette. Kicsit idétlen, kicsit széles a nyele, s nem mutat, mint az ezüst-, gyöngyháznyelű városi holmik, de úgy szól az ember arcuján, mint a muzsika. Nekem is csak egyszer járt a kezemben, mert a jó beretvát halálos vétek kiadni a kézből. Se kölcsön, se sehogy. Ha egyszer is járt idegen kézben, soha többet olyan nem lesz, amilyen volt. Ezt jegyezzék meg. Ebben is hasonlít a fehérnéphez. A fehérnépre is ha valaki egyszer reatette a kezit, az sem lesz többet ugyanaz ebben az ántivilágban. Aki kényes az effélire, annak nem kell bizonyítani, akinek pedig bizonyítani kellene, annál már úgyis késő. Hát — mondom — így vagyunk a beretvával. Tízet-húszat végigpróbál az ember, amíg az igazira rátalál. Ritka az a férfiember, ki minden beretvákózásnál el ne határozná, hogy szakállat ereszt. Mennyivel jobb dolga van a zsidóknak, apáinknak és Ferenc Jóskának. Neki különben jó is állott.

Egy egész vasárnap délután ezt bizonygattam a vén Vitosnak, mikor a beretvakésit meg akartam szerezni, de az öreg csak a fejét rázta.

— Ne es beszéljen róla!

Nagy pénzt ígértem neki, meg is szereztem dohánnyal, s egye fene, — még egy liter pálinkát is hozzáadtam, de az öreg hajthatatlan maradt. A szeme csillogott á vágytól, de a kést nem adta.

— Bécsből hozatok másikat helyette.

— Nem, s nem! Ilyent nem hozat!

Nem természetes dolog, hogy valaki így ragaszkodjék egy félig rozsdás vasdarabhoz. Mi lehet az oka? Sokáig tűnődtem fölötte. Mondogatott affélit, hogy ötven esztendeje, hogy fűrt használja, de a beszédéből kivettem, hogy nem ez az igazi ok.

— Mért nem mondja meg Ádám bácsi az igazat? — méltatlankodtam. — Eddig azt hittem, hogy maga nekem bizalmas emberem, de úgy látszik tévedtem. Pedig a mi házunk a maga otthona is volt. Itt élt asszonyostól, még meg nem vénült, s haza nem húzódott asszonyostól. Emlékszik-e, hogy szegény édesapám mennyire megbízott magában?

Az öreg elérzékenyedett.

— Ki tudja, hogy most maga mifélet gondol rólam? Pedig olyan jóembere sohasem lesz az életben, mint én, de a berctvát ne kérje. Ne gyűjtse meg még jobban a saját bajját!

— Nem értem! Kutya legyenek, ha értem!

— Nem es kell magának mindent érteni! — intett le és két térdére szorított kézzel felemelkedett. — No, csendes jóccakát!

— Menjen, csak menjen! — tréfáltam. — Az a kés úgyis az enyém lesz! Nézze meg, hogy ellopom!

Az öreg ijedtem rogyant vissza a székre.

— Ha Istent üsmer, meg ne próbálja!

— Én osztán meg!

— Nagy baj jár vele!

Szinte meghökkentem, olyan vésztjósloán mondta.

— Osztár mi jár vele?

— Azzal sok minden, mert ennek a bcretvának varázslatos ereje van.

— Mi a tűzlangja van?

— Varázslatos ereje. .. Aki ezzel a késsel életiben egyszer megberetválkozik, azt soha az életben a szertője el nem hagyja...

— Lehetetlen! — kacagtam fel hangosan.

— Nem tudja, hogy mit kacag! — fedett Ádám bácsi. — Tapasztalásból beszélek...

Az önkéntelen vallomásra elpirult az öreg. Olyan kedves volt a zavara, hogy magam is elérékenyedtem. Hát azért ragaszkodik ehhez a „bűvös“ késhez? Ezért őrzí, mint a szemevilágát, hogy Bori néném ki ne szeressen belőle? Ezért facsarja olajos ruhába, csinált neki bőrsutut és szúrta gondosan a gerendába?... Milyen egyszerű dolog is a boldogság!... Bizonyisten irigyeltem a vén Vitost, aki egészen ellágyult a vallomástól, s most már unszolás nélkül beszélt:

— Tudja, az úgy volt, hogy amikor én még legén voltam, s Bori leán (de milyen fájin leán!) — semmiképpen sem tudtam zöldágra vergődni vele. Szegény legén voltam, s neki akkor az ágon járt a szöme. Tehette, mert birtokos leán volt. Már el is volt mátkásodva Miháj Lajjival. Hát én így csak búsulgattam magamban. Az apja is fenyegetett, hogy letöri a derekamat, ha az élete körül meglát.

Azután történt, hogy kimentünk a havasba ka-

szálni, s fenn ültünk Nyilénkben két hétig is, míg a szénát megcsináltuk.

Egyik reggel osztán Borit megtámadta egy áldott-nagy medve. Két lábra fel, s neki... Miháj Laji elfutott s az apja úgy megkövült, hogy egyet se tudott lépni... Én valamivel fejjebb kaszáltam, s a nagy sikótozásra ijedek meg.

— Ne félj, Bori! — kiáltom, s ahajt kézbe a kaszát.

A medvével egyszerre értem oda.

Azzal én neki a kaszával... Az Isten abban a pillanatban olyan erőt adott, hogy egyetlen suhintásra el-metszettem a medve két hátulsó lábát. A medve vére-sen béhengeredik az ódalon. Én ölbe Borit, s ki a hegyen vele! Addig le sem eresztettem a szívemről, amíg ki nem nyugutta a nagy ijedséget.

Az apja csak nézte, de nem szólt.

— Kárré vallám a drága kaszámot! — mondom neki, hogy éppen szóljak valamit. — No de nem baj. Jó beretva lesz belőle.

Erre a Bori apja is megszólalt:

— Hát akkor, ha megberetváltoktál vele, jere el hozzánk, s mutasd meg, hogy milyen beretvakés lett belőle! Addig is itt van az én kaszám, használgassad!

— Máig sem tudom, mitől kaphatta a bűvös erőt ez a kaszadarab, — töprengett a vén Vitos, — a medve véritől-e, mitől-e, de mikor vasárnap vele megborotváltoktam, s béállítottam Boriékhoz, a leány abba helybe nyakamba szökött, s megcsókolta a szép síma orcámat, az apja pedig hejjesölte.

... Azóta úgy őrzöm ezt a kést, mint a drága kincset. Nincs az a vagyon, amiért odaadnám ... Mit mond-

jak? Meg is tartotta mellettem Borit igaz hűségben negyven esztendeig. Akármi baj volt, csak megberetváltkoztam, s úgy nézett reám Bori, mint a templomi képre.

Elég együgyű történet volt, de minnek rontsam a kedvit az öregnek. Inkább elhittem. Az is lehet, hogy hozzáhazudta az egész medvetörténetet, de nem mosolyogtam rajta, hogy meg ne bántsam az öreget. Hogy azonban el se érzékeny ed jünk túlságosan, búcsúzóul tréfára fordítottam a beszédet.

— Hej, Ádám bácsi! Most fogna jól nekem az a beretva!

Az öreg mérgesen felesattant:

— No lássa, éppen azért nem adom!

— Hogy-hogy?

— Mert az a leány nem magához való!

Tetszik, nem tetszik, meg is mondta ápertén, hogy j miért nem való hozzám az a leány.

A beretvakésről később teljesen meg is feledkeztem. Eléggé megberetvált az élet. Hazulról is elkerültem és csak esztendőök múlva néztünk haza a feleségemmel. Akkor is csak azért, hogy az öreg házat eladjuk.

Egymásután jöttek a szomszédok, üsmerősök. örvendettünk egymásnak.

Egyik este az öreg Vitos is beállított.

— Hát maga még él? — szöktem a nyakába.

— Még igen! — válaszolt elfogódva.

— Semmit sem változott! — hazudtam, mert bizony az öreg csúful összement.

Kedvesen eldiskurálgattunk a régi kedves üdökröh

Az asszony kiment a konyhába, hogy valamivel megkínálja az öreget. Ádám bácsi ekkor bizalmasan hozzám hajolt s odásuttintotta:

— Igaz-e, hogy mindent el akar adni?

— Igaz! — sütöm le a szemeimet. — Nagy bajaim vannak. Nem akarom, hogy a feleségem ilyen hamar észrevegye. Elég korán rájön úgylis. Az élet, — tudja... — a máj világban...

Az öreg bólogatott a beszédemhez, de nem válaszolt, csak elgondolkodott.

Későbbben hirtelen megremegett és a belső zsebéből előhúzta a kasza-beretvát.

— Ezt magának hoztam!

— A bűvös borotva!

Egészen meg voltam hatva, mert a legnagyobb kincsét hozta el, amitől semmi áron sem akart megívalni.

— Az úrfinak adom... örökre! — remegett a hangja. — Becsülje meg, mert sok áldás van rajta, s igenigen nagy ereje van... Az a fő, hogy a tekintetes asszon örökké tisztán lássa az orcáját, s akkor nincs semmi baj!... Nincs!... Tapasztalásból tudom ...

— De, hogy tud megívalni tőle? — csodálkoztam. , — Nekem már többet az életben nem kell! — sóhajtott.

— Nem kell?

— Nem! — ejtette le a fejét szomorúan. — Szegény Bori a múlt ősszel meghót!... Meghót...

— Isten nyugtassa! — mondom.

— Isten nyugtassa! — feleli.

Csendesen hallgattunk.

Az asszony kedveskedve behozza a harapni valót. Ketten is kínálgatjuk az öreget.

— Csak köszönöm! — szabadkozik.

Éppen csak a tisztesség kedvéért falt valamit, aztán szedelőzködni kezdett.

— Ejisze elmegyek haza!

— Maradjon még, Ádám bácsi!

— Késő már az üdő! — emelkedik fel nehezen.

Gyengén mozgott már szegény öreg. A sír felé szédelgett már ő is. Nem sok van hátra neki se. A keze is erősen reszketett, mikor ide nyújtotta.

— Nyugodalmas jóccakát kívánok!

Élcammogott az ajtóig, s onnan aggodalmasan még egyszer visszafordult.

— Osztán jól becsülje meg azt a beretvát 1...

ERDÉLY

A falu határában halott embert találtak. Ott feküdt a réti ösvény mellett a Gyerkó nagy cserfája alatt a fűben. Idegen, ki tudja, hovavaló tekerdő, vándorféle lehetett. Írás nem volt nála, a nevét nem lehetett megállapítani, a gúnyája nem mondott semmit, csak annyit, hogy szegény ember lehetett, ki mezítláb róta az országútat.

Gyerkó maga találta meg, mikor hajnalosan neki-fogott, hogy a fűvet lekaszálja a tagon.

— Hé atyafi! — kiáltott rá. — Ki az Isten engedte meg, hogy összegyúrja a fűvet? Eltakarodjék, amíg jó dolga van!

Az ember nem mozdult. Gyerkó mérgében kaszával ment rá és akkor látta, hogy már meg van meredve, a szeme fel van akadva, szája lefittyenve, arca sárga és megütötte a harmat, féllába pedig úgy dermedt meg, ahogy kínjában, vagy álmában felhúzta.

— No ez csinált nekem elég bajt! — döbönt meg.

Tudta, hogy kijön a komisszió, a csudájára kigyűl a falu, összegázolják a fűvet, őt is kihallgatják, s ebben a nehéz világban a falunak kell eltemettetnie.

Mi a fenének kellett éppen itt megmurálnia!

Sokat nem teketóriázott, hanem karjaiba kapta a halottat, szépen átvitte a patakon a szomszéd falu határába, amelyik éppen a patakon túl kezdődött.

— Lássa Mátéfalva, hogy mit csinál vele! Most úgyis a románoké a világ... Hátha hozzuk tartozik.

Mátéfalva ugyanis tiszta román község.

— No ezt jól eligazítottam! — kacagott magában Gyerkó, s hozzáfogott a kaszáláshoz.

Vágott egy rendet, s mikor a végére ért, felvett egy marék füvet, végigtörülte a kaszát, de a szeme csak ott járt a túlsó parton. Valami odahúzta a halotthoz és nem érezte jól magát. Valami nem volt rendben a bensejében. Valami borzongatta. Ahova csak nézett, mindenütt a halottat látta kiterítve maga előtt olyan valóságosan, hogy kétszer is vissza kellett rántania a kaszát, nehogy belevágjon a holttestbe. így ködös szemmel valahogy végigkínlódott még két rendet és felegyenesedett, hogy kaszát fenjen. A fénkő azonban akkorát csattant az acélon, hogy ijedten rezzent össze tőle és nem. merre tovább fenni a kaszát.

— Nem kellett volna a halotthoz nyúlnom, — morgogta — ott egye a fene a füvet!

Mereven átnézett a patakon. A halott arca szembe nézett vele. Hirtelen lekapta a sapkáját, hogy megtisztelje vele az emlékét. Ettől kissé megkönnyebbült,

— Vájjon ki lehet? — jutott eszébe. — Hátha felesége, gyermekei voltak, akik — ki tudja hol — aggodva várják vissza. Szegény ember, akárki! — esett meg a szíve rajta.

Hiába áltatta azonban magát részvéttel, meghatottsággal, sehogy se bírt megnyugodni.

— Hátha román? — vigasztalta magát. — Ott hadd üljön!

Sokat szenvedett a románoktól, mikor bejöttek, de a fajgyűlölet se segítette rajta.

— Romány? — morfondírozott. — Hát osztán! Akármiféle, de ember. Szegény ember. Látszik rajta, hogy sokat szenvedett az életben... S azonkívül halott.

Rosszalólag megcsóválta a fejét.

— Nem vagy tisztességes ember, Gyerkó, mert kihajítottad a földről... Nem volt eljárás! Nem!

Letette a kaszát: — Lesz, ami lesz, — és átment a halott emberhez, akinek testére már ráhullott a kelő nap fénye és a harmat színesen párállt az arcáról.

— Jere vissza, földi! — szólt rá mosolyogva és ismét felvette a földről, óvatosan átgázolt a patakon, s szépen letette a régi helyére a cserfa alá.

— Maradj itt, ha már idejöttél meghalni!

A halott is mintha nyugodtabban feküdt volna a cserfa alatt.

— Úgy no! — nyugodott meg Gyerkó és egyszerre elmúlt a szorongása.

Most már nem reszketett a keze a kaszán. A halott körül levágta a fűvet jódarabon, csak éppen a test körül nyílt virágokat hagyta meg ravatalnak. Ha jönnek, hát így kárt nem tesznek a fűben.

— Jelenteni kéne az előljáráságnak! — jutott eszébe.

Szerencsére az esztenáról akkor jött Juon, a pakulár, annak megmutatta a halottat, s üzent a jegyzőnek.

— Erről is levettem a gondomat! — nézett a pakulár után, s elővette a tarisznyát, hogy falatozzék.

Csak úgy állva kézbe vette a decis üveget, s a halott felé billentette:

— No, Isten nyugtasson!

Semmi sincs olyan jó, mint egy korty pálinka éhomra, s utána szalonna, kinyer.

— Megkínálnálak, — szólott oda ismét a halottnak, mikor a kenyérből egy sorkolatot lekanyarított, — de már neked efféle nem kell több az életben. Te már megnyugodtál... Meg ... Jobb is így!...

Cseppet sem sietett a falatozással. Minek? Van idő elég estig. Hosszú a nap, eleget lehet dolgozni estig. Nézte a füvet és meg volt elégedve vele. Jó rend esik, s ha az Isten az időt megtartja, olyan fájin széna lesz, hogy az ember is megehetné.

Fr ástok után kényelmesen megpihent. A halotthoz is egészen hozzászokott.

— Mindjárt jönnek! — biztatta. — Juon eddig be- ért a faluba.

Tudja a fene, miért, de nem tudta megállani, hogy ne beszélgessen vele. így hozza a tisztesség magával. Hogy halott? Hát osztán? Ember az addig, míg el nem temetik. Csak a lélek hagyta el, ha ugyan elhagyta, mert efféléről sok mindenfélét hall az ember.

A mező ezalatt teljesen felébredt. A madarak már szökdöstek az ágakon, a pillangók, bogarak is pilinkéztek a levegőben, s a hangyák is elindultak terhes útjaikra. Egy-kettő a halott arcán is átmászott, mások megállapodtak a tátott száj szakadékánál.

— Ne bántsátok legalább ti! — p állottá le szelíden a testről Gyerkó.

A nap is odasütött.

— Valamivel bé kéne takarni! — gondolta Gyerkó, de nem. volt mivel.

Ezen azonban nem volt nehéz segíteni.

A patak martjáról leszakított egy keserülapit, s befedte vele a halott szemeit.

Aztán újból munkához látott.

Félóra múlva már olyan ereje volt a napnak, hogy a kürtit is le kellett vetnie. Azt is odatette a tarisznya mellé a halott közelébe.

— Mindjárt itt lesznek! — vetett egy pillantást rá.
— Az urak nem kelnek olyan jókor, mint mi.

A bizottságra bizony várni kellett, de a csendőrök hamar ott voltak. A halott férfit körülszimatolták, kikutatták a rongyait, de nem kaptak semmit nála. Keményen és hosszasan kikérdezték Gyerkét is, aki elmondott mindent, amit tudott. Az őrmester felvette a jegyzőkönyvet és kijelentette, hogy sehová se szabad eltávoznia, míg a bizottság meg nem érkezik. Fegyveres csendőrt is hagyott mellette, mert gyanús dolgokat talált. A leggyanúsabb az volt, hogy a halottat megmozgatta, s a fűvet lekaszáltta körülötte.

— Ide leülsz, s ott maradsz! — parancsolta a csendőr.

— Kaszálni szeretnék! — bátorkodott Gyerkó.

— Nem lehet! — rivallt rá a csendőr.

— Baj van! — gondolta Gyerkó, de szót fogadott és leült csendesen a halott mellett. A méreg ette, hogy a dolga marad, s még bajba is került; de tanácsosabb ha az ember ilyenkor befogja a száját. Hát hallgatott is illedelmesen, amíg lehetett, de ki a tűzlángja tudná megállani sokáig szó nélkül.

— Ekkora úr sohase voltam! — hunyorított oda

a halottnak, akinek már nagy marhalegyek szállottak az arcára.

— Miért? — kérdezte a halott helyett a csendőr.

— Mert testőrséget kaptam, — csúfolkodott a székelly.

A csendőr kacagott és megbékélt. Még segített is rendet verni, míg a bizottság kiszállott.

Sokat teketóriáztak a halottal. Kítették közszemlére, de senki sem ismerte. Lefényképezték, átvizsgálták a fejbúbjától a lábujjáig, össztelefonálták érte a félvilágot, de kilétére nem tudtak rájönni. Végül az orvos felboncolta és kisütötte, hogy üresek a belei, de természetes halállal halt meg. Két napig tartották a testet, de senkinek sem kellett. Végül megadták a temetési engedélyt.

A falu költségén csináltattak neki koporsót, afféle festetlen deszkaládát, de nem volt, ahol felravatalozzák. A falu haragudott a halottra.

— Most is elég nagy az adó, mi is alig tudunk élni, s mi temetessünk el minden tekergőt? — mondták az emberek.

A testet másnap kítették a községháza elé a csepesség alá. A községi eigánydobos pipázva őrizte. Egy szál gyertya nem sok, annyi sem volt a koporsó fejénél. A gyermekek csudálkoztak rajta, aztán játszani kezdtek a ravatal körül, míg a cigány elhajbászta őket. Az emberek, kik arra jártak, megdöbbentek és szégyenkezve továbbálltak. Még se járja, hogy ez a szegény halott ki legyen vetve az út sáncába és senki be nem hívta. Gyerkó ebéd után, mikor hazajött a kaszálásból, még ott találta.

— Te még itt vagy, testvér? — köszöntötte ismerősen. — Neked sincs nagy szerencséd. Mégis csak disznyság, hogy ide kihajítottak. Fogd meg, Szándoki! — bízta a cigányt — vigyük be hozzám!

Így ravatalozták fel tisztességesen a Gyerkó életin.

— Ritkatisztességes ember ez a Gyerkó! — mondták megkönnyebbülve az emberek.

Sírásás, minden elkészült. A ravatal körül székeket raktak, hogy aki akar, odaülhessen siratni. Még harangoztak is érte mind a három templomban. Sokan el is jöttek a temetésre, de a székek a holttest körül üresen maradtak.

— Vedd fel a fekete gúnyádot, asszony! — parancsolta Gyerkó a feleségének — s ülj oda, hogy legyen szegénynek valakije!

Így kölcsönzött feleséget a halottnak. Maga is megállott gyászolónak a túlsó oldalon. Voltak, akik megrestellették magukat, s melléje húzódtak. A vén Pétör Mózsi, mintha a halott apja lett volna. Antal Andrásné, az öreg süket asszony, az anyja képiben siratta.

— Nem elég! — rendelkezett Gyerkó. — Hátha gyermekei is voltak? ...

— Tiszta igaz!

Hogy ez nem jutott eszükbe!

Két fiúcskát, s két leánkát cdaültettek a lábához, így kivolt a család.

Siratták is tisztességesen.

— Igende, ki temeti? — jutott eszükbe.

Erre mindenki kíváncsi volt. Egyik pap se váltalta, mert senki se tudta a vallását. Sem a katólikus, sem a réformátus, sem az unitárius. Ezen megütköztek

az emberek, mert akárki volt, szenteletlen földbe nem vethetik, mint az állatot.

Mire azonban a gyűlőt elharangozták, mind a három pap ott volt a holttestnél.

— Hátha katólikus volt? — mondotta a katólikus pap.

— Hátha református volt? — aggódott a református pap.

— Hátha unitárius volt? — aggódott az unitárius pap.

Szép sorjában mind a hárman elvégezték a ceremóniát.

A katólikus megszentelte, a református elprédikálta, az unitárius elkönyörögte, a falu megsiratta. Szem szárazon nem maradt.

A sírnál is megadták neki a tisztességet.

Ügyesen belapátolták, s szép dombot vertek fölibe.

— Isten nyugtasson, földi! — búcsúztak el tőle az emberek barátságosan.

Csak éppen tort nem csináltak, mert nehéz az élet, s bár nekünk legyen, amit együnk.

Csak az üdőt megtartaná az Isten, hogy legalább a szénát, — ami kicsi lett — betakaríthassuk!...

A MADÁRVIVŐ EMBER

Kiosztották az új vágteret, s még alig pitymallott, az egész falu fajegyezni ment. Izgalmas versenyfutás a fajegyzés. Ki nem siet, lemarad. A bizottság ugyan kinyilazta mindenkinek a részét, de lia idejében ott nincs az ember, a szomszédok a szélső fákat élj egy zik

Alig virradt, már 5—600 fejszés ember lábolta a méteres havat az erdő felé. Kilométer hosszat tartott a rajvonat, ahogy fejszenyéltre támaszkodva, verejtékezve törtettünk előre, sötét hegygerinceken, mászva, hófúvásokba gázolva, fák között csörtetve, órákig tartott ez a harc a hóban gőzölgő testtel, párolgó szájjal. Aki nem bírta, lihegve kiállott a sorból. A többi némái feszült neki az úttalan havas világnak.

Engem már az indulásnál az élre eresztettek.

— Indítson, tekintetes úr!

Még jól is esett a tiszteletadás. Eszembe se jutott s ravaszságuk, hogy csak az útát töretik velem. Mikoi lankadtam, még jobban biztattak:

— Szorítsa, tekintetes úr!

A tudóm repedt meg, szívem a torkomban lükte tett a kimerültségtől, de övig gázolva a hóban, tovább erőltettem a dolgot.

Hosszúmező derekán mégis ki kellett állanom. Vörös káprázatban úszott szemeim előtt az egész minden ség. Kacagva rohantak el mellettem az emberek. Vén

korhadt cserfa volt fölöttem. Egyikük ránézett s azt mondta:

— No! Megérkezett a tekintetes úr?

A másik megtoldotta:

— Fájın nyilat kapott, s nincs is messze!

— Úgy-e, hogy az ágyat várja! — tréfált a harmadik.

— No, csak hagyja ránk, mi megjegyezzük a fáját! — lépett el mellettem a következő.

Tréfáltak, kacagtak, örvendtek.

Hátamat az öreg fának vetve, körülnéztem, s akkor láttam meg a kicsi madár holttestét a havon! A levegőben fagyott meg, s úgy hullott alá egy utolsó rémült füttyentéssel. Lábacskái már megfeketedtek s a kis színes testecske csonttá fagyott... Drága kis dal-koporsó.

— Mit csináljak veled? — tartottam szánakozva a tenyeremen.

Ebben a pillanatban jutott eszembe, hogy kipróbálom a madárka holttesttel az embereket.

Az előretört ösvényen távolabb vittem, s letettem a hóra, az emberek útjába. A fa alól pedig figyeltem a sorsát.

Már jött is a szakadozott embervonal. A porrá dermedt hó füstölt a lábuk alatt és jégcsapok fityegtek a bajsokról.

Az első ember, aki megtalálta a madarat, megállott, felvette, fejcsóválva megnézegette és sóhajtva újra visszatette a földre:

— Szegény kicsi madár, hát megfagyta!

Nyomában haladó társa közömbösen jegyezte meg:

— Azon nincs mit csodálkozni, komám! Ha a tél így tart, münköt is megesz a fene!

A következő ember a fejsze nyelével továbblökte a madárhullát és szóltanul továbbment.

Utána egy legény baktatott. Meglátta a madarat, kilépett a vert ösvényből, felvette a holttestet, leszakította félszárnyát, sapkájához tűzte a színes tollakkal kifelé, a testecskét visszaejtette a földre, s félrebillentett főveggel repedten dúdolta a félbehagyott nótát:

*„Hogy tudja meg az a hírős dáma,
Hogy én többet nem járok utána..*

Percek teltek el.

Új emberek érkeztek.

— Netene! Egy megfagyott madár!

Kézdi Jóska után nyúl és beteszi a zsebébe.

— Jó lesz a leánykának jádzani!

És elhaladnak, nagyokat kacagnak a Gyerkó Lázár tréfáin.

— Tartson velünk! — szól hozzám Antal Mihály.

Veszem a fejszemet és ismét beállók a sorba.

Pár lépéssel beérem a madárvivő embert. Lehorasztott fővel dőledezik előre. A nyomába furakodom és némán tapossuk a havat. Nagy darab ember, a széles hátától alig látok előre.

Az utolsó kaptató van hátra. Még csak ezt a bérceket kell megmászunk, s ott vagyunk az erdőben. Lihegve kínlódunk felfelé. A szó elül, szükségem van minden lélekzetre.

Egyszer csak látom, hogy a madárvivő ember el-

botlik és csak nehezen egyenesedik fel. Sápadt, s a sapka peremén kiverte a verejték. Alig bír ingó lábán megállani. Még pár lépést erőlködik, s aztán ingadozva leomlik. Az emberek meghökkenve emelik lábra.

— Tégöd mi löle, Jóska!

A madárvivő ember válasz helyett benyúl a zsebébe és iszonyodva elő vonja a madárkát.

— A madár az oka! — lihegi. — Ez fárasztott ki.

Nem bírom tovább! |

Megütközve álljuk körül.

— Vegyétek el tőlem, hogy ne es lássam!

Annyi lelkieréje sincs, hogy eldobja magától, mások meg babonásan húzódnak a rejtelmes kis holttesttől. Magam nyúlok utána.

— Te tám megbolondultál, Jóska! Miért volna neked olyan nehéz ez a semmi kis madár? ... i

A nagy, erős ember, ki akármelyik ökörnek kitekeri a nyakát, csak int, hogy hagyjanak békét neki.

— Beteg vagyok.

— Ammá más! — nyugszanak meg a társán

Pár pillanat alatt, úgy ahogy, rendbe jön az ember, felveszi a hóba esett fejszét, s tovább cammog.

— Miféle betegség lehet? — kételkednek az emberek. — Nincs az a madár megmérgezve, s az hatott át a véredbe? Ilyen madarakkal szokták meynn-rgezm a vadászok a rókát. Sztrichnint tesznek a szárnya alá.

— A lehet! — hagyja rá tompán Kertész Jóska.

— Dehogy, — mondok ellent. Egyszerű hegyi betegség fogta el.

Mire megmagyarázom, hogy mi az a hegyi beteg-

ség, fel is érünk a hegyre és megállunk „szusszanni“. Önkénytelenül tör elő bennem az elragadtatás.,

— Milyen szép!...

Köröskörül gyönyörű fehér téli világ. Hatalmas fehér erdők húzódnak, ameddig a szem ellát és tova, valahol a végtelenben beleolvadnak a jeges felhőkbe. A láthatár tetején a nap hideg, aranyos fénye ömlik szét, s a hóval borított fák milliói fölött az összeverődő jéggyöngyök finom harangjátéka hallszik. A leereszkedett felhők maguk is olyanok, mintha mérhetetlen ezüst szirtek dermedznének a világ kapujában. Milyen jó volna köztük járni, felmászni a legmagasabb jégoszlop csúcára és szárnyrakelve úszni a csodák fölött...

Észre se veszem, hogy az emberek magamra hagynak, s a dermedt erdőben már csattog a fejsze.

— No, menjünk!

Meglepődve látom, hogy a madárvivő ember nem tágít mellőlem.

— Maga még itt van, Jóska?

— Én itt.

— Akar talán valamit?

— Pár szóm volna, ha meghallgatná.

Lesütött fővel mondja és nem tudja, hogyan kezdjen hozzá.

— A madár miatt — nyögi ki végre. — El kéne, hogy temessük.

— Magam is azt akarom.

— Éppen azért... Szeretném megkérdezni, hogy embőr képibe el lehetne-e temetni.

— Ember képében? — lepődöm meg.

— Abba! — döngi Jóska, s mindjárt meg is magyarázza. — ... Mert tudja-e, úgy volt, hogy a haretéron volt nekem egy testi-lelki jó komám, akivel megesküdtünk, hogy akármelyikünk el fog esni, a másik a testit temetetlen nem hagyja. Ez Dorna-Vatra körül volt, s éppen ilyen nagy télben. Járórbe küldtek ki mind | a kettőnket. Valahogy a ködben eltévedtünk, s egyszer csak szólni kezd a fegyver: „Pák, pák“, s úgy lövik mejbe az én barátomat, hogy abbahelybe felfordult. A hátamra kapom, s megfutamodom a holttestivel. Éppen egy olyan hegyen kapaszkodtam fel vele, mint ez, amelyiken feljöttünk. De füttyült a golyó, s egyszer csak látom, hogy kerítenek be a muszkák. Nem vót mit esinálni. A barátomat behajítottam egy szakadékba, s én valahogy megmenekedtem.

— Értem, Jóska! — mondom csendesen. — Itt a hegyen a kicsi madárról eszébe jutott a barátja.

Az ember csak int.

— Eszömbe.

— S úgy érezte, mintha a madár helyett az ő holttestét vinné.

— Úgy éreztem! — válaszol az ember, mintha eskümintát mondana a templomban.

— És fáj a lelkiismerete? <

— Fáj a lelkiismeretem...

— Meg kéne nyugtatni.

— Meg kéne nyugtatni.

— Akkor jöjjön velem, Jóska!

Félrevonulunk az erdőbe, ahol nem jár ember.

Kezébe adom a madárka-testet, de az én embereim megdőbbenve torpan hátra.

— Ezt pedig hozni kell, mintha az ő holttestét
(cipelné.

Pár lépést szótlánul haladunk. A hátam mögött a madárvivő ember egyszerre magyarázni kezdi a cselekedetét.

— Tudom, hogy a tekéntetes úr pap volt, s az én barátom a maga vallásán volt. Hát ezért...

— Helyesen tette, Jóska.

Lépkedünk, túrjuk a havat. Minden mozdulatra a fák puha, fehér, szent tisztaságot hintenek fejünkre.

— Talán itt! — mondom.

— E jó hely! — bólint az ember is.

Igazán szép hely. Madárnak való sűrű bokrok, jégzalagok, zuzmarafészek, dús téli pompa, az örök halál nyíló virágcsokra.

— Mindkettő: az ember is, a madár is meg fog nyugodni itt! — bízatom. — Ennek a szép bükkfának a tövébe ássa a sírt!...

Csizmával, kézzel, testtel gyúrja szét a vastag havat, majd felemeli fejszóját és belezuhintja a fagyott földbe.

Fejszével ássa a sírt. Jó mélyet, hogy a vadak ki ne kaparhassák. Cseres és fekete az ábrázatja, mikor ismét met kiegyenesedik. Csak bólintok, hogy jól van. Most

a madárkát elhelyezi, hogy behúnyt szemei és görbedt cernalábacskaí a mennybe nézzenek...

Megállunk fölötte.

Mind a ketten levesszük fővegünket.

— Hogy hívják?

— Pétörnek. Boga Pétömek... A nyolcvankettősöknél szolgált...

Csend.

Erdő.

Gondolat.

A kezem meglendül.

*„Requiem aeternam dona ei Domine et lux per-
pétua luceat ei..*

MÓZSI BÁ

Estefelé beállított hozzám a vén Pál Mózsi. Kicsit szédelt, sárga, erőtlén volt, mert a betegágyból kelt fel s egész héten halatták, A feleségem radinát is küldött neki nem egyszer, hogy egy kicsi meleg ételhez jussanak. Két kicsi unokájával élt az öreg nagy szegénységben, mióta a fiát feleségestül „odaütötte“ a kő a bányában. Egyik lányka kétesztendős volt, a másik öt. Birtok semmi. A két keze után kellett fenntartania magukat, ami egy nyolcvan felé járó beteges öreg embernek nem kicsi dolog. Hozzá az utolsó hetekben többet volt ágyban, mint lábon, s — mondom — már halatták is a faluban. Csudálkoztam is, hogy nálam mit keres ilyen állapotban. Hamar széket adok neki, hogy üljön komótosan, s reá függesztem a szemeimet.

— Há hogy vannak, hogy vannak, tekintetös úr? — barátságoskodik illedelmesen az öreg.

— Csak csendesen, ahogy lehet — mondom. — Ahogy engedik. Nehéz az élet, Mózsi bácsi.

— Az! — üsmeri el ő is. — Szerencsére május jól viselte magát.

— Nem panaszkodhatunk!

— A fagyoszentek ártottak-e a tekintetes úrnak? — társalog tovább.

— Nem mondhatom!... Kicsit megcsípték a török-búzá, amit korán vetettem., de kiújulja.

— Az ki!

Az öreg elhallgat. A tisztességnek eleget tett, s most várja, hogy kérdezzem meg, miért jött. Kicsit mérges, hogy nem segítem ki, s maga kénytelen előállni vele.

— Hallom, kaszásokat keres, tekintetes úr!

— Jól hallotta, Mózsi bácsi! — üsmerem el. — Úgy számítottam, hogyha az Isten az időt megtartaná, hozzáfognék a szénacSináláshoz. Most kell levágni a fűvet, míg virágjában van.

— Az úgy van!

Ismét elakad a beszélgetés. Már látom, hogy mit akar az öreg, de hadd mondja meg ő maga.

— Mennyi kaszálnivaló volna? — tájékozódik, pedig úgy ismeri a „helyemet“, mint a tenyerét.

Én is számigálom, hogy megadjam a módját, pedig magam sem először kaszálatok azon a helyen.

— Három kaszás, ha jól forgolódik, két nap alatt levágja — mondom végül.

— Köves, bokros a hely, — ellenkezik az öreg — s osztán sok a hegy is.

Azért gyalázza a helyet, hogy a napszámot felsrófolhassa, de én se hagyom magamot. Elébe vágok:

— Hatvan lej egy kaszanapszám!

— Az a rétön, de nem a havason! — pattan fel az öreg, s büszkén még rá is üt a mellére, — s nem olyan kaszáznak, amilyen én vagyok!... öreg ember vagyok, de nincs az a kétágú legén, aki most is élembe vágjon!

— Hát ami igaz, az igaz! — csillapítom. — Egy században egyszer termik olyan kaszás, mint Mózsi bácsi.

A dicséret láthatólag jól esik. Megbékélve kérdezi meg:

— Hát nekem mit fizetne a tekéntetes úr?

— Csak nem akar kaszálni, Mózsi bácsi? — esudálok.

— Miért ne, ha jól megfizetik! — mosolyog az öreg.

— De ... ilyen állapotban!... Hiszen alig tudták kikapni a halál markából! Nem magának való most a kaszálás.

A vénember arcán átrándul a félelem, hogy elutasítom és „legénykedik“, hogy megnyugtasson.

— Nem olyan fából vagyok én faragva! Reám számíthat a tekéntetes úr! Ha én valamire vállalkozom, abban megbízhatik...

— No, nem azért mondom!... Ismerem én jól Mózsi bácsit!...

— Akkor megadhassa a nyóevan lejt! — alkudozik.

Tudom, hogy valóságos álomösszeg neki ez a nyolcvan lej, remeg érte minden poreikája, hiszen az sincs, amit egyenek, de nem szabad könnyen megígérni, mert akkor nem olyan „becsüs“.

— Ajjajaj! — kiáltok fel. — Nyolcvan lejt!

— Tán sokat kértem? — ütközik meg.

— Kied hova gondol? — támadok neki. — Nyolcvan lejt a máj világban!...

— Hát mit ad a naccságos úr? — szontyolodik el.

Már nem becsül, azért, „naccságos ur“-az.

— Ötven lejt éppen elég lesz! — ígérek.

Az öreg csalódottan feláll.

— Akkor mi kelten heába töltjük a drága üdöt!...

Ötven lej!... Egész nap kaszálni ötven lejért olyan helyen!...

— Szép, jó hely az, Mózsi bácsi!

Nekem mondja? — fittyent a kezével. — Hiszen a tekéntetes úr még pelenkát festett, mikor én már azt a helyet kaszáltam.

— De nyolcvan lej mégis csak sok! — védem az igazamat.

Az öreg összehúzza a két szemöldökét és gondolkodik.

— Tudja mit? Legyen hetvenöt!

A fejemet rázom.

— Ötvenöt! — vetem oda könnyedén.

— Maga csak csúfolkodik, de nem bánom, legyen hetven!... Aztán egy szót se szóljon!...

A keze elörelendül a parolára. Kicsit húzódozom, de az asszony az öreg hátamegett meghatva drukkol és részvétre lágyult arccal néz, hogy segítsék a szegény vénemberen.

— Egye fene! — adom meg magamot.

Az öreg megnyugodva újból leül a székre.

— Aztán kiket fogadott még meg a tekéntetes úr?

— Hárman jönnek még, — sorolom — a Péter, Jóska fia, Kalányos András, s ismét Máté Pali.

— Melyik Máté Pali?

— A felszege!

— Az nem jó! — ellenkezik az öreg. — Az nem kaszásnak való! Őt ki kell cserélni!

— De már megfogadtam.

— Úgy látszik, sok kihányini való pénze van a tekéntetes úrnak! — korhol az öreg.

Most, hogy megvan az egyesség, úgy viselkedik, mintha ő volna a gazda, az ő földjéről, az ő pénzéről volna szó. Húz a házhoz, ahogy mondani szokták.

— Mért nem kérdez meg engem ilyen dolgokban? Tudhassa jól, hogy olyan embere senki sincs a faluban a tekintetes úrnak, mint én...

Ebből látom, hogy valamit még akar az öreg. Valami még nyomja a szívét. Azért van ez a nagy „kínálkozás“. Segítségére sietek, hogy lássuk a medvét.

— Maga sem panaszkodhatik ellenem. Nem mondhatja, hogy nem voltam jóembere ...

— Nem es mondom! — hatódik meg az öreg.

— És ahol csak lehetett, segítettem kieden l

— Ami igaz, az igaz! — bólint Mózsi bá és feláll, mintha el akarna menni. Tétováz, majd elkomorodik. Tisztában vagyok vele, hogy „döpénzt“ szeretne kérni a munkájára. Ki tudja, milyen nagy bajban vannak odahaza. De szégyelli kérdezni, olyan „tisztességesen“ bántam vele. Mégis elbúcsúzik:

— Osztán mikor indulunk?

— Gyalog messze van, s csak az időt vesztegetnök — mondom. — Lószekérrel kivitetem magukat. Legalább pár napig a lovak se fogyasztják itthon a kóstit. Ha azalatt a széna annyira szárad, mindjárt haza is hozhatnak egy jó szekérral.

— Tiszta igaz! — jegyzi meg, de látszik rajta, hogy egyebütt jár az esze. Végül felsóhajt:

— No, nyugodalmas jóccakát kívánok!

Már a kilincsen a keze, amikor megállítom, mintha csak most jutott volna az eszembe.

— Né, Mózsi bácsi! Egy kicsi pénz előre nem kéne-e?

Megkönnyebbült, fényesség ömlik el az ember arcán.

— A számból vette ki a tekéntetes úr!... De resteltem előhozni!... Biza nagy bajban vagyok. A két onokám...

— S mennyi kéne ? — szakítom félbe, hogy ne kelljen a saját tragédiájával előttem szégyenkeznie.

— Mennyit tudna adni a tekéntetes úr?

Feszülten várakozik a sorsdöntő válaszra.

— Lássuk csak — tempózom, ahogy szokás, de mintha nem tudnék megállapodásra jutni magammal, az asszonyhoz fordulok. — Volna-e annyi pénzünk, hogy Mózsai bácsinak legalább két napot előre kifizethessünk?

Az öreg szinte elszédül a jó hírtől. Az asszony is finoman megbíztatja:

— Azt hiszem lesz annyi!

Mikor az öreg a pénzt beköti az inge aljába, kiegyenesedik, szemei megtelnek a becsület túlvilági fényével és mintha a szent keresztre esküdnék, úgy fogadkozik:

— A többit aztán csak bízza reám a tekéntetes úr!

Pirkadatkor már munkába állottak a kaszások. Á harmaton fog jól a kasza.

— Álljatok hátrább! — intette maga mögé a többit az öreg.

Az már úgy van, hogy a legjobb kaszás álljon az élre, ő diktálja a tempót.

— A becsületit az ember nem hagyhatja el! — veti oda nekem magyarázólag.

Ebbe aztán mind belegyőződünk.

— Nem sokáig legénykedik az öreg! — suttintotta oda nekem Kalányos András.

Mózsi bá „megbütülte“ a kaszálót, helyet vágott magának, s — Énistenem segíts meg! — meglendítette a kaszát.

— Most vágjatok a sarkamba, ha tudtok!

Meg kell adni, hogy az első órában győzte is az iramot. Mindjobban távolodott. Belement a lenge, finom hajnali ködbe, ami megült a kaszáló végén, s újra kijött belőle. A kaszák ezüstösen villogtak, suhogtak, daloltak, a rend dőlt. Az égen habfelhők ültek, majd azok is letisztultak az arcáról, mintha a Jóisten beretválnának. Áldott, kedves idő volt. A virágok is ébredtek, a kelyhek színesen kipattantak, s vörös, kék tengerben dúltak a kaszák. A fákon a harmat ragyogó villogással egyik ágról a másikra cseppent. Az erdő is felébredt és lassan a nap arany-mámorba borított mindent.

A havas ébredésének fenséges varázslatában meg is feledkeztem az öregről. Csak akkor riadtam fel, mikor láttam, hogy egyszerre tántorogni kezd, a felemelt kasza kiesik a kezéből és halálsápadtan a fű közé zuhan.

— Mi történt? — ugrom oda ijedten a fölébe hajló emberek közé.

— Úgy látszik, hogy megerőltette magát! — magyarázza nyugodtan, minden izgalom nélkül Kalányos András. — Ehelyt egyszerre csak orra esék... Az ilyen öregnek kicsi kell. Hosszasan betegeskedett is.

Az öreg eszméletlenül feküdt a virágok között. Hogy segítsek rajta, a szívét kezdtem dörzsölni — Máté Pali a patakából a kalapjában vizet hozott, s az arcára loccsintotta. Mózsai bácsi végre felnyitotta a szemeit, de nem szólt egy szót se.

— Óvatosan fogjátok' meg, s hozzátok a kalyibába!
— mondom a többieknek.

Hirtelen a friss fűből ágyat csináltunk, s betakartuk a kocsókjával. Mindannyian éreztük, hogy az öreg a végét járja. Kínáltuk vízzel, pálinkával, de semmi se kellett. Reánk se sok ügyet vetett, csak nézte félig fennakadt szemekkel az eget. Hiába kérdeztük, hogy hol fáj, mi baja, nem ennék-e valamit, le nem vette a szemét az égről.

— Hagyjuk, hogy pihenjen! — mondom a többinek.
— Ez a legfontosabb. Ilyen állapotban azon a rossz úton hazavinni úgyse lehet.

Később az öreg elszenderedett. Nehéz lélekezete is csendesedett. Megnyugodva fogtunk újból munkához.

Megettük az ebédet is, az öreg még mindig aludt.

— Nem szeretem a dolgot! — csóválta a fejét Máté Pali. — Igen sokat alszik az öreg!

Hagytuk. Mit csináljunk.

— Én felköltöm! — mondom uzsonnatájbán.

— Egyet se! — tanácsolták a többiek.

— Mégis nézd meg, Pali! — küldöm Mátét, aki odacammogott és figyelmesen fölébe hajlott. Egyszer csak elkiáltja magát a legény:

— Istene ne legyen, ez meghót!

— Mit beszélsz, te?

— E meg, istenúgysegéljen!

Futunk oda, s hát igaz. Már ki is volt hülve az öreg. Máté madártollat keresett, s az ajkához tartotta, hogy lám, szuszog-e, de meg se rezdült a pehelytoll. A szíve se vert.

— Híjj a Ponciussát! — áldázódtunk.

Kicsit kiegyenesítettük, kimozdattuk. Este majd

hazavisszük. Neki már mindegy. A munka szorgos volt, azt se hagyhattuk. A napszám így is, úgy is kijár.

Amíg láttunk, vágtuk a fűvet. Este az emberek tüzet tettek, vacsora főzéshez készülődtek, hálópohlyat vertek. Kinn fognak aludni, hogy reggel korán dologhoz foghaszanak. Engem nyugtalanított a halott.

— Nem kell sietni — csillapított a többi. — A holdvilágon kényelmesen hazaviheti.

Mózi bá csendesen pihent a kalyibában. Férőbb húzódtunk tőle, hogy tűzzel, füsttel, szóbeszéddel ne bántsuk.

Vacsora után se lehetett indulni, olyan vaksetét lett. Még valahol bedől a szekér. A hold tizenegy előtt nem jön fel.

Csendesen diskurálva várakoztunk a tűz mellett. Hamar megszoktuk a halott közelségét. Túlságosan számba se vettük. En még bosszankodtam is, hogy ennyi kellemetlenségbe bonyolódtam miatta. Ha az ember a szívére hallgat, mindig számárságot csinál. Miért nem hagytam az öreget otthon, a fenében! Csak bajt csináltam magamnak.

A kaszások fáradtan már le is keveredtek. A hold még mindig nem akart feljönni.

— Dőljön le maga is! — bíztattak. — Van még idő bőven.

A nehéz munka engem is összetört, a test engem is lehúzott a földre, de nem aludtam, csak hallgattam, hogy zsong a fejem.

Később mégis bekoppant a szemem. Úgy éjfél körül lehetett, mikor felijedtem. A hold már szépen sütött.

Ahogy félálomban, szurkos szemekkel körül tájékozodom, hát látom, hogy valaki ember megy végig a kaszálón.

Jobban odanézek, s hát a vén Mózsi bá. A hátamon végigfut a hideg.

— E nincs Isten hirivel! — szököm fel, s indulok feléje. Közben mondogattam magamban: — „Nem lehet Mózsi bá! Nem lehet Mózsi bá!“

Szinte hanyatt estem ijedtemben, mikor meggyőződtem, hogy mégis Mózsi bá. A kasza a kezében, s holdfény mellett éppen kezdeni akarja a rendet. Olyan volt, mintha magát a halált fogadtam volna meg kaszásnak. Sárga csont-bőr, sírból kikelt, szédelő, tántorgó kísértet.

— Mózsi bácsi! — vacogott a fogam. — Maga mit csinál?

Az öreg felém facsarta ijesztő ábrázatát.

— Mi a fenét csinálnék! Hát kaszálok! Ki kell pótolnom, amit mulasztottam. A drága napot elaluvám ... Felkelhettek volna! — restelkedett.

Nehezen formálta a szót. Küszködve lélezett, s látzott, hogy csak irtózatossal erőfeszítéssel erőlteti magát, hogy lábán maradhasson.

Hirtelen kikaptam a kaszát a kezéből. Engedte, hogy a leszakadt tűzhöz vezessem.

— Beszéljünk! — bátorítottam.

A többiek már mélyen aludtak.

— Mi történt magával? — tudakozom.

Az öreg elkomorodott. Körülfürkészett, hogy nem hallja-e valaki, s bizalmasan hozzám hajolt, mintha valami nagy bűnt kellene megvallania.

— Magam sem tudom, hogy mi történt velem. Ha nem egyébként, én biza megjártam a másvilágot.

— Magam is azt hiszem — csóváltam a fejemet.

— Éppen csak az ige tartott! — ismerte el ő is. —
De nekem még nem szabad meghalnom.

Önkénytelen csúszott ki a számon.

— Miért?

Az öreg sötét komorsággal összerázkódott.

— A napszámot már felvettem.

— Az ne aggassa.

— Hát a becsület! — pattant szembe a vén ember,
de mintha megbánta volna heveességét, elérzékenyedve
hozzátette: — S hát a két kicsid onokám!... Födönfutó
árvák lennének! Senkijük sincs sem égen, sem földön,
őket nem hagyhatom. Mi lenne velük? ... A két onokám...
Ámáli, s Józéfa!

Forró szemeiből könny cseppent a tűzbe.

Az emberek aludtak, a havas fenyegetőleg morajlott,
s olyan mély, vigasztalan éjszaka volt, hogy félelmében
reszketett a csillag az égen.

AZ ÉLET

Még a tavaly kezdődött köztük a nagy szerelem, mikor Éltés István pásztornak állott, hogy a kenyérit megkeresse. Egész esztendőn kinn élt a havasban, s csténkint az öccse hajtotta haza a csordát. Nappal is ügyelgetett rájuk, István pedig faragta a fát, mert úgy volt, hogy ha a házat felépítheti, összekelnek Julissal, a vén Csóré Dávid leányával. Eleinte úgy levelezték egymást, hogy István minden este virágcsokrot kötözött a leány tehene szarvára, s úgy küldte haza, reggel pedig a leány pántlikázta fel az állatot, hogy abból István is értsen. Szegény ember úgy segít magán, ahogy lehet. Olyan igazán szerették egymást, hogy tiszta vétek lett volna elszakasztani egymástól. Csóré Dávid túrta a dolgot, mert úgyse tehetett egyebet. Mikor a baj megtörtént a leánnyal, akkor se szólhatott semmit, mert ő küldte ki a fehérnépet a havasra a lovakkal hálni“.

Hosszú ideig nem vett észre semmit, mert az már úgy szokott lenni, csak látta, hogy a leány sóhajtozik, szomorkodik, s a szeme ki van sírva.

— Téged mi lölt, Juli? — hökkent meg.

— Ingom semmi!

Az édesanyja tudta a dolgot, de ő se mert szólani róla.

— Hagyjon békét annak a leánynak, ne kínozza! Nincs annak semmi baja! — támadt rá az urára.

— A szemem elé ne kerülj, ha valami bajod lesz, mert előtöm az életed gyertyáját! — gyanakodott az ember.

Akkor nem feszegette tovább a dolgot, de napról-hapra komorabban vizsgálta a leányát.

— Elpusztítom, ha szégyent talál hozni a fejemre! — fenyegette a feleségét is. — Szecskába vágom az egész világot.

A két szerencsétlen nő eleget rettegett, de a természet törvényét nem lehet megállítani, hiába üzent a legény, hogy tartsanak ki, mert a fával készen van, s jövő héten a házhoz is kihányja a követ, s mire odaérnék az idő, el is veszi feleségül. Az ő szívében pedig ne kételkedjék se Julis, se az anyja.

— Jaj, hol volt az eszed!... Jaj, hogy tudtál effélit csinálni, — szidta bucsálódva Máni néném is, mikor az ura nem hallotta.

Máskor maga csodálkozott, hogy Dávid bá semmit sem vett észre, vagy talán tudja, de nem szól.

— Végünk van, ha reá jön! — esett kétségbe.

Hirtelen haragú, vad, zord ember volt Csóré Dávid, mint maga a havasi vihar. Nem ismert se Istent, sem embert, ha az indulat előntötte. Szerencséire még nem tört ki, de fekete arccal, sötét nézéssel járt, szótlanlansága, töprengése mutatta, hogy forr benne a veszedelem.

A leány sápadtan reszketett előtte, kerülte, nem mert a szemébe nézni és ijedten járt, mint az árnyék. Szája fehér volt, arca meghervadt és az orra körül

szürke foltok ütöttek ki. Néha szédült, a lábai reszketek, nem bírta a munkát, reggelenként alig bírt felkelni az ágyból, de mennie, dolgoznia kellett, hogy az apja ne vegyen észre semmit.

Egyik nap aztán szénacsinálás közben összeesett. Éppen a rendet verték el az anyjával, mikor a térde összecsukszott s éles sikoltással elzuhant a frissen kaszált virágok közt. A sikoltásra Csóré Dávid, ki fenebb kaszált, dermedten felütötte a fejét, súlyos, vészterhes, lassú léptekkel megindult a leány felé. Az édesanyja rémülten vetette rá magát a leányra.

— Ne bántsá, Dávid! — könyörgött. — Ha Istent ismer, ne nyúljon hozzá! Nem ő a hibás. Mit csináljunk, ha Isten így rendelte!

Az ember megrándult és elfehéredett.

— Mi baja annak a leánynak? — hörögte tompán.

— Semmi, semmi! — kapkodott az anya. — Lehet, hogy napszúrást kapott... Rosszul lett szegény.

Az ember keserűen felkacagott.

— Ne hazudj! Mi baja annak a leánynak?

Az asszony két fekete kezét is védőleg terjesztette gyermeke fölé.

— Semmi, semmi! Istenem, Istenem!... Térjen magához, Dávid! Űgyis elveszi István!

Csóré Dávid most már mindent megértett. Keze a kaszára rándult és az éles kasza a magasba villant. Pillanatilag tévovázott és — kiesett a kasza a kezéből. Nagy feje lecsuklott és forró köd lepte el szemeit. Lenézett a leányra, ki halványan, sárgán feküdt a lekaszált fűben, mint a halott, ki visszamosolyog a túlvilágról. Anyja csókolgatta ernyedő orcáját, rémülten dörzsölte

homlokát, feltépett ruhája alatt a szívét. Az ember eb tántorgott onnan és a föld szélén leült egy köre, öklére hajtott fővel töprengve.

Azalatt fenn a havasban boldogan dolgozott a leány a házukon. Kezében finoman csengett és villogott a faragó fejsze, a földön hevert a sárga collstokk és illatos, fehér forgács hullott a lábaihoz.

Szóitalanul dolgoztak egész nap a szénával. A düh-től, szégyentől elsötétedett agyú ember rá se nézett a két ijedt fehérnépre. Megszakadásig dolgoztak mind s hárman. Estefelé a boglyák készen álltak, de Csóré Dávid nem mozdult. Ült magába roskadtan és gondolkodott. A két nő szepegeve állott. Tudták, hogy a setétet várja, mert nappal szégyelli emberek közé menni.

— Vége a becsületeseknek! — sóhajtott fel néha nehezen.

A kínlódása még jobban fájt a leánynak, mintha a kaszával levágta volna. Nézte a száraz, öreg emberi és a keserűség előntötte a lelkét.

— Öljön meg, édesapám!

Az ember rápillantott hosszan, némán. Felállott fogta a kaszát és megindult hazafelé.

Görnyedten ereszkedtek le a hegyoldalon. Elöl a férfi, hátul a két roskadt asszony, mintha halottat kísérséneek.

A pataknál megállott az ember és ránézett a szín télén leányra.

— Nyúgodj egy kicsit! Ebben az állapotban nem szabad megerőltetned magadat!

A hangja száraz, kemény volt, de mély, fájdalmas

szeretet rezgeti benne. Csak az érezte, kinek szólott. A leány a mellére szorította a kezét, hogy a szíve meg ne hasadjon és átkozta magában a bűnét, a legényt, ki ide juttatta.

— Én elbujdosom, hogy soha híretem se hallják! Se az apa, se az anya nem szólt erre semmit.

Mentek tovább. Az út martján, a mezőn, a némaságban cirpelték a tücskök.

A faluban már csend volt. Este. A falu népe korán lefekszik, mert korán kell kelniök.

Ember már nem járt az úton, de önkénytelen mégis megállották az első házaknál. Féltek és mint a tolvajok, úgy szöktek haza.

A kapuban ott feküdt a tehén, ahogy a csordából hazajött. A kapu zárva volt, s nem volt, ki beeressze.

A két szarvára most is két virágcsokor volt kötve, a legény szép szerelmes levele.

Az ember meglátta és visszatántorodott. A két asszony zokogni kezdett. Az állat lassan felemelkedett és a kelő hold fénye ráhullott a meghervadt szép virágokra.

Nem ettek és nem aludtak. A tehén is fejetlen maradt. Se az ember, se az asszony nem merte bekötni az istállóba, mert ott volt a virág a szarvain.

Lefeküdtek.

A vénasszony árván reszketett az ágyban az ember mellett.

A lámpa lehúzva szomorkodott az asztalon, mintha virrasztanáknak.

Éjfél felé az „oldalház“-ban, a leány kamrájában valami megmozdult.

Az anya rémulten meresztette arrafelé a szemeit. Csóré Dávid is felütötte a fejét és érezte, hogy agya elködösödik.

Mind a ketten tudták, hogy most a leány csinál valamit.

— Jaj! — harapta a párnát az édesanya.

Nem volt erejük megnézni, hogy mit csinál a leány.

Újra csend lett.

Az ember nem bírta tovább. Felugrott és belépett a leányhoz, ki felöltözve, bujdosásra készen ütközött szembe az apjával.

Egymásra néztek.

— Bocsásson meg, édesapám! — csuklott össze a leány,

Akkor Csóré Dávid megfogta a leány kezét, s az ágyhoz vezette. Nehéz volt a karja, mégis megölelte, hideg volt az ajka, mégis megcsókolta.

— Feküdj le, *lelkem!*

Egy szál pendelyben az édesanyja is odajött.

Mind a ketten leültek az ágy odrára.

A szomorú leány békésen elszenderedett. Kicsit már mosolygott is álmában.

Nehéz éjszaka volt.

A vénasszony ülve elaludt. Csóré Dávid óvatosan megfogta és mint a pelyhet felemelte, lefektette. Maga ott maradt a leánynál és nézte hosszan, szóltanul.

Ki tudná megmondani, hogy az ilyen egyszerű ember ilyenkor mit gondol.

Akkor már hajnalodott.

Valahol a falu végén megszólalt a baromriasztó tülök.

— Hajtják a csordát! — gondolta Csóré Dávid.

Felkelt és kiment, hogy a tehenet kieressze.

Akkor jutott eszébe, hogy meg sem fejték, be sem rekesztették.

A szép öt éves üsző ott feküdt az udvaron a nagy almafa alatt. Fejét felemelve, mozdulatlanul tartotta, mintha egész éccaka a legény hervadt virágait őrizte volna a szarvain.

A virág látása még egyszer végighasított az ember szívéen. Mégegyszer hideg lett a szíve és megállott csüggedten. A szégyen, a harag mégegyszer leütötte a lábáról, de aztán megrázta magát és odalépett az állathoz.

Reszkető kézzel leoldotta a virágokat a szarváról, tartotta a kezében és kicsit tétovázott. Merev fekete arca azonban lassan felderült és melegség futott végig a testén.

Elhatározással belépett az ajtón és a virágokat szépen, óvatosan odatette az alvó, beteg, esett leány pár-nájára.

A két csokrot a két orcájához.

Aztán lábujjhegyen kiosont, vette a fejszét és elindult a havasba.

Az öreg asszony az ablakban leste és rémülten szorult össze a melle, mikor meglátta a fejszét az ura kezében.

Jókor kiért a havasba, de a legény már dolgozott. A szíve dobolt, a homloka verejtékezett.

Megdöbönt, mikor meglátta a dúlt arcú embert.

Látta rajta, hogy mindent tud és érezte, hogy elérkezett a leszámolás órája.

Csóré Dávid setéten közeledett, félig öltözötten, kalap nélkül, ahogy eljött hazulról hirtelenében.

A legénynek eszébe jutott, hogy jó volna menekülni, vagy védekezni, de mozdulni se tudott, mintha megigézték volna. Csak sápadtan nézte Csóré Dávidot, ki fejszével a vállán a faragáshoz előkészített gerendához lépett.

— Jó reggelt! — köszönt félhalkan és ránézett keményen a legényre, mint az ítélő Isten.

— Jó reggelt! — sütötte le a szemeit a legény.

Az apa most nehéz, lassú mozdulattal két kézre fogta a fejszét.

A legény nem bánta, várta mozdulatlan.

Csóré Dávid még egyet sóhajtott, aztán oda állott a házgerenda másik végéhez és nagy gonddal faragni kezdte.

Kezében finoman csengett a fejsze és illatos, fehér forgács hullott le lábaihoz...

BIRI, A TYÚK

Amennyire nagyjából ki tudom bogozni a részleteket, a baj így történt. Jókor reggel a fiatal Béla András szegényember feleségestől elment napszámba. András éppen be akarta kócsolni az ajtót, mikor az asszonynak eszébe jutott, hogy a kotlót nem látta el. Még haragudt is az ember, hogy ilyenkor jut eszébe az asszonynak a kotló, de türelmesen várt, míg az asszony a szoba közepére hideg puliszkát tördelt szét a tyúknak s egy cseréptányérba vizet loccsintott, hogy ihassék, ha leszáll a fészekről. A tüzet is megszította, hogy kellő meleg legyen és ne hüljenek ki a tojások, A rostát is odahúzta a plattén közelébe.

— No Biri, osztán viseld jól magadat! — mondta a tyúknak, amely egyetlen vagyonuk volt és ő is az ura után sietett.

Úgy az asszony, mint a tyúk nyugodtak voltak.

Az asszony azért, mert éppen az este vizsgálta át lámpával a tojásokat és mind a húsz tojásban élet jele látszott. A tyúk azért, mert mikor egyedül maradt a fészken, kissé felbillentette a testét, maga alá nézett és épen, hófehéren ott volt alatta mind a húsz tojás.

Az asszony nem tudta, de a tyúk tudta, hogy a húsz tojás húsz világ. Ennek bizonyítására, ha a Jóisten megbocsátaná, Szentfelségéről magáról vennék hasonlatot. Az írásban írva van ugyanis, hogy: „Isten lelke lebe-

gett a vizek fölött“, a világteremtésnél. Az Isten lelke azonban nemcsak „lebegett“. Az ősi zsidó szöveg szerint a felséges teremtetési folyamat alatt a zürzavaros világanyag fölött „kötolt“ Isten lelke, mint Biri, a tyúk. Ilyen meleg közvetlenséggel fejezi ki az írás Istennek állandó és lényegétől sugárzó ráhatását a világmindenségre a teremtés hatalmas cselekedeténél. A teremtés azonban soha meg nem szűnő folyamat is. Tehát bizonyos értelemben örökkévaló Isten lelkének a vizek fölött való lebegése, amely soha el nem halványuló öntudattal sugározza be az idők elképzelhetetlen méhét. Ez az öntudat minden teremtőnek legnagyobb boldogsága.

Hogy volt ebből a teremtő öntudatból és boldogságból valami Biriben, a tyúkbán is (ki egyébként maga is olyan komoly és házias volt, mint egy szép fekete asszony), azt merem nyilvánosan állítani, hogy miatta le ne szamarazzanak engem az okosok; de magamban szentül meg vagyok győződve, hogy volt és nem elégszem meg, hogy csak egyszerű „ösztön“-nek tartsam a Biri-tyúk cselekedetét, aki huszonegy napig a teremtés boldog kábulatában ült a maga húsz tojásán, húsz világa fölött. Ezt a huszonegy napot gondolat nélkül, mozdulatlanul lehetetlen kibírni, de ez már igazán nem változtat a dolgon, ha mi nem is sejtjük, hogy mit gondol a tyúk.

Egy azonban bizonyos. A tyúk tudja, hogy melyik tojásban van élet, pedig nem „lámpázza“ át, aminthogy a Jóisten se tartja egyenkint oda a bolygókat a nap elé, hogy hatalmas kezével beárnyékolva figyelje meg, melyikben van élet és jövő és melyiket kell kidobni a mindenség szemétdombjára.

Minden nagy dolog csendben és észrevétlenül történik.

Biri, a tyúk, se árulta el semmivel, hogy széttárt, puha, tollas testének melege misztériumot valósíthat meg!

Ült — mondom — rendületlenül a tojásokon és kerek vércsepp szeme meg se rebbent. A teremtés különös önkívülete hódította el minden pillanatát és testének finom sugárzása alatt húsz kiesi élet titokzatos csodája valósult meg. Mintegy önmagát lopta át a tojások szilárd, fehér falain, hogy fenséges álma teljesüljön.

Kizárólag ezért az álomért érdemes élni, bár az álomlátók nem sokra viszik az életben.

Biri is egyszerű, szegénysorsú, de házias tyúk maradt, csalán, burján, sár és piszok közé átkozott életű, alázatos madár-fehérnép, kivel a világtörténelem nem sokat törődött. Igaz, hogy ő se a világtörténelemmel, tehát boldog és megelégedett volt, míg rájött a furcsa inger, világokat teremteni. Ez az örök szikla minden élőben kigyúl egyszer és minden élő Isten alkotó társa lesz általa. Kiki tehetsége szerint.

Biri, a tyúk, azonban a teremtés titkos műhelyében is megmaradt egyszerű napszámos asszonynak, kire húsz arany lábú csirke létrehozása volt bízva. Nem nagy dolog az egész, de túlságosan sokat nem is lehet várni egy ilyen műveletlen, paraszt madár-asszonytól. Amit lehetett, hát becsületesen megtette. Nem kímélte magát. Egykor piros arca elhalványodott, taréja sárgán és erőtlenül ült a fejebúbján, egészen belesoványodott a becsületes odaadásba. Ha a folytonos feszültségtől meglankadt testi ereje el is hagyta és orozva rátört az álom,

szemei elfénytelenedtek', a szíve akkor is változatlanul sugárzott rá a húsztójásra.

Az idő telt, a pillanatok lábujjhegyen haladtak át a szegényes parasztszobán. A tyúk nesztelenül ült a fészken a csendben.

Mindössze annyi változás történt, hogy a rossz plattenből kiesett egy eleven széndarab a forgács közé, Biri, a tyúk, ránézett a ragyogó aranyrögre, de nem moccan.

Egyideig hunyorgott a szén a forgács között, majd hajszálvékony füstöcske szivárgott fel belőle, ami könnyű, sejtelmes és szép volt. A tüzecke lassan harapózott, míg csöpp kis lángfátyol pattant apró fészke fölé és percekig küzdött az életéért. Hol lelankadt, hol megnőtt és a végzet tenyerében nyugtalankodott. Gyenge és kedves lángocska volt. Édes kis tüzgyermek, amiért kár volna, ha kialudnék. Igazán kár volna, hiszen olyan szép és ártatlan piros incecskéjében táncolva a forgács tetején.

Minden olyan szép, ami kicsi. A tűz pedig az elemek közt a legszebb. Nekem örök játszótársam. Biri, a tyúk, is gyönyörködött benne. Le sem tudta venni róla a szemeit. A tűz minden madarat megigéz. Valósággal hipnotizál. Ezért van az, hogy az égő erdőből nem tudnak kirepülni a fészükön meglepett madárkák.

A lángocska rohamosan nőni kezdett. Már meleg fénybe borította a tyúkot és a fészek szalmája is aranyrá változott tőle. Kellemes és szédítő volt, mint minden veszedelem. A tyúk felemelkedett és maga alá nézett, de ijedten roskadt vissza, mert a tojások mintha színüket változtatták volna. Már érezte és tudta a ve-

szedőimet, de hús élet, hús kicsinye volt alatta és rettegve borította fölübük szárnyait, hogy megvédje őket.

A tűz pedig terjedt.

A fa ropogva égett a plattén alatt. A láng elérte az ott hagyott széket, a székről az asztalt és a szegényes holmi a lángokban olyan lett, mintha megdicsőült volna.

A füst sötétén sűrűdött a szobában és a tenyérnyi ablakok elsötétedtek tőle, mintha hirtelen éjszaka szállott volna a házra. A csipős, haragos füstgomolyban szikrák záporoztak és hullottak mindenre.

Már a tulsó sarokban is fellobbant az ágy. Pokróc, párnák, minden egyszerre folyékony tűzze változott és ragyogtak, mintha királyi nászágy volna, melyre ráhullott az arany függöny.

Biri, a tyúk, rémulten ült a fészken. Szíve a torkában dobogott és szétnyitott csőrrel lihegett, meredt rá a körül táncoló tűzre. Szemei égtek és felborzolt toliakkal kábultan ült a hús, még ismeretlen, kis világon. Néha az életösztön felemelte a fészkeről, szárnyai rángottak, teste vonaglott és a menekülés mohó vágya minden idegszálát megfeszítette, a hőség kínozza és bódultán sikolt ott fel, de az utolsó pillanatban valami mégis visszahúzta a fészekre. Reszketett szegény kicsi madárasszony minden ízében, de hús élet, hús kicsinye volt alatta és őket nem hagyhatta cserben.

Senki sem tudhatja, hogy mi történt, mert az emberek csak akkor vették észre, hogy ég a Béla András háza, mikor a lángok kicsaptak az ablakon, mintha a tűz gúnyolódva kinyújtotta volna rajta piros nyelvét, a népek ugyan odaszaladtak, de lemondóan állottak körül, mert a házat már úgyse lehetett megmenteni és

nem is volt érdemes. Öreg, rokkant, félig rom-kalyiba volt úgyis az egész. Még jó is, hogy elvitte az ördög. Falu szégyene volt eddig is. Maga Béla András se esett kétségbe, bár kárt szenvedett. Igaz, hogy nem nagyot. Elmennek feleségestül szolgálni. így inkább boldogulnak. Úgy se sok reménységük lehetett a faluban. Tisztességből mutatták az emberek a részvétet és vigasztal-gatták is, de jobb így. Egy-egy kártyus vizet becsület-ből ugyan locesintottak a tűzre, de azt is inkább azért, hogy ha már elhozták, ne vigyék haza. A tűz senkit nem veszélyeztetett és hamar végzett a házzal a szép csendes időben. Egy-két fcszecsapással segítettek is összeomolni és másnap reggelre csak a kormos romhal-maz maradt. Béla András a feleségével egy kicsit kuta-tott közte, hátha valami használható dolog épen ma-radt.

így akadtak rá Birire, a tyúkra. Meg volt szene-sedve, de holtában is ült a tojásokon rendületlenül. Fé-lig alaktalan, torz test volt már szegényke, mikor rá-akadtak és az emberek még kacagtak is rajta, tréfa-mondást kezdtek róla, hogy: „Béla András tyúkot sü-tött a házával!“ ... Hát ezen volt mit kacagni.

Szegény Biri tragédiájára senki sem gondolt, pedig a halála olyan nagy cselekedet volt, amire az ember nem képes, csak a paraszt kis tyúkfehérnep, kinek retten-tőek lehettek utolsó pillanatai, mikor ájultan hanyat-lott le rémült fejcskéje és lángoló toliakkal meghalt születendő kicsinyei fölött a rossz disznóbőr-rostán ülve.

Valószínűleg a szíve megszakadt, mielőtt a tűzhalál utolérte volna. Erre meg mernék esküdni, mert Biri —

nem ember volt, hanem érző, igaz, komoly, őszinte és egyszerű állat.

A húsz tojás is megsemmisült természetesen. Ki az ördög törődik vele? Nem nagy dolog, aminthogy az se nagy dolog, mikor tíz-húsz csillag leesik az égből. Az ember észre sem veszi, fel se néz rájuk. Semmit se jelent már, hogy úgyszólván minden pillanatban egy világ megsemmisül.

Tudom, hogy a Biri tyúk dolga se ér meg egy üres sóhajtást. Maga Béla András is káromkodva rúgta fel szénné égett hulláját, de nem adnám semmiért, ha bizonyosan tudnám, hogy legalább az Isten ejtett egyetlenegy könnycseppet érte.

EGYSZERŰEN

Állok az ablaknál és nézem a hóhullást. Elgyönyörködöm benne, mint a gyermek. A kucsmástetejű hegyi házakat félig betemette a hó. Szűz, szent, szép és tiszta minden. Ember, állat alig jár az utcán. Benn ülnek a tűz mellett s nézik a nyitott cserepes lángját. Az ablakoskákban szorongó virágok piros árnyékot hintenek a hóra. Tele van gyümölcsfával a falu. Vastagon áll minden ágon a hó és szép a világ a sejtelmes, finom hóverésben. A hegyek, erdők fehér tömegei belevesznek a ködös égbe, a torony boldogan szédül a csendben. Nem szabad mozdulni, mikor esik a hó. Szinte bánt, mikor hallom, hogy valaki az ajtó előtt veri a csizmáját, hogy lerúgja a havat róla.

— Te vagy az, Dénes? — ismerem meg.

A Márton Káruj legénykéje.

— Mit akarsz?

A kölyök szipog s markássza a vizes sapkáját.

— Engem a vén Máté Dani bá küldött, s aszonta, hogy a tisztelendúr ebbehejbe menjen, s adja fel neki az ütszó kenetet, mert hal meg l

— Hát beteg?

— A kell, hogy legyen, — pislog fel a gyermek tisztelettel — ha meg akar halni! Neköm az ablakon kiáltott ki, hogy szóljak bé a tisztelendúrhoz. Éppen a böltba indultam.

— Eredj csak, fiam, mindjárt megyek én is!

— Aszonta, hogy siessen! — szól vissza a gyermek az ajtóból.

Alig bírok átlábolni a havon a templomba, hogy magamhoz vegyem az oltári szentséget, s a szentelt olajokat.

Fehér karinget veszek magamra, fehér stólát a vállaimra, a fekete birétnmot a fejembe nyomom. Nincs aki segédkezzék, de nem is kell. Meggyujtok két gyertyát az oltáron és félig fagyott ujjakkal fordítom a szentségház ajtaját. A kehely kiaranylik belőle. Térdet hajtok és az ezüst szelencébe rejtem az Urat.

Egyik kezemben csengettyű és egyet-egyét csendítve megyek végig az utcán. Néhány asszony, ember, kivel találkozom, a hóba térdel, míg elhalad mellettük az Úrjézus.

Pár perc alatt teljesen fehér leszek magam is a hótól, amely már csizmaszárig ér. A Máté Dani kapuja előtt újra csendítek, hogy hallják meg odabenn is és készüljenek a fogadásra, de szinte megütött a guta, mikor láttam, hogy a haldokló öreg ember ingben-gatyában, hajdonfővel, mezítláb valami malacokat téringet a hóban.

— Menjen csak bé a házba, tisztelendúr, mert mindjárt jövök én es. Ezek a fene malacok kirontottak, s éppen csak bérekesztem.

Elkomorodom, mert szentségvivőnek nem szabad haragudnia és elhatározom, hogy keményen megfeddem az embert, hogy a szent dologból tréfát űzött, mert halálos óráján senki se szalad mezítláb a hóban s öltözetlenül húsz fokos hidegben. No csak jöjjön be Dani bá!

Meglep, hogy a „ház“-ban minden elő van készítve az Úrjézus fogadására. Két öreg gyertyatartóban két száalacska új gyertya, az asztalon friss, szőttes fehér abrosz, tányérkában só és kenyérbél. Tudja az öreg, hogyan kell. Mire a gyertyákat meggyujtom, már jön is az öreg a futástól szuszogva, havasan, vizesen.

— Cseppet megvárakoztatám! — barátságoskodik.

— Így van az ember, kinek senkije sincs.

Fát tesz a tűzre, mosolyog, de én keményen szidni kezdem:

— Tudja-e, Dani bá, hogy maga' most nagy bűnt követett el?

— Én ugyanbiza mivel? — álmélkodik.

— Azt hazudta, hogy halálos beteg és idefárasztotta az Úrjézust.

Az öreg megsértődik.

— Ki mondta a tisztelendúrnak, hogy én nem vagyok halálos beteg? ... No osztán effélit ne halljak!... Lászon csak el a szentségekkel, mert nekem nincs több hátra félóránál. Olyan szépen meghalok, mint a pinty.

Meghökkenem, olyan valóságos meggyőződéssel mondta.

— Honnan tudja? — kétségeskedtem.

— Azzal maga ne törődjék, csak végezze a dolgát! Éppen csak addig várjon, míg lefekszem!

Az ingéből kirázza a havat, vizes orcáit karjaival megtörüli és komótosan bebújik az ágyba.

— Kezdheti, tisztelendúr! — figyelmeztetett kedvesen.

— Hohó! Az nem úgy megy! — riasztottam rá. — Előbb meg kell győződnöm, hogy halálos beteg-e. Addig

nem szabad az utolsó kenetét feladnom! Mutassa a pulzusát! Van-e láza?

— Nincs! — ijed meg az öreg ember. — Nem érzem, hogy forróságom volna.

Tényleg a pulzusa rendes. Inkább kevesebb, mint több.

— Hol fáj? — tudakozódom.

— Nekem az égvilágon seholy!

— Mikor volt utoljára nagybeteg?

— Én az életben sohasem! Mért lettem volna?

— Hány esztendő?

— Hatvankettőben születtem, számítsa ki a tisztelendő!... Mért kérdi?

Intek, hogy fogja be a száját.

— Hiszen maga olyan egészséges, mint a makk.

— Én az, Istennek hála!

— Ki mondta magának, hogy meg fog halni?

— Neköm senkisé! Tegnap óta nem is beszéltem senkivel.

— Akkor honnan sejti, hogy meghal?

Az öreg kezd haragudni.

— Én nem sejtegetek semmit. Én bizonyosan tudom, hogy meghalok... Addig tölteti az üdőt, míg itt hirtelen megmúrolok, s osztán futhat a lelkem után! Végezze a kötelességit, s egyébbel ne törődjék!

— Az nem úgy van! — dühösködök. — Nekem meg kell győződnöm...

— Ha felfordultam, meggyőződhetik! — kacag mérgesen. — Appedig olyan bizonyos, hogy félórán belül felfordulok, mint hogy Isten van az égben.

Ilyen konok biztonságot nem láttam az életben.

Ez már szinte félelmetes. Igyekszem megfejteni a titkát. Mással nem tudom megmagyarázni; csak az ösztönnel. Az erdei vadak is megérik haláluk percét és sohasem tévednek. így lesz ezzel az öreg emberrel is. Vanak efféle titkok. Mindegy. Ea már idejöttem, legalább meggyóntatom s megáldoztatom.

— Vizsgálja meg a lelkiismeretét! — mondom neki. — Adok néhány percet.

— Én készen vagyok! — azt mondja komolyan s két ráncos, fekete kezét imádságra kulcsolja a cserge felett. — Kezdheti, tisztelendő!

A fejéhez ülök, violaszínűre fordított stólával a villáimon és hallgatom, hogyan ver a szó az öreg száján.

„Gyónom a mindenható Istennek..“

Mínta kicserélték volna, a vénember egyszerre megváltozik. Hit és töredelem száll leikébe, orcája elkomorodik és fenséges alázattal lép Isten színe elé. A kicsi paraszthajlékot is betölti a szentség illata és hangulata. Elmélyül egyszerre benne minden, a tűz is csak remegve mer égni a tűzhelyen, a vén pohárszék alázatosan meghajtja fejét, a virágok elsápadnak az ablakban a félelemtől és minden érzi, hogy itt van Krisztus.

Az öreg ember apadt, mély, vörös szemgödreiben két nagy színtelen könnycsepp támad az örömtől, mikor magához veszi az Urat.

— Legyen hála az Istennek, hogy megérhetém — áldázódik.

Magam is meghatva élvezem örömét és érzem a kegyelem gyönyörű, meleg perceit.

— Ha állapota rosszabbra fordul, — mondom az

öreg embernek — a szent kenet szentségében is részeltetem..

Riadtan, szinte kétségbeesetten ragadja meg a kezemet.

— Csak nem akar anélkül hagyni! Adja fel most!

Némán rázom a fejemet, hogy nem lehet. Az egyház parancsa világos. Nem tehetem!

— A lelkire tudná vemii, hogy anélkül menjek a másvilágra? — igyekszik rámijszteni Dani bá.

— Nem megy maga még a másvilágra! — mosolygok.

— Én bizonyosan igen! — kiáltja türelmetlenül az öreg és felfogott kézzel kezd kérlelni. Teljesen megalázza magát, füt-fát ígér, rémült és reszket, tökéletesen odavan, hogy a szent kenet szentsége nélkül kell Isten elé állania. Még sírva is fakad. Mindenre kér, ami szent, nagy előttem. Végül magam is megtántorodom. Nem lehet kitérni előle. Elhatározom, hogy feltételesen részesítem a haldoklók szentségében.

Az öreg székely megremeg a boldogságtól, mikor a két ujjam között tartott vattát meglátja, szentelt olajtól fénylő ujjam homlokához közeledik és leikébe hullanak a szertartás szép igéi:

„Ezen szent kenet és az ő legkegyelmesebb köny'ő-riületessége által bocsássa meg neked az Isten, amit látás által vétkeztél...

... amit hallás által...

... amit szaglás által...

... amit izlelés és beszéd által...

... amit érintéssel, járással és ágyék által...“

A bűn hét kapuja: a szemek, fül, orr, száj, kezek, lábak és ágyék megtisztul.

Percekig nem tudunk szólni a meghatottságtól, sem ő, sem én. Tekintete kitéved az ablakon a néma, szép havas világba.

— Szép időt kaptam! — azt mondja nyugodtan.

A másvilági úthoz kapott szép időt. Tiszta gusz-tus a lelkének ilyen fehérségben, tisztaságban elszállani. Így gondolja. Még perszem sem hull a szárnyaira. Félve rápillant az órára és azt mondja:

— Még van egy fertáj órám!

Legyintek, hogy bolondokat beszél, sőt vakmerőség, Isten ellen való vétek, amit mond. Figyelmeztetem is rá, de ő csak int, hogy tudja, amit mond.

— Honnan tudja? — csattanok fel, mert ami sok, az sok.

Mégis elhatározza, hogy megmondja.

— De nehogy valakinek szóljon a tisztelendúr!

— Dehogy szólok!

— Hajoljon közelebb!

Odahajlok és csak azután suttintja meg.

— Tegnap éccaka itthon volt az asszony.

— Az asszony? — lepődöm meg.

Az öreg bólint.

— Éppen úgy ült a fejemhez, mint a tisztelendúr... Kétszer is megszólított, míg felébredtem.

— Tán nem te vagy, Rózszi?

— Az én! — aszondja.

— Hát hazajöttél?

— Haza.

— Jól tetted! — örvendeztem neki

Tizenhét esztendeje, hogy meghót, azóta egyszer sem volt itthon. Hát hogyne örvendettem volna.

— Tedd kényelembe magad! — mondom.

— Sokáig nem ülök, — azt mondja — vissza kell mennem.

— Hát mi jóba jársz? — kérdezem.

— Csak figyelmeztetni akarlak, — aszondja — hogy készüljess, mert a te időd es elérkezett... Neked es jönnöd kell!... Holnap délelőtt tizenegy óraker meghalsz.

— Nono! — ijedtem meg. — Azt te honnan tudhatod?

— Szamár embör kérdez effélit, — szidott meg.

— Aztán muszáj menni? — vakartam a fejemet.

— Muszáj.

— Az elég baj. Dolgom lett volna.

— Eleget kínlódtál az életben! — vigasztalt az asszony. — Neked es ideje, hogy megnyugodj.

— Tiszta igaz! — mondom. — Köszönöm, hogy szóltál!

— Nincs mit!

Hirtelen egyetmást el is rendezett a házban. A ládából kikereste a halóingemet, megparancsolta, hogy az innapi harisnyámat húzzam fel, a csizmám legyen jól kivikszolva, mosdjam meg, beretválkozzam meg, s úgy készítem elő magamat, mintha a templomba mennék, hogy ne valljon szégyent velem a másvilágon.

— Bíz csak reám! — nyugtattam meg. — Hát már méssz es? — kérdeztem, mert láttam, hogy készülődik.

— Itt az ideje! — aszondja. Az ajtóból még visszaszólott : — Aztán amit mondtam, ne felejtsd eh

— Szóval tizenegykor! — mosolygok az egyszerűségén, mert az ilyen öreg emberek szellemileg rendszeren meggyengülnek. Nem is tartottam érdemesnek, hogy balhitéből kiábrándítsam. — Én megyek is, Dani bál

Illedelmesen megköszönte, hogy vele fáradtam, kért, hogyha kimentem, a kaput jól húzzam be a kilincsibe, s osztán szép prédikációt mondjak fölötte. „

Azzal falnak fordult, s elszenderedett.

Nem telt bele félóra, s már harangoztak az öreg Dani bá lelkiüdvösségéért.

Ne legyen Nyirő József a becsületes nevem, ha nem így történt!. t.

TÖRVÉNYTELEN KÉPVISELŐ

Karácsonykor múlt esztendeje, hogy megbuktam a képviselőválasztásokon. A szavazás után még nekem kellett vigasztalni a választókat, mert a székelyek nem igen akartak belegyőződni, hogy ilyen cudarul jártunk.

— Mi megtettük a magunkét! — biztosítottak. — Abba hiba nem volt! az Isten lássa a lelkünket!

— Tudom, tudom! — szorongattam a kezüket meg-hatva, s beléptünk Szabó Károlyhoz egy pohár borra, hogy jobban viselhessük a csapást. Megoldódott nyelvvel tárgyalgattuk a választásokat. Én lelkesen kijelenttem, hogy a székely népet bújában-bajában, semmi-féle állapotjában el nem hagyom, legyen akármi, engem mindenki saját édestestvcrének tekintsen, akihez bármikor bizalommal fordulhat; mire az öreg Pap Mózsi poharat ragadott, s ünnepélyesen kijelentette:

— Akármit mutasson az eredmény, a székelységnek a tekéntetes úr a törvénytelen képviselője.

— Éjjön! — lelkesedett az egész kocsmá.

Megható pillanatok voltak, annyi bizonyos, s a felém nyúló kemény markok szorításában éreztem az én drága népemnek ragaszkodását, bizalmát és szeretetét. Legalább száz ember volt a „terömben“, de én előtörő könnyeim fátyolán át kétszáznak láttam. A politikának Jobbsincs, a cigány vetett véget, aki közbeesendítette azt a nótát, hogy:

„A szeretőm ojjan forma,
Mintha bihajbornyú volna.“

Mire a kapuhoz értem, már teljes erőből zúgott fel a refrén:

„Ha kihajtom a mezőre
Haza haitik a bőgőse ..
Ha kihajtom ..

Mosolyogva lebegtem át az utcán és a jóérezéstől alig bírtam összefogni a számat.

Így lettem a székelység törvénytelen képviselője.

Azóta alig várom a keddeket, a hetivásár napját, hogy minél többet láthassak az én népemből. Csak az a kár, hogy inkább arcról vélem velük a személyes ismeretséget, mert tíznek se tudom a nevét, ők azonban ismergetnek és barátságosan el kérdezzetjük egymás ügyét-baját. A bizalom napról napra növekszik köztünk egymás iránt és magam is igyekszem megfelelni a törvénytelen képviselői megtiszteltetésnek.

Hát jönnek is hozzám bizalommal. Adok ügyvédi, orvosi, állatorvosi tanácsokat, amit lehet segítek rajtuk, Eddig még csak az egy Mihálykó Bálind nem volt teljesen megelégedve velem, aki azt panaszolta bizalmasan, hogy a felesége el akar válni tőle.

— Azt szeretném tudni, tekintetes úr, hogy a törvényszék megítéli-e neki a tartásdíjat, vagy nem!

— Miért nem megy ügyvédhez? — igyekszem ki térni a kényes kérdés elől.

— Nem merek ügyvédhez menni! — vallja Ve alázatosan.

— Miért?

— Mert a múltkor elszóltam magamat az ügyvédek előtt.

— Hogyan szólt el magát?

Pironkodva beszéli el, hogy a múltakban tárgyalásra ment a törvényszékre a komájával. Az ügyvédek a szép márciusi napon sütkéreztek a folyosón. Bálint valami perköltség miatt orrolt az ügyvédekre, s nem tudta megállni, hogy jó hangosan oda ne szóljon a komájának.

— Kijed látja-e? Ezek az ügyvéd urak. Most lopják a napot, mert amikor nem a napot lopják, minket lopnak!...

Ezért restelli most ügyvédhez menni.

— Megjegyzett ember vagyok előttük! — árulja el nekem.

Eszembe se jut arra gondolni, hogy az ügyvédi tanács árát akarja megspórolni. Encsit gondolkozom, s hozzászólok a tartásdíj-kérdéshez.

— Az a kérdés, hogy kinek a hibájából mondják ki a válást.

— Az asszon azt szeretné, ha az enyémből mondják ki! — világosít fél

— Jó, jó! — intem le — nem az a fontos, hogy mit akar az asszony, hanem van-e a feleségének bizonyítható jogalapja a maga hűtlenségéről!

— Nem értem!

— Volt-e hűtlen az asszonyhoz?... Igen, vagy nem? — vetem fel újra durván a kérdést.

Báliad meghökken, majd óvatosan körülnéz, hogy nem hallja-e valaki, s csak azután súgja oda nekem:

— Hát... hát... voltam!

— Hányszor? — szorongatom egyenesen, hogy lásam a bizonyíték, a válási ok nagyságát. Báliad azonban keményen, haragosan felveti a fejét, s méltatlankodva azt mondja:

— No hallja! Nem azért jöttem a tekéntetes úrhoz, hogy dicseködjem, hanem, hogy adjon tanácsot, ha tud, s ha nem tud, az Isten áldja meg...

Ettől az esettől eltekintve — mondom — jól megértjük egymást székely atyámfiaival. Mindössze a feleségem nincs megelégedve a működésemmel, pedig neki akartam a múlt héten örömet és kedves meglepetést szerezni azzal, hogy azt a diáznót megvettem.

Igaz, hogy véletlenül „került“ az a vásár.

Javában esteledett, mikor a barátok temploma előtt egy szép szál szomorú székely illedelmesen köszönt.

— Adjon Isten jó estét, tekéntetes úri

— Jó estét, — nyújtom a kezem. — Mi bántja magát, mi baja, miért olyan szomorú.

— Hagyja el! — legyint a székely. — Elég nagy az én bajom!

Megjegyzem, hogy az atyafit nem ismertem, de elég, ha ő rám ismert és hogy: székely.

—No, könnyítsen a lelkén! — barátságoskodom.

Lemondóan legyint az ember, de ha már kérdeztem, hát elpanaszolja, hogy holnap adó miatt elárverezik. Egy szép kövér disznót hozott be, de nem tudta eladni, most mi lesz?

Hirtelen eszembejut, hogy az idén nem öltünk disznót, egy kiesi pénzhez is jutottunk, zsírt úgyis kel-
lene venni...

— Hol az a disznó?

A székely felfigyel.

— Tán nem akarja megvenni?

— Miért ne, ha megegyezhetünk!... Menjünk, megnézem.

Egyik szombatfalvi fogadó színjében a szekéren ott szuszog a disznó. Hatalmas állat, araszos váltakkal. Tiszta mangalica, jó zsírnak való.

— Mit kér érte?

— Élősúlyba húsz lejt.

Tizenyolcba végül kiegyezünk, a disznót lemá-
zsaljuk, kifizetem, hazavisszük és berekesztem a paj-
tába. Az ember boldogan elmegy. Feleségem nincs sze-
rencsére otthon. Valami nőszövetségi teát rendeznek.
Abban lótfut. A gyerekeknek meghagyom, hogy el ne
árujják előtte a disznót. Hadd legyen minél nagyobb a
meglepetés. Elszaladok mézáróst hívni, sót, kását, fű-
szert venni. Szalma van tavalyról a perzseléshez. Múlt
évben a disznóöléshez csak szalmát tudtunk venni.

Az asszony hazajön. Gyertyavilág mellett neki is
tetszik a disznó, bár nem mondja.

Hajnalban már ott van a mézárós. A disznót le-
nyomjuk, lógtatjuk, míg kihörgi magából a lelket.

Gyönyörködöm a perzselésben és várom, hogy me-
leg fület vihessek a gyermekeknek.

A szalmaláng a fél várost bevilágítja. Sokért nem
adnám, hogy a disznóölés körül tevékenykedhetem.

— Ilyen szalonnája lesz, ni! — meresztem ara-

szosra az ujjaimat az asszony előtt, ki sehogy sem akarja osztani a jókedvemet.

Végre elérkezik a nagy pillanat. A mészáros újra feni a kését, hogy felbontsa a disznót. A szájától kiindulva végighasít a hátán és azt mondja:

— Gyenge!

Megdöbbenve látom, hogy alig három ujjnyi a szalonnája.

— Mindegy no. Amilyen, olyan!

Az asszony nem szól, én pedig nem merek ránézni.

A mészáros tovább dolgozik és alig pár pere múlva kilenc gyönyörű malacot emel ki a disznóból...

A többiről jobb hallgatni.

Azt az öl fát, mit a csehétfalviaktól vettem, a szomszédban rakattam le, míg a disznóügyet kissé feledi az asszony.

Addig nem merem bevallani, hogy kétszáz lejjel drágábban vettem meg, mint ahogy a „fa jár“.

Időm se igen volt a fa ára után érdeklődni, olyan meglepetésszerűen állítottak be hozzám, hogy én vagyok az ő emberük, s most segítek rajtuk, ha tudok, most bebizonyíthatom, hogy az a „sok szép dolog“, amit képviselőjelölt koromban hirdettem Csehétfalván, mind színtiszta igazság, s nem csak a szám járt, hogy a nehéz kisebbségi sorsban mi magyarok mind egyformák vagyunk, ha nem állunk egymás mellé, nem tartunk ki a magyar egység mellett, egytől egyig elpusztulunk. Ok kitarlottak mellettem, hát most én is mutassam meg, hogy mit tudok.

— Ne hallgasson rá, tekéntetes úr! húnnyorgatott egy ismeretlen arcú meglett székely bizalmasan. — Egy cseppet ivott András bátyám, azért beszél ilyen szabadon, de mi tudjuk, hogy amit maga hirdetett, s a választás után es Szabó Kárujnál megerősített, azt örökké bé es tartotta. Nincs a szegén székejnek jobb embere senki, mint a tekéntetes törvénytelen képviselő úr! Ezért es jöttünk ojjan bizalommal, mert tudjuk...

— Mibe kerül ez az öl fa? — kérdeztem szomorúan.

— Nyócszáz lej !... De csak a tekéntetes úrnak! Másnak ilyen olcsón nem es adnók, mert ez olyan fa, hogy kacag ... kacag ...

Tudtam, hogy ők is kacagnak rajtam, mert hatszázzal annyi fát lehet venni, hogy egy esztendeig sem volna képes elhordani a vonat, de mit csináljon az ember.

Szerencsére negyven lej fekbérért a szomszéd őszig helyet adott az udvarán, nehogy megtudja a feleségem.

A mi fánk ugyan elfogyott, de éppen most mondja a szomszéd, hogy ha a nyereségen megosztozunk, ő mind-egyszálig eladja a feleségemnek és ha legalább száz lej nyereséget ki nem hoz a hat szekér fán, hát szembe* pökhetem.

— Del... — bökkenek meg. — Mégis ...

— Csak a szomszéd úrnak, s szívességből teszem, mert ahogy a szomszéd úr elgondolta, hogy őszire felmegy a fa ára, s csak akkor áll elé a naecságos asszony-nak, abba ne reménykedjék... Azt várhassa ítéletnapig a szomszéd úr!...

Aztán át is hozta az első szekér fát a szomszéd. Akkor nyitottam be a kapun, mikor a harmadik pohár

pálinkát töltötte ki neki az asszony, s éppen dicsérte, hogy ő mindig tudta, milyen ritka tisztességes ember a szomszéd úr, aki szerényen lesütötte a szeméit, mintha azt akarná mondani, hogy érdemtelen ekkora nagy dicséretre.

Büszkén és diadallal távozott a pénzzel együtt, s még a kapuból is visszakiáltott a feleségemnek, hogy:

— Egyet se tötse a drága üdöt a piacon a fa miatt a naccságos asszon, mert ,én még négy szekérrel is ki tudok szakasztani a „magaméból“, amikor kell. Legalább tudja, hogy olyan fát kapnak, amilyen azért a pénzért semmiféle erdőn nem terem, de hát az ember ne nézze azt a pár krajcárt, mikor a saját szomszédjáról van szó... Én nem vagyok olyan, mint az unitáriusok, kik a csizma sarkáról sajnálják a vikszot...

— Látja, így kell vásárt csinálni! — tanít elégedetten a feleségem. — A piacon kétszáz lej egy szekér fa, én megvettem száznyolcvannal!... Csak tőlem tanuljon takarékossgot!...

Negyedik napja lesem a szomszédot, hogy lássuk, a pénzzel mi lesz, amit a feleségemtől kapott. Szemmel láthatólag kerülí a találkozást, de ma egyenesen szembe mentem vele:

— Na szomszéd!

Ő azonban jóakarólag felemelte az ujját, s úgy suttogta, mintha titkos összeesküvésben volnánk részesek :

— A pénzt csak akkor adom oda, ha az egész fa ára együtt lesz, ne kelljen addig dugdosnia a naccságos asszony elől...

— Köszönöm szomszéd! — hebegtem elfehéredve.

— Nincs mit! — válaszolt foghegyről. — Igaz, hogy senki másnak a tekéntetes úron kívül meg nem tenném, de aki olyan jó embere a székelységnek, mint a tekéntetes úr, az megérdemli. Mi csak azért is magát tartjuk a mi igazi képviselőnknek...

Kevés meggyőződés látszhatott rólam, mert a szomszéd szükségesnek látta, hogy „lelket verjen“ belém.

— Fel a fejjel, tekéntetes úr!... Lesz még választás, ne búsuljon, s azon mi es ott leszünk ...

Még azt sem mondhattam, hogy maguk ott, de én nem. Az ember nem cáfolhatja meg, amit harminc fokos hidegben olyan hévvel hirdetett.

Csak az Isten egy kicsi pénzt rendelne valahonnan, hogy megfizethessem azt a nyolcszáz lejt, amit kölcsönkértem, hogy a fa árát a csehétfalviaknak odaadhassam ...

PERELÜNK

Akárki akármit mondjon, a per nekünk székeleyeknek olyan, mint a jó pálinka. Az ablakon hányja ki az ember a sok pénzt érte, utána szeretné a fejit a falba verni, de amíg benne van, kiadhatja a virtust magából s legalább megmutatja, hogy nem akárki. Nincs is addig becsülete a faluban, míg valami kemény peren átál nem ment. Ész kell a perhez, s bátorság. Igaz, hogy sok pénzbe kerül, akár nyer az ember, akár veszít, de megéri. Az is igaz, hogy a törvénynek sok ága-boga van, de arravaló az ügyvéd, hogy tudja. Az ügyvédnek viszont az a baja van, hogy sok pénzt eszik, s — szakadjon meg a nyakuk — drágán meg kell fizetni, ha pár sort vakarintanak, de arra való az ember esze, hogy túljárjon az ügyvédek cszin. Ügy kell csinálni, mint Simó Laji, ki Bara Danival, az onokatestvérivel egy kétvékás osztozó pityókaföld miatt, ami anyai részről maradt volt rájuk, most a tavaszon keményen összement.

— Én törvéltre megyek! — rázta a kujukját Dani.

— Eridj a nanyád keszcsüségibe! — vágta vissza Laji, s ezzel a jóviszony megszakadt köztük. Ha akkor el nem választják, valamelyik a ny új topádra kerül.

Bara mindjárt befogott, s bé Udvarherré az ügyvédhez. Ott hajtott el a Laji kapuja előtt, de még a fejit sem fordította arrafelé.

Laji, ki az udvaron egy rossz gereblyét fogazott, setéten utána nézett, s nyelt egyet, hogy ilyen komolyra fordult az ügy, mert nem tréfa, ha Dani ügyvédhez ment. Ha a Barák megnyitják a bukszát, azzal ő nem mérközhetik.

— Jaj, most mi lesz velünk! — sápítózott a Laji felesége, de Laji keményen rászólt:

— Fogd bé, mert béverem!

— Tiszta bizonyos, hogy az a koszos birtoka reamegy! — bizakodtak a Barák. — Vitos Pali úr elhúzza a nótáját.

— Jó hogy tudom, ki az ügyvédek! — gondolja Laji, de ettől a perctől kezdve hallgatott. Nem árulta el a szándékát. A per olyan, mint a háború. Az ellenfél ne tudja meg, hogy mit akarok.

— Hát te melyik ügyvédet fogadod meg? — kérdezték kíváncsian az emberek.

— Nekem nem kell ügyvéd! — mondotta egykedvűen Laji. — Olyan legénnyel, mint Vitos ügyvéd úr, magam is elbánok.

A faluban már sokan csodálták a bátorságát, s egykedvűségét.

Mikor megtudta, hogy az ellenfél törvényesen is megadta a meghatalmazást az ügyvédjének, azt mondta a feleségének:

— Pakkolj fel két szép csürkét, JRózsáli, mert bémegek Udvarherré!

Az asszony kérdezősködni se mert, csak összekötötte két kendermagos kakasának a lábait, s betette egy kicsi kerek kosárba.

— Estére itthon leszek! — indult Laji. — Ha va-

laki kérdi, hol vagyok, mondd azt, hogy hátra mentem a havasba!

Kilenc órakor már ott volt az ügyvéd úrnál.

— Adjon Isten szerencsés jóreggelt, tekintetes ügyvéd úr! Hát felkelhettek-e? — barátságoskodott, s a két csürkét hunyorítva letette az íróasztalra. — Küldje ki a doktor úr a konyhára, mert amilyen két okos esürke ez, még eltanulja a tudományát! — tréfálkozott.

Az ügyvédnek csirke nélkül is megtetszett a székelly jóságos, barátságos, becsületes, egyszerű lelke, egyenes természetessége. Úgy érezte az illatát, mintha egy üde, fiatal fenyőfa lépett volna az irodába.

— Foglaljon helyet! — kínálta, míg a kisasszony kivitte a csürkéket a konyhára s az üres kosarat viszszakozta.

— Nem es üsmerjük egymást, lelkem küsasszon,

— tréfált vele is — s ehelyt már kosarat es ada nekem!

Mind a hárman kacagtak. Hogy az isten csudájába ne, mikor ilyen jót mondott!

— Csináljon szivart, bátyám! — adta oda saját dohánytárcáját az ügyvéd — s mondja el, hogy mi jóban jár!

Mind a két fület hegyezte az ügyvéd, de Laji addig egy árva szót se szólt, amíg nyugalmasan meg nem nyálazta a cigarettát, s reá nem gyújtott.

— Jó dohány! — mondotta akkor is elismerően.

— Nem hiszem, hogy finác látta volna.

— Nem rossz! — társalgóit az ügyvéd, s megnézte az óráját, hogy siettesse az atyafit.

Laji egy kicsit még élvezte a szivart, s azt mondotta bátortalanul.

— Nem es tudom, hogy hol kezdjem!

— Csak az elején! — bátorította Vitos úr.

(Milyen kedves, igaz, tőrülmetszett a zavara, fél-szege is)

— Hogy az elején kezdjem, — komolyodott el Laji — meg kell mondanom először, hogy én a Bara Dani édesbátyja vónék ...

— Igen, igen! — élénkült meg az ügyvéd úr. — A Bara kontra Simó-per.

— Hejös! — vidult fel a székely is. — Akkor jó helyen járok!... De nem tudom, beszélhetek-e tiszta őszintén...

— Legyen teljes bizalommal hozzám!

— Hiszen éppen azért jöttem a tekéntetes ügyvéd úrhoz, s azért es küldtem ide az ecsémet is... „Senki máshoz ne menj, — mondtam — csak Vitos Pál doktor úrhoz!“

— Köszönöm a bizalmát! — mosolygott az ügyvéd.

— Neköm hitem, s bizalmam csak benne van! — szavalt a székely. — Tudomán csak nála van!

Az ügyvédnek jól esett ez a ragaszkodás.

Most a székely bizalmasan előrehajolt, s úgy sut-togta :

— De ne!... Nem akarnám, hogy Dani, az ecsém megtudja, hogy itt jártam!

— Kérem szépen! — egyezett bele az ügyvéd.

— Azért kérem, hogy ne szóljon neki, mert ne* hány igen bizalmas kérdésem volna ...

— Tessék!

— Azt szeretném tudni, — aggódott a székely — hogy vajjon Dani kifizette-e a tekéntetes úrnak az előzetes költségeket!

— Hogyne! — készségeskedett az ügyvéd, s a kisasszonytól mindjárt el is kérte az aktákat. — Bélyegre adott ötszáz lejt...

— Hálistennek! — könnyebbül meg a székely, ki belátta, hogy valami magyarázatot is kell adnia. — Azért mondom, mert az ecsém itkányos ember, s addig hat ökörrrel se lehet kihúzatni a korcsmából, míg pénzt érez magánál. Már attól féltünk... Resteltem volna, hogy szégyenben maradjak a doktor úr előtt, mikor én küldtem ide ...

— Kérem! Ebben a tekintetben nincs semmi baj!...

— Ezért nem szeretném, — vágott közbe a székely,

— hogy az ecsém megtudja, hogy itt jártam. Nem akarok haragot, de — úgy-e — belátja a doktor úr es, hogy ilyen nagy ügyet, mint ez a per, nem hagyhatunk teljesen reá... Mikor most benn jára, szeredán, nem csütörtökön, mégis szeredán vala... ismét úgy leitta magát, hogy azt se tudta megmondani, mit kell a perben mozdítanunk... Mondotta is a két ecsém, mert négyen vagyunk testvérek, hogy legjobb lesz, ha kied megy be, Álózi bátyám a doktor úrhoz, s maga tájékozódik, hogy ebben a perben már egyszer lássunk tisztán. Hát ha lenne olyan szíves a tekéntetes ügyvéd úr... De a viláért se akarok haragot!... Valahogy meg ne tudja az ecsém!

— Nem szólok! — biztosította az ügyvéd. — Ami pedig a pert illeti, — forgatta az aktákat maga előtt, — ezzel egy kicsi baj van... Alaposan tanulmányoz-

tam az ügyet, utánanéztam a telekkönyvben is, de addig nem lehet eredménnyel fellépni az ellenfél ellen birtokháborítás címén, míg a tulajdonjog kérdése tisztázva nincs.

— Úgy-e nem! — rikkantott fel örömeiben a székel, áld úgy figyelte az ügyvéd minden szavát, mintha a püspök maga prédikálna a templomban.

— Az öccse engem rosszul informált — magyarázta az ügyvéd, — mert nem áll az, hogy Simó Lajosnak és törvényes örököseinek nincs semmi néven nevezendő jogcíme a 345-ös telekjegyzőkönyv 245, 246. helyrajzi szám alatt bejegyzett egy hold és négyszázhusz négyszögöl területhez...

A székel alig bírt az örömeivel, de megjátszotta, mintha a saját ellenfele volna.

— Mi az istenharagja!... Az nem lehet igaz! Annak a tekergőnek semmi jussa nincs ahhoz a birtokhoz! Mi úgy tudjuk...

— Rosszul tudják. A telekkönyv beszél.

— Már tőlem akármit beszélhet a telekkönyv, de az az igazság, hogy az osztozásnál...

— Az osztozásnál nem tartották be a törvényesen előírt formákat és az nagy hiba volt.

A székel visszaesett a fenekire és letörtén bankódott, háborgott a széken.

— Híjj a temerdektüzit! Ennél rosszabb hírt nem mondhatott volna az ügyvéd úr. Most mi lesz velünk? Se föld, se becsület!... Hozzá egy csomó kiadásba vertük magunkat.

Az ügyvéd minden felelősséget elhárító mozdulatot tett.

— S nem lehetne valamit csinálni? — kapaszkodott reményvesztetten a székely a szalmaszálba is.

— Csak abban az esetben, ha be lehetne bizonyítani, hogy az osztozkodásnál...

— A tanuk meghóták! — legyintett lemondóan a székely.

— Valami úton-módon rá kellene venni az ellenfelet, hogy ismerje el...

A székely intett, hogy hiábavaló minden. Aztán mintha most támadt volna a gondolata, megkérdezte félénken, mint aki nagyobb bajtól tart:

— De úgy-e Simó Laji nem tehet semmit ellenünk?

Az ügyvéd úgy húzta el a szemet, mint aki erre nem merne megesküdni és meg is mondta:

— Az ellenfél helyzete teljesen tiszta. Egyszerű kérvényt kell benyújtania a törvényszékhez, mint telekkönyvi hatósághoz, hogy jogigényét elismertesse.

A székely szeme titokban felcsillant. („Ez az, amit tudni akartam!“) Meg akart azonban győződni, hogy nem akarja-e az ügyvéd behúzni. Sohasem lehet hinni az ügyvédelmek.

— Nem ijesztgetni akar a tekéntetes úr?

— Bár ijesztgetném! — mutatta a részvétet az ügyvéd. — Bosszút áll az ügyük! Én viszem a pert, ha már vállaltam, de meg kell mondanom becsületesen, hogy kevés a kilátásunk.

A székely megjátszotta a haragot is, hogy jobban eláltassa az ügyvédet.

— Nem így biztatott, mikor a pert elvállalta! Akkor kellett volna szólni, nem most!

— Maguk informálták tévesen! — pattant fel az ügyvéd.

— Hát akkor most mit csináljunk? — juhászzkodott meg a székely és gondütötten vakarta a füle tövit.

— Egyességre kell lépni az ellenféllel. Más megoldás nincs!

A székely kacsintott az írógépes kisasszonynak, de olyan hevesen ugrott fel, mintha kígyó csípte volna meg.

—Mit? Egyességre lépni? Azzal a tekergővel? Sohasem! Tudja-e doktor úr, mi az a szó: *So ... ha... sem!* Ha minden vagyunk reámegy, akkor sem! Ha tömlöcben rothadunk el mindnyájan, akkor sem!...

Még lihegett is a dühkitÖrcs után, de aztán büszke méltósággal mondotta:

— Folytassa csak le a pert, ügyvéd úr, akármibe kerül! Ne törődjék a pénzzel, ha mind csórén maradunk is! Ne irkafirkáljon se nekem, se az ecsémnek, hanem pereljen, mert mi megyünk, ha kell a királyig es!

Az ügyvéd vonogatta a vállát, de megígérte, hogy minél hamarább kitüzeti a tárgyalást.

A székely leverten elbúcsúzott, de az ajtóból visszafordult, mintha valamit elfeledett volna:

— Szavamat ne felejtsem, nem írná le a tekéntes úr azokat a számokat s dolgokat, amikre az ellenfél hivatkozhatik, hogy mi is tudjuk, mit kell csinálni Simó Fajinak, s jobban védekezhessünk? A jegyző úrral es megbeszelnék...

Az ügyvéd papírra tette értelmesen, amit mondott. A székely undorodva tette zsebre:

— No csak neki a pernek, ügyvéd úr! Mi, Barák,

nem hagyjuk magunkat! Nem, ha egyetlen gagyára maradunk es!

Az ügyvéd csodálkozva nézett utána, mikor büszke méltósággal távozott.

Mikor a tárgyalás napján a törvényszék folyosóján újból találkoztak, az ügyvéd meleg barátsággal rázta meg a székel kezét:

— Hát maga is itt van?

— Muszáj volt bejönnöm, — válaszolt alázatosan az ember, — mert idézetet kaptam.

— Hogyhogy? — hökkent meg az ügyvéd.

— Azt úgy — magyarázta értelmesen a székel, — hogy abban a Bara „kontra“ Simó-féle perben én vónék az alperes... Én vónék Simó Laji...

Az ügyvéd előtt elsötétült a világ.

— Hogy?... Maga Simó Laji? Akinek én tanácsokat adtam? ..

— Az én... Simó Laji, a miesodás... De olyan ügyvéd sincs több a vármegyében, mint a doktor úr... Mondtam is a feleségemnek, hogy te Rózsáli, ha azok a csürkék, amiket a csórényakú tyúk költött, annyira nőnek, vigy bé vagy kettőt az ügyvéd úrékhoz... Adnék többet es tekintetes úr a fain tanácsért, de az idén rosszul költöttek a kotlók. Tudja a fene, hogy mi lehet az oka!...

BIKÁT VETTÜNK A FALUNAK

Azt tartja a régi közmondás, hogy az es bolond, Id papfiat, s bikaborjut nevel. Ha ennek az első része nem is talál, annál igazabb a második. Azt azonban szóvá-tétlen nem hagyhatjuk, hogy költséges dolog mind á kettő: papfiú, bikaborjú egyaránt. Mindenit felteszi rá az ember, s osztán vagy sikerül, vagy nem. Még ha sikerül is, csúful megrántja az embert, különösen a bikanevelés. Valóságos rabja az ember. Gondozza, vigyáz rá, mint a szeme világára, hogy el se hízzék, erőben is legyen, formája is legyen, gonosz se legyen, még a szőreszála is ragyogjon, s a hozzáértő embert rázza a sárga irigység. A kost legjavát adja neki, abrakoltatja rendszeren, almozza, sétáltatja, nyalatja, keféli, itatja, lesi minden mozdulatát. Úgy áll esztendőig a jászla mellett, mint az őrangyal, s mégis elég, hogy egyszer rájőjjön a fekete kedve, összetör mindent maga körül, s magát is kárré teszi, vagy megfújja a szél a legelőn, vagy fene tudja mi baja érkezhetik, s üttetheti meg az ember.

Ha semmi baj sem történik, akkor is olyan a bika, — értem a fehér bikát — mint a férjhezadóleány. Ha idejében el nem viszik, megvénül, elmoreosodik, teljesítő képessége meglankad, s a kutyának som kell. Ha kiérett a bika, sietni kell az eladással. Annál pedig nehezebb semmi sincs. Furfangos, reszkírt dolog az. Egyszerű gazdaember nem vesz bikát, egész falu kell hozzá. Ritka

az alkalom, hogy egy ilyen apaállatot haszonnal lehessen értékesíteni. Tudok embert, ki végrendeletileg hagyta meg a fiainak, hogy bikát ne neveljenek. Egész vagyona reamehet az embernek. Egyszer volt részem nekem is bikavásárban, de egészen elment a kedvem tőle.

Alikor volt, hogy a birtokosság az öreg bikát megütötte, s a húsát kihopsázta. Muszáj volt mindenkinek megvennie a reá eső részt. Egész nap főzte, dinszelte, sütötte az asszony a húsát, mégis félig rágatlan kelle megennünk. Minden nyelésnél a szemünk meredt ki tőle. A birtokosság a bírót, Dénes Ferit a lóherélőt, s engem bízott meg, hogy új bikáról gondoskodjunk. Nem kellett messzi mennünk, mert mindenki tudta, hogy a harmadik községben Bögözi Kús Dénösnek olyan eladó bikája van, hogy csudájára járnak az emberek.

A vasárnapot reaszántuk, s gyalog átrándultunk Dénöshöz, akinek a szeme megvillant, de egykedvűen fogadott.

— Megnézhetik! — egyezett bele, s bevitt a pajtába.

Hát gyönyörű állat volt. Tüzes, arányos, szinte fenséges, mint egy szobor. Földig nyúlt a nyála az elégedettségtől, egészségtől. A lóherélő, kinél jobban senki sem ért a marhához a vármegyében, végigvizsgálta, markászta, s a tenyerével alig bírta megemelni a fontosabb részeket, s a végén lelkesen hunyorított nekünk, de hangoosan azt mondta:

— No, láttam szebbet es!

Kús Dénös azt felelte, hogy:

— Akkor vegyétek meg azt!

— Ugyan kényes vagy reá! — vágott vissza a lóheréié). — Láttam én még bikát eleget!

— Ehhez te oskolába mehetsz! — jegyezte meg Dénös csendesen.

Kicsit az udvaron is meg járattuk. Ekkor tűnt ki, hogy a bika az istállóban nem is mutatott. Olyan hibátlan, tiszta fajállat volt, amilyen egy században egy ha akad. Meghajlott a föld alatta, s magának Napóleon császárnak sem volt olyan büszke nézése. Látszott rajta, hogy száz esztendeig is képes a kötelességit teljesíteni!

— Nagy alkotó tehetség! — muszáj volt a bírónak is elismernie.

— Abba hiba nem lesz! — nyugtatta meg Kús Dénös. — Kerüjjenek bejjebb! — hívott be a házba.

Illedelmesen becommogtunk az „első ház“-ba, s leültünk a borshimessel leterített asztal mellé. Az asszony falatoznivalót hozott: szalonnát, kinyeret, túrót, s kínálta.

— Szeressék no!

Megköszöntük, s kényelmesen csombolygattuk az ételt a szánkban. Kús Dénös borért futtatott a zsidóhoz.

— Hogy jobban csússzék az étel! — bízott ő is.

— E mán portéka! — töröltük a szánkat ivás után kezünk hátával.

Csak mikor jól ettünk-ittunk, s kinyugodtuk magunkat, hozta elé a bíró a bika dolgát.

— Osztán Dénös, mi vóna az ára annak a hornyának?

— Tizenkétezör! — sütötte le a szemét szemérme- sen Kús Dénös.

Akkor Beába jöttünk! — mondotta a bíró levertem

— Jöttek a tűzlangját heába — vetette fel a fejét büszkén Dénös. — Legalább életikbe egy szép bikát lábának. Most már fogalmik van róla, milyen a szép állat.

— Hát nem mondom elég nehéz dög, — nézett maga elé a bíró. — De tizenkétezör se kutya!

— A csak a kezdet! — mosolygott Dénös. — Mehetnek fejjobb es!

— így es elég.magosán lakói! — kacagott közbe a lóherélő, hogy ő is szóljon valamit.

— Hát a tekéntetes úr mit szól hezza? — néztek rám, hogy mcgoszoljon a felelősség.

— Hollandiából hozatunk azért a pénzért apaállatot! — ráztam a fejemet.

Tiszteletből semmi csúfot nem mondott erre Kús Dénös, de megnézett, mint a lőtt medvét. Az is igaz, hogy a bika dolgát többet se ő, se mi elé nem hoztuk. Inkább a „helyzet“-ről beszélgettünk barátilag, s közben Dénös feltette a második litret is az asztalra. Ebből láthattuk, hogy ritkatisztességes ember. Idő múltán a bíró kiment a házból csendesen. Nekünk nem tűnt fel, mert szokott az ember ilyenkor széjjelnézni az életen. Azt is természetesnek tartottam, hogy utána váslott a lóherélő is, mialatt én az asszonnyal váltottam néhány szót.

— Vetek egy kis szénát a lovaknak, — használta fel az alkalmat Dénös, s kedvesen biztatta a feleségit:

— Töltsd egy cseppet az üdőt a tekéntetes úrral, míg jövök!

— Ne siessen — gavallérkodtam az asszonnyal, aki

különösen boron keresztül nézve igen igézetes fehérmépnek mutatkozott, s nem ijedezett a szótól.

— Az Isten hozta a tekintetes urat! — kapott a kezem után bizalmasan. — Szerezze el valahogy azt a bikát, mert nagy bajban vagyunk! Ha tisztességes áron el nem tudjuk adni, teljességgel tönkre megyünk... De nehogy szóljon az uramnak, mert ha megtudja, hogy szóltam a tekintetes úrnak, abbahejbe szecsckába vág! Jaj, ha nem sikerül a vásár, végünk van!

— Ami rajtam áll, szívesen megteszek mindent! — nyugtattam meg a riadt menyecskét, s bátorításul éppen az orcáját akartam megcirógatni, de elkéstem, mert bejöttek a többiek, de olyan komolyan, mintha a világ sűrű gondja az ő vállait nyomná.

— Mit szól hozzá tekintetes úr — fordul hozzám a bíró, — beígérök a bikáért a tizezört? Vájjon megvernek-e otthon?

— Azt az ötszázat még adják reá! — alkudozott Dcnös, — s nem bánom, vigyék a bikát!

Ezen elvctélkedtek jó fertájóráig, s akkor látom, milyen szemrehányólag néz rám az asszony. Várta az ígéret teljesítését. Pirulva szóltam közbe.

— Egye fene, abba az ötszázba nem hal bele a falu, adjuk meg!

A bíró, s a lóherélő úgy tettek, mintha meghökkennek volna, de csak megadták magukat.

— Nem bánom no!... De csak a tekintetes úr szovára megyünk bele!

Kemény kézfogásokkal megpecsételtük a vásárt, s most már vidámabban megittuk rá az áldomást... Előpénzt nem hoztunk, de Denös számba se vette.

— Tudom, hogy szavatartó, tisztességes emberekkel van dolgom! — bogozta meg a becsületünket.

A súj tudta akkor, hogy ötszáz lejt ígért a bírónak, ha megvéteti a bikát.

Hiába no. A vásárhoz ész kell.

Megállapodtunk, hogy jövő vasárnap jövünk a pénzzel.

Sötétségben vetődünk haza.

A birtokosság helybe hagyta a vásárt. Nem volt rossz vásár. Minden valamirevaló ember ismerte már a Kús Dénös bikáját. Híre volt annak, mint a szép színésznőknek.

Másik vasárnap szólít a bíró, hogy menjünk Kús Dénöshöz, s igazítsuk el a bika dolgát végképp.

Már akkor láttam, hogy valami baj van. Kedvetlenül kutyagolt mellettem, de csak a mezőn mondta meg, mi bántja.

— Le kell srófolnunk a bika árából legalább még ezör lejt!

— Dehiszen meg van a vásár! — lepődtem meg. — A birtokosság is belement.

— Kedvetlenek az emberek — mérgelődött a bíró. — Drágálják a bikát... Ha Kús Dénös le nem ereszti azt az ezör lejt, én visszamondom a vásárt.

— Ez elég kellemetlen!... Nem szeretek cigánykodni.

— Jobb is, ha nem szól belé a tekintetős úr. Bízva reám az egészset!

Szégyenkezve kullogtam utána, mikor megérkeztünk Kús Dénöshöz, aki derülten fogadott.

— Hozzák úgy-e a pénzt?

— Baj van, Dénös! — horgásztattá le a fejit a bíró... — A birtokosság úgy határozott, hogyha le nem eresztesz még ezöret, nem kell a bika.

Küs Dénös megütközött, de pillanat múlva felderült az arca.

— Nincs azért semmi baj, Miháj bácsi!

— Eléggé restellem — mentegetőzött a bíró. — Mi mindent elkövettünk, de a többség ellene volt.

— Ha így van, így van! — nyugtatott meg Dénös. — Egyet se búsuljon miatta!... Én es meggondoltam a dolgot. Most már én se adom a bikát azért a pénzéért.

Miháj bácsi reám nézett loppal, hogy érteni kell az efféle beszédet.

— Hát akkor mi távozunk es! — sürgette a döntést a bíró, de Küs Dénös megsértődött.

— De az én házamtól így nem lehet elmenni! Még azt hinnék az emberek, hogy haraggal váltunk el. Semmilletképpen nem eresztem, hogy legalább meg ne tiszteljem.

— Érdemtelenek vagyunk rá! — szabadkozott a bíró, de elégedetten ült le az asztal mellé, s komótosan kinyújtotta a lábait.

— Te! E még jobb bor, mint a múltkori!

— Lehetős! — válaszolt szerényen Dénös.

Jól ettünk-ittunk. Kétszer is megpróbáltam, hogy asztalt bontsak, de Küs Dénös nem tágított, visszakényszerített a pohár mellé. így telt el az egész délután a nélkül, hogy a bika dolgát előhozták volna. Tudtam, hogy az egész vételár a bíró zsebében van, de nem értettem., hogy miért csökönyösködik.

— Fizesse ki, s menjünk! — biztattam, mikor egy

pillanatra magunkra maradtunk. — Nem értem, hogy mit akar azzal az ezer lejjel... x

Most már bőbeszédűbb volt Miháj bá a bortól.

— Ne! — magyarázta. — A dolog úgy áll, hogy a birtokosság megszavazta az egész vételárat. Igaz-e?

— Úgy van!

— Tehát a birtokosság nem károsodik, ha azt az czör lejt magunknak lesrófolom költségeken.

— Nekem nem kell! — utasítottam vissza riadtan.

— Kell nekem! — örvendett mesA Miháj bá az én részemnek is. — Csak maga fogja bé a száját.

Hallgatnom kellett, mert bejött újra Dénös.

— Köszönjük az irántunk való szívességödöt, Dénös — kezdett búcsúzni a bíró, — de nekünk már indulnunk kell, hogy el ne esteledjünk!... Hát ha meggondoltad magad a bika dolgában ...

— Bea érünk! — tért ki Dénös az egyenes válasz elől, s gondtalanul új poharat töltött.

Már szürkült, mikor befogatott, s mi felpakkolóztunk a szekérre. Annyira ment a barátsággal, hogy még el is kísért.

— Hajts a rövid úton! — szólt oda a szolgának, ki nekifordította a lovakat a kaszálóknak. Puhán, kelleme-sen gurultunk, mintha féderes díványon járna a szekér. Dénös tartott szóval és mi csak akkor vettük észre, hogy hol járunk, mikor szekerestől süllyedni kezdtünk az ingoványban. Akkor Dénös rémülten elordította magát:

— Meneküljön, ki merre lát, mert mind itt pusztulunk!

Ijedten ugrottunk ki a bíróval a szekérből, de térdig süllyedtünk a fekete, súlyos, alattomos iszapban, s

lassan, tehetetlenül vont a mélységbe a láb, mintha az ördögök húznának a lábainknál fogva. Küs Dénös és a szolga alig bírtak visszaemelni a szekérbe. Sokat nem teketóriáztak, hanem hirtelen levetették a hámistrángokat, pillanat alatt a rúdon elémászva kifogták a lovakat, azzal felkapnak a lovak hátára, s mire a szemünket elpillantottuk volna, már cuppogtak is kifelé az ingoványból.

— Adjon Isten jóeeakát! — csúfondároskodott vissza Dénös az ingovány partjáról. — Azt az ezör lejt használják egészséggel a másvilágon.

Ebből láttuk, hogy ez a gazember mindent tud, s szántsándékkal hajtott bele az ingoványba, hogy minket *

elpusztítson. Miháj bá nagyot káromkodott mérgében, de nem használt semmit. Akkor kérésre fogta a dolgot.

— Ments meg, Dénös, ha Istent üsmersz!

Dénös azonban visszakiáltott: *

— Megadják-e a tizenkétezör lejt a bikáért? Igen, vagy nem?

— Kötelet a nyakadra! — mérgelődött a bíró. —

Nem nyugszom addig, míg tömlöcbe nem juttatlak!

— Hát kied, Miháj bá, jószántából lemond-e arról az ötszáz lejről, amivel muszáj volt magát megvesztegetnem?

— Kerülj csak a kezembe! — csikorgatta a fogait tehetetlen dühében a bíró.

— A tekintetes úr pennás ember — kacagott Dénös, — azt ajánlom, hogy míg látnak, s míg nem késő, hát foglalják írásba, hogy a bikát tőlem megvették tizenkétezerért, s maga Miháj bá lemond az ötszáz lejről.

Ami pénzt magukkal hoztak, azt mindjárt átadják, a többit megkapom, mikor elviszik a bikát!

— Szakadt volna meg a nyakad kicsi korodban! — dühöngött a bíró. — Nem, s nem, tudd meg! Inkább itt pusztulok!

— Segélje az Isten! — válaszolt nyugodtan Dénös. — Én nem erőltetem!

A szekér lassan süllyedt a kék-fekete dágványban, A kerekekből már alig látszott ki valami. Hideg is volt, kietlen hideg.

— Ha megmaradunk, akkor is holtra betegedünk! Csináljon valamit! — haragudtam a bíróra. — Én inkább fizetek a magaméból ötszáz lejt!

Nem volt mit tennie, meg kellett adnia magát. Mire az írást megírtam, s a zsebkendőmbe kötve, a dohánytárcámmal nehezítve kihajítottuk a pénzzel együtt Küs Dénösnek, már jött is a szolga két erős ökörrel, jóvastag szekérkötő láncokkal és nagy nehezen kivontattak az ingoványból.

Mázsás kő szakadt le a szívünkről, mikor partot értünk.

Szerencsére Küs Dénösben volt annyi tisztesség, hogy a lovakkal hazavitetett.

A beígért ötszáz lejt alig tudtam összecsinálni, hogy az asszony ne tudjon róla. Küs Dénös már ügyvéddel fenyegetőzött.

Ma hallom, hogy a bíróval megosztottak rajta. Kicsinált dolog volt az egész! Maradt volna az a gazember az ingoványbán!

Azóta látni se bírom azt a bikát, pedig ritkaszerű állapot, maga a megtestesült férfiasság.

FAVÁSÁR

A nagy urak úgy veszik a fát, hogy betelefonálnak a „Tüzifa R.-T.”-hez s félóra múlva már a melege mellett ölelgetik a szeretőjüket. Az olyan kisurak, mint én is, a Róráte-mise után kimennek a fapiacra, az istentelen hidegben ott táncolnak félnapig s akkor is csak nagy fifikával tudják beszerezni a tűzre valót. Nagy tudománya van a favételnek.

Az ember elsétál a szekerek között, de nem néz a fára, csak úgy a szemeszőre alul lesi ki, hogy melyik szekér volna nekivaló. Most aztán azt kell megtudni, hogy milyen ember a gazdája. Azt, ahogy mondani szokás, pofáról nehéz kitalálni, hanem ki kell tapogatni. Erre vannak jó és rossz módszerek. Sohasem szabad azt kérdezni, hogy: — *„Eladó-e ez a fa, bácsi?* — mert a hosszú úton félig megfagyott, zuzmarás, mérges szegény ember erre azt feleli, hogy: *„Minek a fészkes fenének hoztam volna másképpen ide!”*

Valamivel jobb módszer, ha az ember megáll előtte s mintha onokatestvére volna, bizalmasan és ismerősen aszondja:

— No, fát hozott ?

Mire a válasz:

— Nem. Tetüt!

Ez a te embered.

— Hehehe! — kacagsz bután. — Jó kedve van Áron bácsi!

— Jó, mert jól háltam!

Ha erre nem tudsz felelni, eredj haza. De téged sem a gólya költött, azért visszaturbékolod:

— Kied miatt sem nyögnek már a galambok!

Az ember úgy megnéz, hogy egy krajcárérő becsületet sem hagy rajtad s így utálkozik:

— Nem, mert magát várják! Lábtól való már maga is.

Ezt ismét úgy értsd, hogy a zetelaki galambok a nyoszolyában csak lábtól engednének, mint az ártatlan gyermeket.

Most jön az oldalvágás a fára.

— Akkor is kied vakarná a fejit, *mire ez a fa megszárad!*

Hogy ez mit jelent, hirtelenében nem tudom megmagyarázni, de nem is kell, mert az ember felcsattan:

— Ez a fa ? Ilyen nincs több a piacon!

— Jól üsmeri! — veregeted meg a vállát bizalmasan, — mert *együtt nőttek fel.*

Az „együtt nőttek fék* ismé azt teszi, hogy a fa vén, pudvás, tűzőnsíró, szuvas, ganyéralavó értéktelen erdőgaz. Az ember vagy kijön a sodrából, vagy nem. Ha kijön, akkor elküld messzi tájakra, ha nem küld, akkor állja a tromfot.

— Mi együtt s csak éppen magát vártuk, mielőtt meghalnánk.

— Csak nem haragszik? — teszed fel álnokul a kérdést.

— Haragszik a román kormány! — néz le az ember.

— Akkor mi az ára a fának?

Ezt azonban úgy kérdezed, mintha csak kíváncsi volnál, hogy hogyan „jár a fa“, neked pedig annyi volna az udvaron, hogy mozogni se tudsz tőle. Az ember azonban megéri a vevőt, mint a bolha a meleget s óvatosan felel.

— Meg se mondom, mert ha meghallja, húsz lejjel mindjárt többet ígér érte.

Fittyentesz a kezedefjével s búcsúzkodol, mint aki itt hiába tölti a drága időt.

— Nem hússzal, de száz lejjel is többet adnék, ha *ez fa volna!*... Na tartsa meg az Isten!

Az ember mérgesen a sapka felé dőf a mutatóujjával:

— Órizz meg az Isten magát is a szemevilágától!

Magyarul: — Vakulj meg, mert nem látod, hogy milyen jó fát szalasztasz el. Neked azonban eszedágában sincs elmenni s csak a tehenekig lépsz, melyek a hidegtől borzas, felálló szőrrel, ájtatosan állanak. Részvétellel meg-simítod az egyiket.

— Egészen megfagynak szegények!

Az ember büszkén utasít el.

— Ne féltse maga, ami szőrös!

Úgy értsd, hogy a gyapjas, szőrös állatok a legcsatogóbb hideget is jól bírják.

Nem jó azonban félre nézni, mert mindjárt elütik a fát a kezetről a többi vevők.

Fiatal, kövér, nehéz naccsága lép most az emberhez és kényesen csicsergi:

— Mennyi a fa, bácsi ?

— Kétszázhusz!

— Jaj be drága!

— Maga drága, lelkem küssasszon!

A nagysága szokás szerint körüljárja a fát. Azalatt visszaorzkodom én is és odahunyorítok az én emberemnek:

— Emma fehérnép, mi?

— Jó fággyá van! — ismeri el a székely.

A hölgy már vissza is tért.

—, Bogos ez a fa, bácsi!

— Ami bogos, annak van jó tüze.

Rámhunyorít, vág a szemével, de nem tudom, hogy miért.

— Száznolcvanat adok érte! — alkuszik a nő.

— Annyit ez az úr még a hajnalban ígért — rázza a fejét a székely.

Annyival szeretném én is megvenni a fát, de a nő könnyelmű. Attól félek, hogy többet talál ígérni. Lépre kell csalnom mind a kettőjüket. Tudom, hogy a székely gyanakvó, s a magam dolgát sem akarom rontani. Azért a hölgy mellé állok.

— Adhatja, bátyám! Ez a hölgy túlságosan is megígérte az árát. Ha estig itt áll, akkor se kap többet.

— Úgy-e kérem? — kap a segítségen a nő és kedvesen rámpillant.

Az ember észbe kap. Ismeri ő már ezt a módszert. Az egész család kijön favenni, s külön-külön alkudoznak, hogy lenyomják a fa árát, azután pedig csak kacagnak a markukba. Rosszféle nép az úrinép, de rajta nem főgnak ki. Csakazértsem!

A nagysága szokás szerint leszólja a fát, hogy csak mutat, de alig van a szekéren valami, az is nyers, vén, északos, nem is elég hosszú, a szekér keskeny, közben

likak, üregek vannak, hogy úsztatott fa, harmadosztályú, a kérge alatt megfőtt, nem hasogatták fel kellő időben, hogy nem ér semmit.

A székely csak mosolyog, s úgy tesz, mintha gyönyörködne a nőben.

— Eszem a száját, beh szépen szól!

A hölgy elpirul és véletlenül rámnéz.

— Ami igaz, az igaz! — gavalléroskodom ismeretlenül.

Hamisan pislant, s hozzám lép.

— Nem az ön vásárját rontom, uram?

— Dehogy! — tiltakozom. — Én már letettem róla. Kapok én itt sokkal jobb és olcsóbb fát eleget. Csak tesék ezt megvenni!

— Nekem se kell! — biggyeszi le az ajkát és elmegy.

— Súj a dolgikot! — csudálkozik a székely. — Magok osztán értik egymást!

— Mondj bolond, mondj! — tagadom az ismeretiséget a nővel az ő nyelvén, mosolyogva. A székely azonban nem hiszi.

— Má nem csudálkozok, hogy nem kell a fám!

— Miért?

— E mellett a fehérség mellett fa nélkül es kitelelhet. Elvékonyodik a füle, de meg nem fázik.

— Nono! — hagyom reá, mert ebben a dologban ismét értetlen vagyok.

A székely felnéz az égre, s nyugtalankodni kezd.

— Mi ketten hiába töltjük az üdőt!

— Száználcvanot én is adok! — teszem az első ajánlatot.

— Egye fene, legyen kétszáz!

Kötöm magam, ő sem enged.

— Adja meg, tekintetes ár, ha már mindenkit elijesztett innen!

Azért lettem „tekintetes úr“, hogy így tán ráigérek a fára.

— Legalább a vámot fizesse meg!

— Fizesse a segesvári hóhér! Hanem tudja mit? Legyen százkilencven!

Az ember szeme felcsillan. Gondolkodik, tétováz, morog, végül elszomorodik.

— Adjon hát előpénzt!... Egye fene, *első vevő*, nem szalaszthatom el... Bár sohase láttam volna a tekintetes urat!

Közben a tehénkéket előkészíti az útra. A száz lejtőleget megpökdösi, elteszi.

— Pü, pü!... Apád, anyád ide jöjjön!

— Azokat várhatja! Én is mindennap várom.

— Akkor maga nagy úr lehet álmában!... Hova hajtsak a fával?

— Csak ide a vasúton túl, a Wesselényi-utcába!

— Hó! — állítja meg a teheneket. — Mé nem mondta, hogy a másvilágon lakik?... Hijjnye, a Krisztus! ... Estig sem érünk oda... Hány óra? — kérdezi kedvetlenül.

Nincs mit csinálnia, mert az előpénzt elfogadta. Vagy visszaadja kétszeresen, vagy jönnie kell.

Nem is szól hozzám az úton. Haladunk egymás mellett. A Bethlen-utcában, a törvényszék előtt hirtelen megragadja a tehén szarvát.

— Hó!

Tanácsztalanul rámnéz.

— Most mi a sújt csináljak?

— Valami baj van? — érdeklődöm.

— Bajnak elég baj! — morcoskodik. — Ide tizenegykor bé kéne hogy adjak valami idézetet, mert ha nem, csúful megbüntetnek. Lelkem tekintetes úr, nem állana meg addig a tehenek előtt, míg bélépek vele? Tisztességes embernek látszik, tegye meg, segítjen legalább ennyit a szegény emberen!... Nem mondhatja, elég olcsón adtam a fát, éppencsak hogy el nem vesztegettem... Eny-nyit most maga es megtehet.

— Hocci az ostort! — népieskedem. — Menjen csak nyugodtan, igazítsa a baját, de siessen!

— *Ahogy er észtnék*, abba helybe jövök!

Pillanat alatt eltűnik a kapu mögött.

Még tetszik is nekem a dolog, hogy így segíthetek az én székestestvéreimen. Orrom, fülem kék a hidegtől, szemem könnyezik és táncolok a tehenek előtt, hogy meg ne fagyjak. Ertelik félóra, eltelik egy óra, de az én emberem csak nem jön. Már duplán látom a székestelyek anyavárosát, kiszámítom az összes adósságomat, megolvasom, hogy hány szőre-szála van a csábeli teheneknek, de ő mégse jön. Haza hajtánám személyesen a szekeret, de azt találja hinni, hogy még a marhákat is elloptam. — Kénytelen vagyok tovább várni. Már cigarettázni se tudok, mert dermedt, vörös ujjaimmal képtelen vagyok cigarettát sodorni. A tehenek is bordások és másodsor kezdik kérődzni az ételt, de a székestelynek nyoma veszett.

Végre, — éppen a deket harangozták — idvezülten, mosolyogva kilép a kapun.

— Egy cseppet megvárakoztattam, úgy-é? ... Már ne haraguggyék, de a tárgyalás elhúzódott...

— Mit beszél ... A tárgyalás ?...

— Hát mért töltöttem volna másképpen a drága üdőt a törvényszéken?

— Miféle ember maga? — bosszankodtam. — Ha már engem nem tekintett, nézte volna ezt a két szegény állatot! Ezek beledöglenek ebben a nagy hidegben.

— Nem lesz egyiküknek sem semmi baja — nyugtat meg kétértelműen. — Én a marhákhoz értek.

Alig bírja a jókedvét visszatartani.

Most ő van felül. Bele kell nyugodnom.

— Legalább megnyerte-e a pert?

— Meg az állam, de én es kibúttam!

Recseg a szekér a jó udvarhelyi kövezeten. Egyszer csak az embert nem látom. Nyugtalanul keresni kezdem a szememmel, s hát az egyik boltajtóból kiabál.

— Eregeljenek csak csendesesen, mert mindjárt utol-érem ... Éppen csak veszek valamit, nehogy az orrom előtt bészárják a boltot...

— Délután is ráér vásárolni!

A feleletet meg se várja. A mérég öl, de elhatározom, hogy többet nem álldogálok világ csúfjára. Ha jön, jön, ha nem jön még a teheneket is eladom.

— Csá, hojde! — serkentem a két ganyésfenekü jószágot, hogy jobban haladjunk.

Közben nézegetek vissza, de a székely nincs sehol.

Aki megy, az halad. Mi is hazaérkezünk.

— Hol a pokol fenekibe lopja a napot? — rivall rám a feleségem. — Egy szál fa nincs, amivel ebédet főz-
zek, dél elmúlt, s a gyermekeknek iskolába kell menniök.

— Mindjárt, mindjárt! — vigasztalom.

A székely azonban sehol sincs. Magamnak kell meg-

oldanom, a szekeret és behordanom a fát. Az ujjamhegye fagyott hozzá, de még néhány szálat fel is kellett vágnom.

Javában fűrészeltem, mikor jött az emberem. Egy kicsit meg volt lódulva, s a szemein is látszott, hogy ivott.

— Emma legén a talpán! — dicsért kedvesen. — Ügy forgódik, mint a pereszlen. Ni, már fel is vágta a fát!... Ojjan fa ez, kéröm., hogy csepeg, csepeg a zsírja! Még a fűrész es örvend neki...

— Hol volt? — ordítok rá gorombán.

A székely meghökken.

— Netene!... Egy órája keresem őket, tövé teszem az egész várost értük, míg megkapom, s még neki áll fejjebb!

Elkacagom magam és szó nélkül kifizetem a hátralékot.

— Miért tette velem? — kérdem szelíden.

Az ember is megbékél.

— Nézze — mondja bizalmasan. — Maga a drága időt ellopta a piacon azér a pár lejért. Nekem tárgyalásom volt, s egy csomó dolgom. Legalább a fogadó árát bé kelle hoznom a tekéntetes úron, ha már a vámot se akarta megfizetni. Osztán ügyelgetett a marhákra is, a fát es lerakta. Ritkatisztességes ember! Az a! Az!... Osztán, ha Zetelakán találna jární, csak Mihók Pál Istvánt keresse. A legküsebb gyermek es megmutassa, hol lakom... Osztán azt es megláthassa, hogy nyögnek nálunk a galambok, ha ilyen fenekemén legént látnak, mint a tekéntetes úr...

... No, jó találkozást!

FAJMALACOK

Két koszos yorkshiri malacot vettem alkalmilag a kőhalmi vásáron, hogy legyen ami turkáljon az udvaron. A volt gazdájuk, egy térdigcsizma, füligkalap mirkvásári szász az istrángot, amellyel a hátsó lábuk meg volt kötve, a markomba nyomta és ott hagyott. Csak ezután jutott az eszembe, hogy nincs szekerem, amivel hazavigyem, vonatra pedig nem ültethetem. Hozzá köthetném egyik vilanyoszlophoz, míg keresek valakit, de addig ellopják. Szerencsére az Isten odahozta Pólya Jóska szomszédomat, s mivel ostor volt a kezében, nem tagadhatta le, hogy szerkérral jött. Mikor meglátott, akkorát kacagott, hogy a hasa egészen megfájdult tőle.

— Mi a sújt csenál, tekintetes úr? Miféle rusnya békákat árul?

— Árulja a fene, Jóska. Hirtelen elmene az eszem, s megvevém őket. Most nincs, amivel hazavigyem.

— Tegye a zsebibe őket! — mulatott Pólya Jóska.
— Még el es alusznak benne, míg hazaér.

Figyelmesen megszemlélte a malacokat, s rájuk köpött.

— Pü, meg nem igézlek! Szén ezeket maga orrba verte. Egészen a homlokikba tūrődött az orrik. Ó, hogy a tūzlángja vesse fel csóré ártánjait! Példa két állat! Tudja mit ajállok?

— Mit, Jóska?

— Szép leptiben hajtsa el a szabóhoz, s varrasson gúnyát reik! Az éccaka megfáznak.

— Ne tréfáljon, Jóska, hanem forduljon erre a lovakkal, s hányjuk fel a saroglyába!

— Fel nem tennem semmiért a szekerekre! — tiltakozott jókedvűen az ember, de csakhamar jött is a szekérel és már messziről kiáltott:

— Takarja le valamivel, nehogy a lovak meglássák, mert mind a kettő csikózó, s még megtalálják csudálni!

A szekérkasban egymás mellé húzódott a két rózsaszín malac és egyet sem viccsant. Útközben elbeszélte Pólya Jóska, hogy az ügyvédekkel volna, valami baja, s nem ártana, ha én is szólnék valamit az érdekében, amit meg is ígértem.

— De ismernem kellene az ügyét, hogy tudjak hozzászólni — tapogatóztam.

Pólya Jóska elkomorodott.

— Elég cudar ügy!... Válók az asszonytól.

— Elment magának a szép esze 2 — rivallok rá.

— Az ezután válik meg —*• legyezi a lovait az ember.

— Ha meghót volna, még a kicsi körmivel is ki kelene ásnia, amilyen szép, ügyes asszony a maga felesége!

— Hallod-e, Sármány? — rikkant oda büszkén a lovának Jóska.

— Miféle számárság miatt kaptak össze?

— Jól es mondá. Szamárság... Hogy nem fiú lett, hanem leánka ... Már a gyermek, aki született, tudja-e?... Hirtelen mérgű ember vagyok. Én biza ágyastól feltettem az asszont a szekérré, s hazavittem az anyjához. Nem hiszem, hogy ne hallotta volna.

— Hallottam valamit.

— Hát ezért. Holnap kéne, hogy legyen a tárgyalás.

— Az nem megy olyan könnyen. Ki az ügyvédje?

— Zoltány úrfi.

— No, majd érdeklődöm nála.

Közben megérkeztünk a malacokkal a fogadóba „Tajfel úr“-hoz. Azért Tajfel úr, mert ez a szó járása, hogy: — „Ich bin cin armer Teufel.“ Ami pedig egyáltalán nem igaz, mert akinek olyan bora van, mint neki, az nem szegény ördög. Különben rendes vendéglő, külön színnel a szekereknek, külön a masináknak. Szoba is kettő van: a korcsoma, s az „étteröm“. A népeknek egy ügyes ropogós falusi leány hordja az italt, az uraknak „kis-asszonyuk“ van, de akinek pénze van, az éjfél felé megszokta cserélni ezt a két „virágot“.

— Mikor indulunk haza? — kérdezem a szekeresemet, hogy ahhoz tartsam magam.

— Csak végezze a dolgát!

Amíg a különböző megbízásoknak eleget tettem, már estére hajlott az idő. Csak a Tajfel úr kapujában jutott eszembe, hogy a Pólya Jóska dolgát teljesen elfeledtem. Majd mondom neki valamit, vigasztalódom, különben is miért avatkozzék az ember a más családi ügyébe. Csak úgy szemmel megállapítom, hogy a lovak ropogtatják a szénát az „állás“ alatt, tehát nem hagyott itt az én emberem. Hirtelen falok valamit, hogy legyek készen, ha indulunk. Le is telepszem egy kis kerek asztalhoz. Tajfel úr előzékenyen és mosolyogva siet oda.

— Kit látnak szemeim! — mondja németül és mindjárt beszédbe elegyedünk.

— Úgy látszik, megint a nemzeti párt jön — véli Tajfel úr.

— Jöhet akárki! — legyintek apatikusan a politikára.

— Ja, wir Minderheiten! — sóhajt Tajfel úr és bort loccsint, míg elkészül a vacsora.

Éppen azt fejtegetjük, hogy lesz-e infláció, mikor nyílik az ajtó, s beduvad rajta Pólya Jóska a feleségével, a saját és ellenfele ügyvédjével. A válóper tanúi is előkerülnek.

— Tessék, tessék! — nyitja a külön szobát Tajfel úr.

Jóska mellém orozkodik és boldogan megdöfi az oldalamat.

— Kibékülénk!

— Okosan tették! — dicsérem.

— De csak most az egyszer! — kottyant bele az aszszony. — Ha még egyszer úgy talál csinálni velem, nincs az a vagyon ...

— Akkor költözzék hozzám! — mondja gavallérosan az ügyvédje.

— Netene! — büszkélkedik Pólya Jóska.

Neki ülünk a békevacsorának.

A fiatal piros-ropogósra sült malacpecsenye kitűnő, küllőmenti bor mellett éltetjük az „új párt“. Éjfél körül még köszöntőt is mondok rájuk. Tetszik. Hogyne tetszenék. Pólya Jóska is, Tajfel úr is ragyognak a megelégedéstől. Alig akar szétoszlani a társaság. Szerencsére az egyik ügyvéd után küld a felesége, mire a másik ajánlkozik, hogy „vállalom a képviseletet“.

— Ne menj!

— Maradjon, doktor úr! — biztatja Pólya Jóska is.

— Úgysem válók el soha többet az életben.

Az asszony szerelmesen dől hozzá a melléhez, s azalatt az ügyvéd megszökik.

Fene tudja, hány óra lehetett, mikor felültünk a szekérre...

Már a falu végén jártunk, mikor felzökkenett a szekér a szundikálásból. Akkor jutottak eszembe a malacok. Mint gondos gazda hátranézek a saroglyába, s akkor látom, hogy malacnak híre-helye sincs.

— Hó, Jóska! Baj van!... Ellopták a malacokat!

— Lopták a fenét! — morog hátva Jóska. — Nézze * meg jól, mert ott kell, hogy legyenek!

— Itt nincsenek! — matatok a sötétben.

Az asszony teszi magát, mintha aludnék, Pólya Jóska pedig kuncog az ülésen.

— Nem es lehetnek, mert az este megevők őket!...

— Megettük?

— Azokat meg!... No ne búsuljon, majd ellátom én a tekéntetes urat malacokkal... Gondoltam, mért kacag-tassa magát az egész faluval két ilyen példa, tetves malac miatt...

AZ ARANYÓRA

Esztrandóig volt pályamunkás a vasútnál Külü bá, ahol megszedte magát. Mikor kidobták, valami érdemleges dolgot szeretett volna hazavinni, ami ilyen jártkőt embernek tekintélyt ad, s ami nem is igen van a faluban. így vette meg a városon a zsebbeli aranyórát. Az asszony ugyan szinte kiverte a szemit miatta, de később ő is belenyugodott, mert az efféle holmiban csak nő a pénz. Az ilyen értékes, nagy dolog azonban nem hozza meg a becsületet, ha a láda fiában őrzik. Meg kell hordozni a faluban, hogy lássa mindenki, s egye a fene az embereket az irigység miatt. Előbb azonban el kell igazodni tudni az órán, s hogy ezt a hiányosságot pótolja Külü bá, átmege a csikorgó, havas hidegben a mestörhöz.

— Jó estét, Külü bácsi! — fogadják. — Mi jót hozott?

Külü bá előbb bizalmasan elhelyezi a sapkát a vetett ágyon, s csak aztán fordítja ki a lájbizsebből a kincset.

— Ezen zsebbéli órát ne!

A mester illedelmesen el is csudálkozik, dicséri a szép órát, ahogy illik is egy mesterhez, akit mi tartunk; a mestemé azonban sötéten, fojtott szitkokkal az ágyon csepegő, havas, fodor sapkát nézi, amely

olyan, mintha nagy bakmacska lesné az ágy alól kibúvó egeret.

— Ha lenne szíves, Mesturam béigazítani a pontos időre!

A mester megteszi. Külü tudományos érdeklődést tanúsít.

— A peremutatóba nem vagyok egészen bizonyos! — vallja be.

Kiderül, hogy a többi mutatóban sem bizonyos!

A mester csodálkozik.

— De hiszen én úgy tudom, hogy maguknak ott hon órájuk van!

— Azt fejből üsmerem!

— Akkor készen is vagyunk! — könnyebbül meg a mester — mert ez egészen úgy mutat.

— Megette a fene, ha úgy mutat! — kedvetlenedik el Külü bá. — Akkor hiába hánytam ki a drága pénzt az ablakon!

— Hogyhogy?

Kiderül, hogy a falióra ugyan se nem siet, se nem késik, mert még az édesapja halálakor elserkentette az utolsót... Ezért üsmeri Külü fejből, s ezért felejtette meg, annyi idő óta, a mánusok járását.

A mester szívesen feleleveníti, s Külü bá félóra múlva az órák, percek, másodpercek állását hibátlanul felismeri. Nem parasztosan, hogy: — Fertáj nyóc! — hanem vasúti pontossággal, hogy — Hét óra tizenöt!

Most azonban a szerkezetére is kíváncsi.

A mester penicélussal óvatosan felbillenti a belső fedelet is. Látni lehet, hogy a hajszálderék arany-szárnya ragyogva repdes, az ékkövek keményen fog-

ják a finom csapágyakat, hogy el ne görbüljenek az aranykerekek, mikor az idő tizenkét szép fehér ökre végigvonja a végtelenség láthatatlan útján.

A zsendely nagyot csattan a rozoga mesterház tetején.

— Ha így tart, megfagyunk a télen! — komorodik el a mester.

— Fogyatékán bizony a fánk! — vallja be a mesterné. — Mit csinálunk fa nélkül tavaszig!

— Hát a kánonikaporcio? — érdeklődik Külü.

— Az még az erdőn van! — legyint lemondóan a mester.

— Hónap békapatok egy szekérrel! — vigasztalja meg szegény mesteréket Külü bá, s már búcsúzik is, mert még dolga van a faluban.

Mesterek a háta megtett elnevezik Külüt tisztességes embernek.

Az úton kutya iklat lefelé, lompos farkán jégcsapok zörögnek. Külü bá megnézi, hogy a kiscöncöltől srégen az ötödik csillag látszik-e. Ha azt elhagyta a hold, túl vagyunk a kilenc órán. Felleges időben, ha balfelől fújja a szél az ember orrát, lenyughatunk, mert éjfél is elmúlt.

— Még szoknom kell a zsebórához! — véli magában és halad tovább.

Itt is fény, ott is fény. A házak rásugárzanak az útra. Ilva Isvánéknál nagy a zuvatolás. Kihallik az útra. Ide Külü valami címen az órával betekint, de nincs maradós szándéka. Kevés beszéd után készülődik is.

— Még fiatal az üdő! — marasztják.

— Fiatal-e? — kételkedik ravaszul, s áhítatosan elővonja az órát, de úgy, hogy mindenkinek látnia kell. Hanyagul rápillant.

— Hm! Jól eltőt az idő!

A vele egyívású Tömpe Márton szegényember irigyen felherken.

— Be cifra hagymád van! Hol szőrözted?

— Sármánytyú madárral költettem! — rittyent vissza Külü, s a kezefejéve] int távozóban, hogy kacagással ne bántsák szegény Tömpét, akinek a pénz sohasem húzta le a zsebét, de eljöhét az az idő, hogy ő is csak belépik az oldalházbba, letör egy fogat az aranyboronából, odaveti a cigány kovácsnak, hogy mérjen patkót belőle... Csak adja az Isten, hogy az ördög-borda magja fennakadjon a likas bocskorában!

— Addig azonban egyet vénülünk! — kacag Külü, s befordul a kocsmába.

Valamire való ember nem mehet el előtte, hogy legalább pillanatra be ne üsse az orrát. Ha pénze nem volna, akkor is az orralikáig töltheti magát az olyan ember, kinek ilyen aranyórája van.

— Ül le, Ábris! — biztatják többen is.

— Tizenöt percnél tovább nem maradhatok! — adja meg magát a cimborák istálására, s biztonság végett maga'elé teszi az aranyóráját.

A kiesi azonban a sokat kívánja, különösen ebből a ritkajó rionfalvi borocskából, s mire Külü bá kikövetkezik az ajtón, nemcsak neki, a télnek is fehér jókedve kerekedik. Szemközt fújja a hóport, zúzmarát, ablakokra virágot pirkál, a határkövön hóbabonát csínál, s majd éjfélkor farkashátra pöndörödvé a szál

mába ellett kutyakölykökre vadászik. Olyan idő kerekedett, hogy a cigánynak vállabércin, nyakaszirtje alatt megfagynak a juhok. A jegesre vert utcán Külü tántorogva ingatja félrecsúszott sapkáját s egyszer csak maga elé meredve meghökkenve összehúzza kékre fagyott, jeges, bozontos szemöldökét:

— Itt mióta van árok?

Kicsire azonban nem nézünk. Nekihúzódkodik, s úgy átszőki a saját árnyékát, hogy az orrán csúszik jómásfél métert. No, semmi baj, csak a pipaszárat harapta ketté. Igazából azonban csak akkor józanodik valamicskét, amikor hazaér.

— Az asszon! — hül meg a szíve —Jaj, bár tecc halott volna.

A vénasszony azonban nem tetszhalott, de szerencsére alszik. Külü bá nem meri elfoglalni férfiúi helyét a hitvesi nyoszolyában az asszony mellett, hanem gúnyástól óvatosan leereszkedik a kanapéra. Agya szédülő malomkerekei zúgnak, s ő elégedett, széles mosollyal elszenderedik. Mari néném, aki felriadt az ajtónyikorgásra, de türtőztette magát és reggelre tartogatja az erejét, szintén visszaaluszik. Alig koppan be azonban a szeme, rémülten felsikolt:

— Jaj, az aranyóra!

Hátha ellopták, béitta, vagy elvesztette részegen, ó te fennvaló szentséges Jóisten adjad, hogy meglegyen!... Szakadt volna meg a nyaka, iki a szombat estét kitalálta.

Izgalmban egyremásra huzigálja a büdösköves gyufaszálakat a falon, míg a lámpa fellobi an és ré-

mült, borzas őszhajjal rávilágít urára, mintha ördög nézné meg a lelkiismeretét.

— Hála légyen a Jóistennek! — s a lábízsebe pillanat alatt aranyórát tojik. — Úgy elteszem, hogy soha az életben meg nem kapja!

Azt azonban csak gondolja az asszony, mert reggel Külü törött tükördarabot támaszt az ablaknak, s kaszadarabbal eszközölt beretválkozás után odamordul az asszonynak:

— Hocci az innepi gúnyámat, s az aranyórát!

Szép vasárnapra virradtunk. Eljött a kéklábú hajnal, s az álom összekapkodta cifra játékait. A macska is hazajött a háztetőkön hóba süppedő lábakkal. Semmi változás. Senki sem született, senki sem halt meg. Csak egy leánynak fagyott az ablakhoz néhány szál virága. A helyett nyílik más. A hideg is enyhült.

Külü templomba viszi az óráját.

Istentisztelet után a cinteremben odaáll a többi közé a papjához, s a maga részéről is megdicséri a prédikációt.

— Fáinul megszerkesztette! Kerek egy óráig tartott. Néztem a zsebórámon!

A mester orgonán kékült kezeit dörzsölgetve, mosolyogva puhatólódzik, hogy lám fogott-e Külü bán a tegnapi tanítás.

— Hány óra magánál szomszéd?

Külü hálásan tekint fel a mesterre, mert most már mindenki láthatja, — a szeme folyjon ki — hogy tekintélyes dolog az az óra. Nem is lehet panasza. A gazdák olyan komolyan várják, míg előbolhássza kényelmesen a lábízsebből, mintha valami szent szertartáson

volnának. A Küli lelke megtelik vastag büszkeséggel, de nem mutatja. Szétnéz és tekintélyesen felbillenti a ragyogó aranyfedelet.

— Most, éppen most — törekszik a pontosságra, de hirtelen zavarba jön, elvörösödik, feltekint az égre, vizsgálgatja az Isten aranyóráját, a napot, hangja fogyni kezd. — Most, éppen most... tizenegyóra hetven pere ... hetven pere... — Csak az az átkozott percmutató ne volna, de megfejtí, ha a fene fenét eszik is! — Hetven pere ... s még valami!

A mester kacagva üt a vállára:

— Maradjon maga csak a napnál, szomszéd!

Küli szégyenkezve, mogorván rejti el az órát.

— Hogy én abba a percmutatóba örökké hibázok!...

HALDOKLIK A SZÉKELY

Urus Lőrinc még akkor született, mikor a szenteket kicserélték a templomban, de most is erőjében teljes és olyan látása van, mint az ülőnek. Hajadon fővel egyedül dolgozik a mezőn a girbe-görbe dombok között. Frissen hányt búzafejek finom lengéssel köszöntik, nagy virágfejek ütődnek térdéhez, s a felhő vonulás játékában hegyek keringőznek. A nap teleszájjal lehelte a hőt és életnek eredt minden. A vén Urus rátekint a peres pázmára és vérzúgás lüktet bele agyába, cseres ábrázata sárga lesz és mohó vággyal gondolkodik, hogyan lehetne ezt a darabka földet is megtartani. Öreg imbolygással összeszedi eszköz-szerszámait, mert estére hajlik a nap. Keserűségében vissza se néz a peres földre. Háta megett csakhamar sötétbe zavarodik minden s hideg fuvalom jön utána, mint a föld felszabadult ősfájdalma. Bódultán ereszkedett a lejtőn, tántorogva súlyosodott minden lépte a föld felé és a végzetes törvényt hozta a vállán, mint erős gazda korában a havason ellett fehér borjút.

Vacsoraelőtti béke ült a falun. Megrogyott lények felélénkült a friss emberi szóra. A pitvar vörös lett a lámpafénytől. A vénember a kapulécbe fogódzott. Elmeredezett a dolgokon és hideg szorongás kapta mellen.

— Rosszul van, apám? — jött reá a menyec.

Családja megütközve nyitotta rá a szemét. Az öreg hallgatagon számigált magában, aztán levette a mogyorós éveget a pohárszékről. Reszketegen odatolta a fiának.

— Töltesd meg fenyővízzel, s mentedben szólj be Gegő sógorhoz, mert nekem végem van. Ki érkezik, — jöhetnek a rokonok is!

Szemeiben titok csillogott, de már csak befelé lehelt, kifelé alig. A menyé észrevétlenül előkereste a szentelt gyertyát.

Kurta-furcsa szólással érkeztek a rokonok.

— No?... Tán nem? ... Ugyanbiza? ...

Urus Lőrinc balkeze fejével kétfelé törli lenge bajszát, másik kezében a mogyorós éveg.

— Én biza megyek!... No az Énistenem áldjon meg tütököt I

Iszik, mert még engedi az ereje.

— Ebbe zegyben odafenn hiány lesz!

Gegő sógor ivás után megpótolta a szót:

— Én is abba vagyok!... Pedig e jobb az angyaltéjnél!

A menyecske síróra mutató orral kinálkodik. A fiú, az asztal végén könyököl goromba öklein. Az unokák a góc alatt csendeskednek, meztelen lábaikon játszik a fenyőfa lángja. Az ereszben nagy csizma-dörgezés. A szomszéd jön. Az ajtónál megáll, elteszi a pipáját. Oda se néznek. Minek? Bejön magától, ha már eddig eljött. A gazda csak a szemeivel állapítja meg, hogy van még hely az asztalnál. Ha nem volna, az is az asszony dolga.

A szomszéd írástudó, törvényértő ember, kínálást vár s akkor is lemondóan legyint.

— Csak köszönöm!

A küszöbön nagy hirtelen, éktelen ugatással felszökik a kutya. A kisebb gazda mentében félrerúgja, s visszaszól:

— A doktor!

Az orvos fiatal, új ember, nem ismerős a szokásokkal. Az üres ágy, vacsora, ivók láttára bután megkövül egyhelyben.

— Hol a beteg, kérem?

A talpas, mokány gazda a nagyobb fiút ugrasztja árkuspapírosért, hogy legyen receptnek. A szomszéd | alattomosan húnyorgat:

— A sok lesz!

A légy, s a doktor hamar rátalálnak a betegre. Már az ágyon tölti vele az időt.

— Hány éves?

— A második hétnek a szárát nyújtom, ameddig lehet.

Mások fejtik meg, hogy 77 éves.

A menyecske szepegve vetkőzteti, teríti, takarja a vén csontot. Az orvos látja, hogy nincs veszély. Keveset ivott az öreg, de hogy hírnevet alapozzon a nép közt, tekintélyes és komoly.

— Itt csak az Isten segít!

A gazda sóhajtása majd kifújja a lámpát, az aszszonyt zokogás rázza, az ivók ábrázata szájalomra nyúlik.

Az orvos újra a betegre veti magát. A csendben, a

falmelletti félhomályban — Isten bocsássa meg — úgy néz ki, mintha Urus Lőrinc szoptatná a doktort.

— Jó, hogy hozzám fordultak! — csúszik le a beteg hátán. — Tintát, tollat! — rendelkezik és félhangosan válogatja a grammokat a porokhoz.

Végre kihálakodják az ajtón.

Urus Lőrinc hirtelen rosszabbul lesz. Szemöldökei összerándulnak, cudarsárga a fehér párnán. Az asszony kézbe kapja a receptet.

— Kivel küldjük el?

De rácsattan az öreg.

— Megbolondultál? ... Hát nem hallottad, hogy rajtam csak az Isten segít?... Eltöröm a lábát, ki nekem még doktort hívül!

Csillapításul ráhagyja a sógor is.

— Nem is kellett volna!

A szomszéd ellentmond.

— A törvén miatt jó volt!

— A reménség örökké biztassa az embert! — színtelenkedik a harmadik.

Felcsattan erre a fiatal gazda:

— Hátha a két jármos ökrömbe kerülne, akkor is nem hivatnám-e el?... Hát a becsület?

Ez az! Megb ólint jak. Erre nem gondoltak hirtelen. Bár fölösleges, mert ha Urus Lőrinc, vagy más tekintélyes öregember azt mondja, hogy: — „Meghalok“ — akkor prócessióval jöhetnek a doktorok.

A szomszéd a receptért nyúl. Az ér legtöbbet a doktorból. Az is vagy használ, vagy nem. Ha nem használ, törvény kéne, hogy rászorítsa a doktorokat, hogy öt pengőből hármat visszaadjanak.

— Itt már az állam nem jól gondolkodik! — véli a szomszéd. — Ha így haladunk, maholnap az eső után is beküldi az adószedőt, hogy minden füst fizessen utána pengő ötvenöt.

Lenyelik a mérgüket s egyetemes nyugalommal hörpintnek a fenyővízből. Leikük újra leereszkedik a részvébbe. Az öregnek közeleg az ideje. Korty vizet iszik s mintha attól csendesednék, komorsággal, vézna bordáit kifeszítve szól:

— Sógor!

Gegő érzékenyen arra facsarja a fejét.

— Szóljon sógor!

— Békeséggel szeretnék meghalni, sógor!

— Segéljen az Isten, sógor!

A szomszéd sűrűn hunyorgat. A beteg öblös beszédében meghatottság reszket.

— Csak azt akarom, hogy a per miatt te ne haragudj, sógor!... Adj kezet!... Köszönöm, sógor!

A menyecske sziszegve palástolja dühét, szeretné az öreget kivetni ágyastól. A közfigyelemben Gegő ernyedten mentegeti magát.

— A per miatt nyughatsz, sógor!... Én nem is ragaszkodom ahhoz a pászmához.

— Láccik, hogy Szentpéter a közjegyző! — köhög a szomszéd.

Urus peres lelke hát elcsendesedett. Elsimul az ágyon.

— E jól esik!... E hiányzott!... S te visszaeresz-tenéd?

A másik látja, hogy lépre viszik.

— Sok a költség!

— Azt megtérítem én!

Erre elhallgattak. Fiatal Urus üveget nyújt Gegőnek.

— Mi többet nem zavarunk benne. írásba is teszszük.

Az árkuspapiröst a szomszéd elé teszi és nyúlt arc-cal diktál:

„Én Urus Dénös Mihály a Lőrincé ezönnel kinyilatkoztatom, hogy szülőapám örök nyugovása miánn ..

A szomszéd betút betű után görbít. A vármegyében ekkora csúfság nem esett. Gegő káromkodik a szégyentől, rádobbant mérgesen.

— Tán megvesztél!... Nem hallottad, hogy visszacsesztettem?... Erről csinálj írást, de ebbehelybe!

Bele kell nyugodni. A szomszéd nem enged, mert tanúk vannak reá, de Gegő lesemmizi a tanúkat. Végül megírják az írást, elintézik akarata szerint.

A betegről mind megfeledkeztek. A menyecske rettenve ugrik oda.

— Hol fáj, édesapám?

— Ahol ez a bolond doktor megfogdosta! — lépik le az ágyból Urus Lőrinc.

Szemei, melyek olyanok, mint az ülüé, — a szomszédra villannak és jóerővel ivásra törli a száját:

— Nohát, erre a jeccségre!...

Kívül a legények nótázva mennek haza a babájuktól ...

TEDD LE A NEVEDET, GIDRÓ PÉTER

Magában fondorkodó, előrehorgadott ükapám omlóporló írása ez, kinek az élet már aranyzérus. Régen át-dugta a fejét rajta. Alakja vetekedett gyepüháborító ősei-vel. Fakó, gunyoros bölcs volt, hajthatatlan, sisakban feledett százados fő, kíméletlen, hiába keresztelt turáni keserves, ki háborgásában a földdel együtt szedte az epret, mint a medve. Mikor e levelet írta, már üstökét meszelgette a halál, mint a rabszolgák lábát volt szokás-ban, de ő ezzel se törődött.

*

— Láttalak, Barát!

Sírgödör már a kincsesládád, szájad erőtlenül alá-fittyent, s kopasz nyeszledt saskeselyü ül már a dohos kámzsád felett. Végérvényesen vége a szép napoknak. Te is megelégszel már a tüsszentés jóleső boldogságával. A bortól mindjárt tántorgó kerekű arany-taligára ülsz és sápadtan elalszol. Ha asszonyt vezetnek eléd, ölelés helyett megáldod. A kincsek felett győzelmesnek látszol, gúny-nak, gyűlöletnek szentes ábrázattal lyukas tarisznyát tartasz. Néma és töprengő levél, mint a tojását csőrében költöztető madár.

Tudatlak, hogy jól vagyok, Barát. Az én lábamról nem ették le idegen porták marós kutyái a sarkantyús csizmát kódulás közben. Hát hogy megöszültem? Ne féltsd

te a fehér ludat a vízbehalástól. Te csak vizsgáld a lelkiismeretedet, míg megvedlik alattad a medvebőr a kanapén és megfúrja lábszáradét a szú.

Tedd le a nevedet, Gidró Péter! Érdemtelen vagy rá. Az apád még fagúzból csavart jármot vetett a bölény nyakába a fülei nagy erdön, de te azt se tudod, hogy nem ezüst fonállal, de vérrel peremeztük subánkat, míg te Istennél futottad a magad dolgát.

Vitték-e hírit neked, hogy Kós Imrinek vége?

Gyeke Dénes se öntözi többet pézma-vízzel a szakállát.

Bctlenfali komám se ciprusfaládában nyugszik.

Petresnek is a bogácsi szászok ástak sírt istennében.

Etcetera, etcetera.

Míg a felvetett alma alá jön, idő változhatik. De te honnan tudnád? Tőled ugyan zászlóval hordhatnak el a határ köveit. Hosszú gondolatnak rövid szót adok. Porod se maradjon! Már elfeledted azokat, kik asszonyuk kedvességéből kölcsönöztek erőt, s akiknek fülébe gyermekük sírta teremtés vádoló haldoklását.

Enlaka felett a kővé változott felkantározott Firtoslováról mondják, hogy megjelenti a székelység sorsát. Szép békés üdönkre fehér mohaszőre arannyas; zord üdönkre fekete, felhők közt nyugtalankodó.

Sárvíz járjon a szívedre, sohase nézed te azt a lovat?

Meglátszik, hogy úrfi-korodban is csak asszonyoknak kémdeákja voltál, másképpen azon lóról fölszedett szemöldökkel kellene prédikálnod egyhuzamban reggeltől estvélig, míg annak a lónak kőlábai eloldódnak, mert — sírástól reszkessen rothadt bajsod — pusztulás jöve reánk.

Aki pedig barát, termeljen safránt, ha nem tud a sziklába is lelket önteni.

Hej, Barát, te talpas I Borultál-e hegyeink szája fölé jövendőt lesni, jelent meg tudni, míg igazlátások özönlenek lüktető agyadba?

Rettenj és rémülj, Barát! Fekete réteget rak már reánk a föld is. Szorítsd rá a szádat, s szüntelen kiáltozzát a másvilágra, ha értünk könyörögni erőtlen valál!

Ám mi közöd velünk? — Sohasem érezted a csillagoknál melegedő bujdosók vágását a tűzhely után, anyád sírjába se löttél keserűségben, hogy miért szült e világra téged. Csákánnyal támadtatok a földre, behánytátok a . székely múltat. Sok istentelen! Elfeledezték: — Amelyik nép múltját eltemeti, elpusztul az!

Hamarabb megolvad a kő a barát tenyerén, semhogy ezért megbocsássak. Nem csoda., hogy fejetekre szakadt a firtosi zárda.

így tevétek a hunn írással is.

A pogány ragaszkodás fájt nektek. Nyugatról hoztatok köntöst a szónak, pedig nem látott még olyat betűkitaláló értelem. Nyíl után hunyorító, világigázó nagy népi igaza volt pedig az az írás.

Mert: —

Van, aki madarak nyomáról rajzolt betűt a szónak. A villámcsikázást nyomorította ábécébe a germán. Másnál ismét alattomos kígyótekergetés a sorok hulláma. Az arab írásban mintha a sivatag közepén elhullott emberek testén egymás mellé osztott férgek ágaskodnának. — A hunnok azonban a bölcsesség gyökérszálaiból, öreg emberek szeme mögé vont életráncokból alkottak formát a gondolatnak.

Nem látott még ilyet betűkitaláló értelem!

Ha minden barát szája végén tiszta kánári-nádméz csurogna e népre, akkor sem volna jóvátéve a ti írásirtá' t sötök.

Hosszúorrú fasaru, hosszúorrú barát!

Pókhálóban ültök a föld felett, s nem is vélték, hogy

a Gondviselés két véglete: a kenyér és virág közt szá-^{ri} munkra mi történik. Zsebkendő-végről táncoltok az élettel. Csak a szemetek cg utána, mint a faodúkba lesekődő baglyoké. (

' Úgy kellene pedig, hogy rátok nehezedjék minden hegy, s a tűzhasogatta sziklák. Fejeteket izzassza a felhő, a szálló bogarak nektek kedveskedjenek. Sírásunk érzékenyítse szíveteket, belenőjjetek fűbe, fába. Pihenőhelyet csináljon a megcsúszott kő, ide kösse lábatokat a virág, agyatokba belevilágítson a gyertyánk, s a fákon tündöklő minden gyümölcs elhódítson. A hangya is akadályt hordjon lépteitek elé, a nap függönye e láthatáron át ne bocssásson, avagy botlanátok el az ördögbarázdán, Székelyföldet körülzáró őrtöltésen és süvegbe rejtett orcával addig zokognátok fölöttünk, míg a koporsónk alá tett i tövisen megnyugodva testünk-lelkünk földdé omlik.

Hej Gidró, Gidró!

Csókkal mérik meg a fehérnép száját, szeretettel a világ hosszát és te övedről leoldoztál bennünket.

Pedig lásd!

A gyűlölet kitagadja a fényt szemünkből, az erőtlenségtől elejtjük falatunkat és szégyentől ég az arcunk, mint a lángszín bársony. Jókedvünket elorozzák, bitanggá vetett a keserű élet. Ahhozértő nótát mondhatna nagy leromlásunkról.

Nótamondás? Hol jár az eszem?

Miseruhát adass minden tekergő lantosra, de dúsát, melyen hat szent asszon vakra varrta magát; mert — tisztelem a hírit — nem tudnak ma a lantosok az igazi íáihoz.

Mindegy!

Már az én hegedűm keresztbe tett két virág a gyermek álla alatt. A versek nem siettetik ereink tűzét, könnyünkéből a nóta több gyöngyöt nem farag, elveszett a taktus, a pariparobogás.

Ez az utolsó levelem hozzád, aztán közgyepet hagy köztünk a sír. De mivel szégyenítselek meg, Barát?

Ha leányod volna, kicsike, térdigérő, hozzád küldeném, hogy öledbe rejtőzzék. Ha fiad volna, levente, fonynyadt, kongó melledre siettetném és te kevély örömben, barát egyszerűségével virágot szednél alomnak a lova alá. Ha asszony fonna borod mellett, rárómadarakkal, vadászó ölyűkkel kedveskedném, míg te a kévét cséplő emberek tempójára ügyelsz.

Mivel pedig te csak vén, kormos barát vagy, levélvivő cigányomat küldöm hozzád száz aranyakkal, hogy egy Gidró öreg bottal ne zörgessen idegen ajtón, borod legyen pezsdülésig s az idő, közös emlék megkényszerítsen: — Mikor mind a ketten a nászhintó két ablakában bámuló apródok valánk a fejedelem lakadalmán. Az arany szegekkel kivert ezüstös kerekeken — íme — ide jutottunk.

Így is jó!

Csak — ha innen elmentem — a nyomor meglohadjon, jó szó felfakadjon, bánó szó ne legyen, s fenséges legyen az inggel megtörült minden homlok. Avar közt a holló holtat ne keressen, a fejedelmek közt hazug ármányt

több követ ne hordjon. Hagyjátok a vetést békében sárgulni.

Te pedig, vén Barát, kérdd meg Úristened, hej azt a sok árvát aztán ő feressze. Így még azt sem bánom, hogy a csatazáró, fergeteges kürtöm csak a csordát gyűjtse. Tőlem akár kakastéjjel süssetek a bátorságot, én már látni nem kívánom. A régi jó világot kössetek batyuba s földig húzván a leghosszabb fenyőt, csaptassátok immá a pokolba. De te, Barát, osztályosom valál, egyazon hótól fehérültünk, közös könnyünkbe vakultunk: testemet azért ezektől megójjad.

Akármelyik könyöködön gondolkodj felőle, ép ésszel meghagyom:

Tömjénfüstölővel magadot ne fáraszd, hosszú a tüdődnek a „Miser ere“-zsoltár. Vén hangodnak szárnyán messzi úgyse jutnék, hanem a lovamot pompára szereltesd. Előadják szódra a bogiáros féket, az innapi csójtárt. Homlok-élő helyett párducbőrrel vérted. Itt hányódik valahol az üstöknymotató s a jáspisos nyereg.

Szép varratos keszkenőt adjatok kezembe. A sisakos, páncélos két fegyvernök el ne maradjon. Zászlót, kardot síromra vessétek, kopját a templom falába törjétek.

Többet nem is mondok.

Csináld, Barát, csináld, ahogy ketten tudjuk, konok módra, keleti lélekkel. Pornak csendességében, hegyelmek gázszóoló ölében megbúsult telkemet így készítsd az útra!

Aztán te is tedd le neved vén, szomorú Gidró Péter! Siess, kövess engem!

Ez a plánéta már ránk únt.

A halál fagyának rögei közt várlak...

HÁROM MUZSIKASZÓ

Abban a rothadtkövű, düledező, sokszáz esztendő s házban, melyben meggondolatlanul születtem, valaha Erdélyország legszebb leánya, Poltári Kata, a zsombori kisasszony lakott. Itt állott a híres kertben vízhajtotta szövőszéke s kacagott az ezüst vetőllő fehér kezében, mikor a ragyogó selyemfonalat verte, hogy a szövés hímé kiadódjék. Lehet, hogy ebből a világból én is örököltem valamit, mert — ahogy mondják — hétszer bolondult meg érte minden férfiember. A nagyasszonyok keskenővel kötötték be fiaik szemét, ha Zsomboron vágatva áthajtatnak. A szentpáli úrfinak, büszke Zólya Pál úrnak azonban nem volt, ki bekösse szemét. Minden csepp vére reszketett a leányért.

— Addig nem nyugszom, míg arany hajánál fogva tornácóm oszlopához nem kötöm! — fogadkozott. — Küldjétek Jóska cigányt!

Szép részjószágot adott egyszer a híres Jobbsincserít.

— Vedd a nótafádat, — parancsolta keményen — átmégy Zsomborra s megállasz a kisasszony ablaka alatt! Ha kérdik, azt mondod, hogy szívet lágyítani én küldöttelek!

Jobbsincs beszökött hát a híres kertbe. Faragott szobrocskák közt nyiladozott a sok szép virág. Gyönyörűséges tornyocskák ékesítették a nyolc mezőbe futó ágyásokat.

— Hej, szop füstöt vetett itt a föld! — gondolta a

cigány s beült egyik útvesztőbe. Mikor feltetszett a kisasszony szövétnek-világa, ő is eleresztette a nótát. Vagy tudott hozzá eddig, vagy nem, de mihelyt meglátta a szöttömnyi ablaknál a leányt, olyan édesbúsan siralta a fáját, hogy a csillagtűzek megújultak, a bimbók fakadásra fordultak tőle, a pávamadarak megreszkettek s tárogatták hímes farkukat. Poltári Kata kihajolt ablakán a muzsikaszóra.

— Mit mívelsz itt?

A cigány rátérdelt cifrától nehéz ködmönére.

— Ezeknek a virágocskáknak muzsikálgatok!

— Vond, ha jól esik! — kacagott a kisasszony.

A cigány úgy tett, mint a fülemile. Hol egy bokornyit távolodott, hol egy bokrot közeledett, de végleg ott ragadt.

Zólya Pál úrral pedig napokig ültek szerelmes dándókon nagybotéi Lőrinc pap s Iszkora Máté uram. A lantos diák mulattatta, de rávetette dorbézolástól véres szemeit Zólya Pál úr:

— No, Bath Marci! Te is szedd a vinnyogódat s eredj te is Zsomborra!

Minden gyertya rájuk üszkösödött. Egymás szájába ásítottak, izzadt fejük egymás után dült be az asztalra. Bath Marcinak már kék volt a szája a hajnaltól, mikor a vigyorgó kapuistrázsának megsimogatta türkös fejét s elindult Zsomborra. A Homoród vize mellett azonban eldőlt az árnyékban. A szép füvek közt kigondolta, hogy mit fog mondani. Egyik vers dús és nehéz volt, mint a nagypénteken vetett viola, másik játszadozó, mintha gerlicemadár sétálna okosan az ágon. A kisasszony előtt azonban úgy megkövült, hogy egy szót sem tudott szólani.

Rá egy hétre Zólya Pál úr is megcsinálta a maga versét, de lóból és emberből. Megrakta kincessel mind a kettőt s olyan szép volt ez a virágének, hogy Katinka nem tudott ellenállani.

Bath Marci odafittyentett a lakodalom után mívés-társának, a cigánynak.

— Szedhetjük a sátorfát, móré!

Attól fogva egy bokorral hátrább muzsikáltak a híres kertben.

*

A legtöbb férjnek a házasság után füle megvékonyodik, orra megnyúlik, a szépen szólásról leszokik s komoly firhang ereszkedik az ábrázatára. A Zólya Pál úr homloka is benőtt a két markába a nagy gondtól, s bár a szája nem járt senkinek, mégis mindenki tudta, miért jött a fejedelem Zsomborra, a híres kertet megtekinteni.

Nem hiába rakatta itt Réka asszony ezüstrudas pitvarát tele bánatos rozmaringgal, volt ebben a kertben minden, mit Erdélyország meg tudott teremni, a kecskeszőrrel kötözött gyenge fukszia-virágtól kezdve ezeresztendős tölgyig s arany-serpenyőn fordult a kert kapuja. Ma már a rög gyomrában alussza álmát mindez, de akkor így volt. Annál szebbet az első világi majorság gazdája, a Jóisten sem látott.

Eleinte Őnagysága nem sok ügyet vetett az ágyásokra, hanem a pohárszó járta s Jobsincs cigány muzsikálta. Ittanak vendégszökötőre, unszolásra, marasztásra, egészségre, kóstolásra, ukkon-poharat, asszonyörömré. Ittak mindenfélét: asszút, zsályást, szegfüvest, vakbort, ürmöst. Tisztelték a fejedelmet untilig. Mikor a hajnali fülemile

megszólalt s a filegória kezdett fel tetszeni, valaki elszólotta magát:

— Megjőve a filemilevárás!

A fülemile várás valóságos szertartás volt eleinknél. Bokorról-bokorra követték a madarat a legszebb asszony vezetése mellett. A madár hol itt bugyborékol, mintha a bokor gyökere panaszkodna, hol a hátuk megett csatogott, mintha a föld minden virága egyszerre kacagna.

A fejedelem jeladásul levágta a drága serleget.

— Szépasszony vezessen! Három részjóságot annak, ki a madarat elfogja!

Olyan labirintusok voltak a kertben, hogy aki csinálta, az se ismerte. Némelyike bevezetett a Rika rengetegébe.

Zólya Pálné asszony ránézett csendességtől fekete férjére s csak azért is befordult egyikén. Ketten-hárman felszöktek szemkiszúrásból a fejedelem után és eliramlottak abban az irányban, hol nem járatos a fülemile. Pekry uram visszahunyorította a medvebőrös lócára a heveskedő Zólya Pált, ki hirtelen serleget ragadott és belenyomta fehér száját a borba. Úgy reszketett minden foga, hogy aranyhabbal telt meg tőle szénszínű szakállá. Mit nem adott volna érte, ha ennek az országnak összes fülemiléit borzadó hajaszálaihoz köthözhetne volna!

— Tyuhaj! Tyuhaj! Tyuhaj! — sírt a fülemile.

Mereven hallgatták az urak. A barna madár félelmében szárnyival az ő szemüket verdeste. Bokor sem rezdült, álmodtak a virágok, még homály árnyalta a híres kertet, de már felöltötte harmattakaróját.

— Haj! Haj! Haj! — távolodott a madár.

Jobszincs cigány rásírt a hegedűjére. Zólya Pál feketébb lett a cigánynál. A napóra halványan már megárnýékolta a nagy arany négyest, a virágos, tilalmas völgyek ébredtek, a virjasztó szájak izgalomban fehéren gőzöltek a korafriß ájeren.

— Jaj! — hangzott a messziségből.

Madár mondta-e, asszony mondta-e, nem lehetne tudni!

Etves uram, a félig vak törvénytudó erre példázgatni kezdett, hogy Erdély törvényei olyan bölcsek, hogy a hitvest, ha hűtlenség szennyében találatnék, férje hat-almába adják s viceversa.

Mire visszakerült a nagyságos fejedelem, irtózatosszég volt valahány. A cigány is hétrét hajlott a bortól és alig tudta vonni az incselkedő nótát, hogy:

„Hol jártál violám ilyen korán?

Látom a cipellőd harmatos immán!“

*

Ettől a perctől suttogni kezdették, hogy Zólya Pál úr beteg, eszi a medve epéjét nósténról.

Bath Marci, a lantos pedig minden hajnalban magával vitte a cigányt messzi a kert zugába s egy csomó agyonnyomott virág felett reggelig vonatta a bús nótákat. Hogy senki se hallja, előbb egy hímes keszkenővel megfojtották a hegedűt.

*

A házba rejtették magukat. Sokat nem ajgáltak a világ fülébe. A kenyér megpenészedett asztalukon, nem sokat illették. Nagybotu Lőrinc papnak esténként fel kellett cammognia a toronyszobába. Csak addig marad-

hatott ő is, míg bor-rontotta rekedt hangján felolvasta a törvény második szakaszát, mely pallost vet a házások hitszegésére. Más szót nem tűrt maga körül Zólya Pál úr, csak a Lőrinc pap mormogását:

— Articulus secun dús!

A törvény végén mindig megcsókolta az asszonyt.

— De én megbocsátok!

Poltári Katinka bizony meghervadt. Törött élet törött vére járt a szívökre, de tovább ették egymást. Ilol a férfi hajlott le a nyoszolya bojtos függönyei közé, hol az asszony dörgette meg ajtaját.

— Ha helyedben volnék, most ágyamban fejjel játszanám, mert szeretlek ... szeretlek, Zólya Pál úr!...

Máskor fennhangon tébolyultan énekelt:

„Vetekedik velem háromféle virág: egyikféle virág a búza szép virág... Ne vetekedj velem te búza szép virág, mert bizony én velem széles, nagy e világ!“

Közben a fejedelem háborút kezdett. Zólya Pál úr elkomorult. Éjjel vereslett az ég a tüzeztől. Pál urat mindennap zaklatták ország levelével. A madarak is menekültek s a zsombori kertben a fülemilék megsokasodtak, Egy éjjel aztán a bokorággal a daluk is behajtott az ablakon.

Az asszony felrettent. Hirtelen felszökött ágyából, párnáival, aranyszóttos ruháival betömte ablakait és remgett, vajha pusztulnának el a föld színéről.

Urát titkon kémlelte, ha hallja-e, nem rándul-e össze a keserőség a komor alvó arcon. A fülemile tovább vert.

— Huj, ti bolond madarai!

Már minden eszközt megpróbált ellenük, de a daluk tovább is csattogva zengett. Ekkor erőtlenül a földre hanyatlott, látomásba esett. Ajtó, ablak megnyílt, borzasztóan megvilágosodott s omlott be rajtok a számtalan fülemile. Néznie kellett, hogy a bünszerző madarak hogyan lepik el a házat... Milyen diadalmasan röpködnek!... Zeng a megfogyhatatlan dal. Szép Poltári Kata sikoltva rohan előlük ura ágyába.

— Ébredj, Zólya Pál úr! Ne hagyj!... Juj ti borzalmas madarak!

Magánkívül didergett gyúlt orcával, rémült, lázas szemekkel.

*

Most már dédelgette asszonyát Zólya Pál úr. Eljárt szott gyönyörű fejével, arany hajával, erőtlen ujjával. A madár csendesen szólott az ablak alatt.

— Ne félj, hidd meg édességes szép hitvesem, hazudik Etves uram, mert nincs az szerelmet sértő ártikulus a világon!

Mikor azonban az asszony a madár felé sikoltott újra, fejszére parancsolta jobbágyait s nótamondó két társát, Bath Marcit és a cigányt az ablak alá parancsolta.

— Vonjatok neki szép dalt, fiaim, hogy ne hallja az madarat!

A fejsze pedig csattogott a kertben s mire megvirradt a világhíres szép kertnek csak a híre maradt.

A fülemiléske pedig szorult ágról-ágra, itt jajgatott, ott is vert bús szava. Szép Poltári Kata pedig követte loppal, meztláb, fekete úton. Ura kacagva bízta: — Most ott szól!... Még jobban kacagott, ha a madár elröppent.

Hej, fejszések! Verjétek már agyon! Három rész-
jószágot annak, ki a madarat elém hozza!... Szorul már
az madár!...

Úgy volt.

A barna szárnyak az utolsó bokorról felcsaptak az
égbe. Szép Poltári Kata kiröppent lelke oda is követte...

— Lassabban vonjátok, szomorú húrra tegyétek a
kezet — aggódott Zólya uram. — Nem látjátok-e, ti ebek,
milyen szépen alszik? ...

RAPSÓNÉ RÓZSÁJA

Minekutána Rákóczi nagyságos fejedelmünk háborúságai véget értek s a Bethlen István uram törökhöz szök-dösését is keményen eligazította, a föld népe hazaszéledt. Péchy Simon uram a tömlőéből újra országszékébe szállott s a bözödújfalvi zsidók elégedetten rázták szakállukat. Az üldözések szüneteltek és hangosan kiálthatták hétszer egymásután: — „Adonai hu ha Elohim!“ — Egy az istenség, nem más!

Az ország ugyan bőven el volt látva holttesttel és nyomorúsággal, de szerencsére a tél az idén korán elment. Arasznyi növése látszott a fűnek, a fák hányták a levelet, gyenge harmathajtást. Minden szegény ember megfogadta szolgának a saját árnyékát és két rongyos tehénnel nckibolondult a szántásnak. Olyan szorgos volt a mezei munka, hogy a gerendán lógó innap i lájbi zsebébe bátran beledöglhetett az egér, amíg észrevették.

A tekintetes karok és rendek azonnal hozzáláttak az országgyűlésezéshez s ezzel a szombatosok mértéke betelt. Terminusokat, napokat tettek ellenük s három vallás papsága felváltva rágta a fejedelem fülét. Péchy nagyságos urat törvény elejibe rántották s a nagyurakat az ágyasházból húzták ki a zsidózás miatt. A népre ráborult a mártíromság fekete palástja. Bözödújfalu ellen hol az unitáriusok, hol a kálvinisták csaptak ki egy kis hittérítésre. Hitvalló papok vesztették el Énokot is, a himnusz-

szerző székely prófétát és világszép leányát, a szelíd Esztert, igen emlékezetes módon.

Az öregszeren lévő, süvegtetejű nyájas emberi hajlékok békében füstöltek. Az eszterhéjjas, iratososzlopú tornácokon délignyílókká közt leányok kacagtak. A füstházban rég megette magát az ösztövé szalonna. Színes csergék alatt békén aludt a falu népe, mikor a lator hajdúk megverték az ablakot és veréssel, öiéssel fenyegetve templomba parancsolták a népet. A harang egy óra hosszat szüntelen szólott. A cinterem előtt vigyorogva pellengért állított egy cigány.

Sejtelmekkel gyötrődve siettek a sokszor gazdát cserélt kicsi templomba a népek és borzongtak benne, mintha a nap tündöklő szomszédságából kútba estek volna. Ilyen omladozó, rozzant istenházák mutatják, hogy a templom élőlény. A benne feltárt sorsok táplálják s a meleg ember-testektől kapnak fényt a falai. Isten és ember itt önmagával fizet egymásnak, de ahol annyi tragédia borul az együgyüen rovott szoborszentek lábára, nem csoda a csodatevés. A hivevesztett templomok pedig meghalnak. Ezért olyan ez az istenháza, mintha a Szentanna-tó fenekén épült volna s az ablakok ónkarikái között halak szeme csillogna be, hogy lám, mit csinál Kicsi Jézus. A Mária aranyhaja törik és lefújja fejről a hiányos ablakon bejövő szél. Mióta ez a székely falu az egyigaz zsidó hitre tért, az elhagyott templom ura önmagának tart istentiszteleteket, Olyankor vihart támaszt, a kucsmás házak villámlásban fürödnek s félelem sötétít el mindent. A reszkető harang ütője rejtelmesen nyalja az ércet, a templomodúk megtelnek felhőkkel s a szüette, avult orgonán játszani kezd Szentmihály arkangyal.

Mára azonban kölcsönként kántort hoztak a barátok a szigorú rendből. A nép néma és szorongó. Az ítélőszék tagjai — kemény, edzett törvényurak — a szentélyben várják, hogy ember és Isten között osztályt tehessenek.

Kezdődik az istentisztelet. Ittfeledett füstös gyertya-tartók pislognak az oltáron, mikor sebbel-lobbal, főre rán-tott kámzsával odalépik Lconardus gvardián. Sasorrú, szikár, tömérdek pap, mint a sziklára szállott keselyű. Lábujjai bevésődnek a facipőbe, ahogy éneкли: — „Veni Sancte Spiritus!“

Az orgonaszíjak csikorognak s a kezdetleges billen-tyűk a félelmében nyavalyás kántor szeme közé pattog-nak. . A nép feszült, mert nagy a vallás igézete. Kész-segesen omlik térdre, mikor az úr testét felmutatja a pap.

Csak két ember nem hajlik a csengetésre: Egy öles, ősz férfi s egy talpig fehér, szép leány. Susogva borzad szájról-szájra a nevük: — „Énok zsidó!“ — A kórusban egy legény két karjára búvik: — „Énok Eszti !“

A nép letette a hitvallást. A nők gyöngyöspártákban, hímespatyolatú, csüpkés-kézfejú ing alatt reszkettek. A férfiak, bogos-üstökű öregektől a kemény legényekig, félelmükben beleszorultak a harisnyába. Sokan a zsidó-tincset bicsakkal metszették le a hajukból.

De a győzelem nem vala teljes. Öreg Énok s a leánya ítélőszék elé kerültek. A székelyzsidó keményen szórta az átkot:

— Hiába okoskodol, vén Barát! Mondhatsz ebhitű-nek, zsidózónak, fertelmes eretneknek, de él Ábrahám. Istene, az, ki vasvesszővel elrontja a tü világotok!

— Kivonomat nyelvedet! — döngött a dulló. — Res-teld meg magad, tolvaj farizeus, hiszen székely volnál!

Énok csak rázta a fejet.

— Vád ellened, hogy pogány himnuszt írtál s a versfőkbe foglaltad nevedet!

Szakállába simuló, lágy szóval bólintott a vádlott:

— Meg is áldott érte Istenem!

— Vihar idején kinyitod ablakod, hiszel a bottal fegyverkezett angyalban, kendővel övedzetten, könyökszíjakkal, zajosan fohászkodol. Ülöd a szombatot!

— De ha maga a fejedelem állana pallossal fejem mögé, nem tenném-e azt?... A Messiás eljövendő!

— A Messiás eljött! — zúgott fel a barát.

Kétkedve mosolygott az öreg, majd elzordult az indulattól:

— Hát eljött? Nézz körül barát, ki tudósnak mondogad. A népek holtak pizskában állnak. Rajtunk minden nemzet végigdúlt és addig sanyargatott, míg utolsó aranyunkat is megszűltük. Forró vérbe hányva állanak a világ trónjai. A népek gyűlölik egymást, ahány nép, annyi az igazság, ahány börtön, jóemberrel telve. Hol itt a Messiás? Asszonyaink mindenkié, leányaink fertelembe vetve, hátunkon ostor, szívünkben keserűség. Minket, a pestis szeret, a kolera s számos nyavalyák. Az országot mi fizettük ki, de csak a tietek, tekintetes karok és rendek. A kincses hegyek, dús föld vérünket szíjjá, a sok szép erdő nekünk csak koporsófa. — Mondd meg atyám, barát: Hol itt a Messiás?

Lélekzet nélkül folytatta tovább:

— Mi csak azt látjuk, hogy az oltár gyertyáiban is a tűzvészt kell imádnunk, házunk pusztá, fejünk véres, kezeinken holt kölykeink, reménységünk senki! Mi hinni akarunk! Nekünk Messiás kell! Vigasztaló, igazságos, jó-

ságos, emberbecsülő, élő Isten. Halljad, oh pap, halljad egész világ!...

Így szólott a vén paraszt-zsidó, Énok a szörnyű, emberi mélységből felkiáltva. A barát nem felelt, csak hamu* szín ábrázattal rázendített az ötvenedik zsolttára:

„Könyörülj rajta Úristen a Te nagy irgalmasságod szerint

A leányt alig is faggatták. Három szóval, konokul eltiltott magától minden kérdést és eretnek-öltözetben hivalkodott bírái előtt a nyírothajú, pokolra való istentelen.

Erre felgyűlt a pellengér, fénye bevilágított a templomba és folyton erősödött, mert a hóhércigány hányta rá a sok szombatos könyvet, rojtos kendőt, imaköntöst

A tűz világánál a törvény képviselője felolvasta a megrendült nép előtt az ítéletet, Urunk, az nagyságos fejedelem nevében. S mivel a konok zsidózó Énok eretnek-ségét káromlásokkal, lázongásokkal, gyalázatos szitkokkal tetézte... etcetera, etcetera: — vagyona konfiskáltassék, önmaga kiséprűztessék a leányának mondott személlyel együtt s ha netán valaki követné, fejét veszítse...

Míg ezek történtek, a tavasz dúsan tarisznyálta fel szépséggel, ékességgel a madarak hátát.

A hajdúk elállották az Énokék házát. A tőkezáros, fakulcsos, vén hajlék okos ablakain többé nem lelkődik be legény. Énok nézte. Maga bárdolta ember-korában, mívelte ékesre, gerezdesre, kopjás-tetejűre. Az üstöké együtt vénült, a mohos kapuzábé együtt vénült vele. Nyájas emberek jószokású hajléka volt, míg a barátok

keresztet nem hajítottak a tetejére. Beteljesült, hogy a papot imádsággal, az ördögöt muzsikával, a búbánatot önmagával viszi be az ember a házába.

Ez egyszer azonban a pap magától jött. A vitézeket hátrább parancsolta, a száldokfa alá s benn a pitvarban megállott. A leány ijedten dugdosta a zöld átalvetőbe a bujdosás kenyerét. Énok feketén reszketett az indulattól és elébe lépett a barátnak:

— Nem viszünk magunkkal semmit, kár volt jönnöd, f
Barát!

— Értelmesebbnek gondoltalak, — szólt engesztelőén a másik. — Vagyonodat nem áhitom, de eretnekségedet fájjalom. Azért jöttem, — bár a te igazad nem igazam — de mert hiszed, bántalom ne érjen. Büntetésed megkaptad, de bántalom ne érjen, mert hiszel és hited végén Istent látsz.

Énok meglepődött, töprengve hümmögött, fejét csóválta. Értelem és szív van a barátban, az való. Sok gond füstölgött még a fejében, de eljött az idő, mennie kellett. A népet az útra parancsolták, mert csúfosnak szánták a » faluból való kivettetésüket. Ám a barát melléje állott a zsidónak és a vetéskapuig nem tágitott. Szép, mély igéket vetettek egymásnak, egyik Krisztus, másik Mózes szája után s a két öreg mit törődött Eszter leányszóval, ki némán hullatta könnyeit, kedvét, ifjúsága rózsáit a falu porába. Nem eszméltek rá, hogy az ő ifjúsága az egyedül igaz élet, mely a palánkkerteken átcsalja a virágot, hogy kövesse a száműzetésbe.

A távolságtól már kicsire apadt a falu, mikor a szép Énok Eszter felsikoltott:

— Apám, édesapám, jaj, eressen vissza!

És eszelősen állott, mint a kisírtszemű halál.

— Eszter! — zöldült el a székely. — Ékös, bolond fiam, Eszter!... Mi lelt? Hát itthagynád hitedet, apádat? Ne hajolj el tőlem!

Hímcs volt a rét, a hegyeken izzadtak a juhok, meleg, nyárszerző szellőcske vert. A messzi falu házai a torony köré gyűltek és ők minden lépéssel, vesztegettek szép Erdélyországot. A leány másodszor is lángoló fejéhez kapott:

— Kicsi csürkéimnek enni sem adhattam, fehér báránkámtól, anyám sírhompjától el sem is búcsúztam! Jaj, eressen vissza!

Vércse szítálta felettük szárnyát, majd elúszott az is, beleenyészett a hegyek szirtjébe. A leány vánszorgott, gyenge, összetört volt, mint a megfázott búza. Énok, a bölcs lengette nyakába rothadt haját.

— Mi az élet?... Isten bosszúja az emberen. Kár azért nyújtani! Tégy, ahogy akarsz, Eszter, de jussak eszedbe majd, ha szerelmes legényed elkerül! Nem hallottad-e oktalan asszonyi állat, hogy Kolozsvárra küldik a füleit annak, ki követni mer ? ... Két szőrös fül pedig több, mint a szerelem!

Hogy a leány mégis összeesett, felkacagott dühében, ölébe vette és a szombatosok heves, igen foganatos átkára fakadt üldözői ellen:

— Halld meg szómat szótmeghalló Nagyisten! Kik örülnek, keserítsd meg, napjaikat rövidítsd meg, tanácsukat bolondítsd meg!

Mégis mentek, mendegéltek. Zsckendővégről vettette a földön futó halál. Bánatuk nagy árnyékot vetett. Néha visszaneztek a falura. Ahogy a nap szállott, úgy

hült ki bennük az élet. Pedig a föld szánta, virág virágnak adta lépteiket, mégis elfáradtak. A vén eretnek biztatta leányát:

— Tarts ki, lelkem, mindjárt szállást verek! Csak madárszállatig megyünk.

Erdőbe tértek. Az Eszter szeplőtelen, fehér ruháját elnyelte a rengeteg. Ezüst moha csalta, híves, puszta föld vonzotta. A mélységek ásítottak, patakok halkan pöröltek, de ők meg nem álltak, hanem addig mentek, míg az erdő szép tisztásba nyílt. És ez telistele volt soha nem látott, különös virággal. Énok Eszti örömeiben felsikoltott:

— Miféle e virág?

Az öreg próféta felvette két homályos szemét. Visszarettent, kezével megragadta, tétovázott s borzadva suttogetta:

— Az-é? Várj! Ne menj még! Az-é?... Az a Rapsóné rózsája!

Rapsónénak, a székely istenasszonynak végzetes virága. Mindentudó vén némberek ismerik a titkát. Bájol és öl. Ki meglátja szerelemre gyűl értük, akaratát veszti s tapodtat sem léphet, míg vérrel festett habot ver a szája és mereven mosolyogva elpusztul. Az állatszágú virág ráhajlik az élő testre és kiszíjja.

Szántsándékkal cselekedett így a vén szombatos, ki sem hitétől, sem hazájától megválni nem tudott. Itt volt a madárszállat, mellyel bujdosó magukat biztatta. Ez a rejtett helye a földnek, a fekete csont földje, meddig bizton kitart minden szegényember kenyere.

— Szép fűágyat vetünk, tüzet teszünk, egyet jót pihenünk — így biztatta lányát.

Énok Esztert tartóztatni nem lehet. Derékig futott a virágok közé. Pillanatig megdermedt az apa, aztán elszántan, reszketve biztatta:

— Szedjed, Eszti, szedjed!... Vesd meg ágyad, Eszter!...

A leány már kábultam dalolt. Megtépte ruháját, kacagva rikoltott.

— Hej, szép Erdélyország! Milyen furcsa hely ez? — tért magához ismét.

Köröskörül minden sárga, mintha aranyhófúvás csapta volna meg a fák lábait. A szédülő tekintet előtt egymásra dűledeznek a hegyek, a kisírt szemű csillagok borzasztó magasba szállnak, a füvek beszélnek, a holdból pókok ereszkednek arany szálon. Mezők, völgyek megzendülnek, hajnali nóták, szarvas muzsikák töltik be az erdőt.

— Hej, szép Erdélyország, nem megyek bujdosni, száz vagyon szeretőm!

Már nem látta a háta mögött rombadőlt világot. Ifjú volt, szépséggel és szomjúsággal teljes, kinek nincsen éhség, romok, hulla, ördög, vén, szélhűdött világ, torzember; inkább vagyon dal, szerelem, vágy és szépség. Fertőzött vén apja már látta, hogy ha kézen fogva vezetné is ki a Rapsóné virágai közül, Jehovát, mindent megtagadna most már az ifjúság, mely minden elpusztult világrend fölött új világot lát. Kicsit kételkedett.

— Tegyem, ne tegyem? — Nem lehet! — mormogta tovább.

Ha a pusztába vezető tűzoszlop eddig elvezette, nincs többé visszaút. Hát ő legyen világcsúfjára hité-

ben hanyatlott, szemétdombra kivetett, Jehova tagadója? Sohasem! ő sem és semmi pereputtya! Harag hullámai mosták két roskadt szemét, ha a történtekre visszagondolt. Irtózatossal indulattal füstös, sovány karjaira szorította az imaszíjat s üvöltözve siettette a halált a gyermek, a gyermeket a halál felé.

— Szedjed, Eszti, szedjed! Vesd meg ágyad, Eszter!

A föld pedig pusztaság és üresség és sötétség és mélység színén és nyomorult volt az ember hajszálától sarúkötéjéig.

Mire az első három csillag helyet váltott az égen, szombatos Énok Eszter volt a legszebb Rapsóné rózsája.

Apja szörnyű háborgással ekkor felöltötte imaköntösét, fejéhez viaszgyertyavéget gyújtott és elkezdett virrasztani. Feltekintett a világmennyezetre, tébolyultan így altatta gyermekét:

— Lelkemből kiszakadt ékes, kis virágom, oh szállj le reá te boldogító álom. Kedveld meg őt Nagyhatalmú, ki az harmatot is magához vonod, mert illeni fog szép fodor fellegcid közé, s ott is a szebbik lesz!... Nincsen bélagyöngyös selyem-pártád, bizony vagyontisztafehér orcád!...

Az éj zürbölt. Nagy égi harmat lepte be a leányt, ékes orcája lassan megfagyott. A vén székely-zsidó szava mindegyre szíven szakadt. A homály qlól futott a hold. Tiszteletére földhöz bólintotta tar fejét és bűgve, töredezve elmondotta a szombatosok hasznos és felette szükségességes újhold-könyörgését. Végül a kerubimok és szerafimok közé ajánlgatta a holtat.

— Mert, Érted öltem meg őt, Isten! Tövisre akasztott bárányom ő, oh Ábrahám, Izsák és Jákob Istene!

Az ég lassan kezd árvalni, a föld homálya kezd rá feltolulni, a fák, mint böjtölő zsidó árnyéka, ijesztőre nyúlnak. Székelyföldet komorság takarja. A fájdalomtól vakon ül, ül Énok a fű-ágyon.

— Vájjon szabad-e egyik hitnek a másikat megölni? — vitázik magával.

A föld bűbája, ereje őt is lassan leláncolja, tagjai megbénulnak, de mintha belül hirtelen százesztendőtt fiatalodnék, agyában felgyűl, mint a villámütés felcikázik a lét kérdésének nagy felelete, hogy az élet értelme maga az élet. Az élet pedig: Világot teremteni és szeretni. Erre különben minden haldokló rájön és most Énok is felszöknék, hogy hirdesse fennen, költené gyermekét, de nyelve elfogyott, a Rapsóné rózsáinak ölelő indái, csudavirágai többé nem eresztik.

— Mindegy! — pötytyentik ajkai elhalón.

Az ég sátoros ezüsttornáca lassankint feltetszik. Kevésbé még elportyáz elméje, végül alázattal felszól az Istenhez:

— Foghassák már értünk az ökröket!

És szépen baltenyerébe hajtja szomorú fejét.

A felettük ülő bagoly mégegyszer felveti a kérdést:

— Mi hát az élet?

És hanyatt zuhan a fa mély odvába, mert jön a virradás, ideje lejárt.

Új nap hajnalodik a föld mind a négy határán...

ÍRÁS A KÖVÖN

Idekinn, nem messze a gyergyai havasokon egy szürke sziklafalon elmosódó képírást találtak a kőbe égetve. Tudós emberek fejtegették, veszekedtek egymással, hetet-havat összeírtak róla, kiolvasták az Atilla édesapánk nevit is, de igazi értelmét egy öreg pásztor-embertől tudom, ki azt mondta, hogy változzék ugató kutyává, ha nem igaz, tehát igaznak kell lennie.

Kár, hogy nem tudom olyan szépen elmondani, mint ő.

A nap leáldozása felől a Tisza vize csillogott, partjain törpe fák halászgattak. Távol a fény vörösségében jegenyék melegedtek s varjak keresték a húnok kárát. Az utolsó sugarak olyan sűrűséggel hullottak a vízbe, hogy használni lehetett volna őket.

Atilla édesapánk elajándékozott bolondja megszökött Aetiustól s hazafelé tartva kereste a világverő népet, de a húnok eltűntek. Útjában sok eigánynépet megkérdezett, de mindenik Ígyét mutatta örömeiben.

A népvándorlás útjai fehér ostorokként feküdtek a világ hátán. Egy-egy kíváncsi madár ha felfordítja a kavicsot rajtuk. Ezen találkozott a bolond egy nyugatról jött kántusos baráttal, ki saját arca árnyékában pihent. Beszédbe ereszkedett vele.

— Láttad-e a húnus népet?

Kereszthányó ijedtséggel válaszolt a barát.

— Vége a húnus népnek!

— Káin legyen keresztapád, kimártom a szemedet!

Mit hazudsz?

— Agyaddal vitatkozzál, uram! — fázott a szó a barát száján.

— Huj, te nyavalyás! Hát barbárnak nézel?... Nyelvedre cseppentsem-e orrod vérét? — és mérgében ott hagyta.

Setét fájdalommal bandukolt az úton.

— Igaza van a barátnak!

Már a népek nem rebbennek fel ijedten útjában, mint, surrogó fürjek. Eltűntek a bálványfákról a vándorjelek, az áldozások berkében ebek örölték fel a hamuban feledett csontot, melynek repedéseiben írva van a jövőendő.

Hej, pedig milyen más élet volt ezen a rónán! Az esti pihenésben addig hallgatták a nótát, míg az egyik szemük kisebb lett a másiknál. A férfiak a bajszot sodor-gatták töprengve, kis borjak és csecsemők álmosan szop-tak a duzzadó emlőkből. Szél hordozta a vágyat, az eb a család körül az orrára hullott harmatot szemlélte. Távoli fa csendesen ingadozik és szép sóhajjal lehajlik, hogy megcsókolja a tövébe menekült virágokat. A fehér jó-szág a rónán elszenderedve csakhamar a földre süllyed s a szellő időnkint fel-f elszít ja a pászortüzekeket, hogy kedvenc gyermekei, a húnok meg ne fázzanak...

És most a világtervező nép nincs sehol. Keresheti szegény bolond akármerre: víznek lementire, holdnak feljöttire, búval telt pohárban, utaknak porában! . . .

Már csak a sírból ha előkerülnek a szkita ékszerek, arany-turulok, szasszanida párducok, kígyókban hizlalt drágakövek, királylányok hajából font halászháló... Már valahol a bolygók közt hanyódik a húnok feje.

Földnek eresztette a lova is fejét s könnyé oldódik a hátán a reggeli harmat. Oldalt billenti nyakát a bolond.

— Jóccakát, húnok!

Szemét se veti fel, míg lova fel nem horkant egy holttest felett. Thrák fegyveres. Látja öltözetén. Arra keserűen ráhurrint:

— Sokat ittál a véredből, földi!

A halott hasa, a puffadt kenyérzsák rosszszagú, száján zöld legyek másznak. Kezei véresek, mintha vörös lovagkesztyűt viselne, vonásai erőltetettek, szíve roncsolt és kitiprott belekkel hever a földön.

A bolond undorodva rúgja fel.

— Eredj utamból!

A barázdából madárszó röppen fel, de alig fut a lova szusszanásnyit, mind sűrűbben fekszenek a halottak.

A bolond szeme felcsillan.

— A húnok jártak erre! Utánuk! ...

Borzadó üstökkel ugrat át a holttesteken. Már csak a lova szagolja a föld rettenetes termését.

Az erdélyi havasok közt pihent meg először. A végzetetlen térség, a beláthatatlan rónák elmaradtak. Hegyek hullanak le meredeken az égből. Az erdőkben

a hollók örömben görögül imádkoznak. Kisurranak a mély vágásokból és lebegnek a világ sorsa felett.

Az embereket elkerülte útjában. Csak egynek vágatott utána. Annak hún volt a ruhája.

— Hol vannak a húnok? — riadt rá.

A bujdosó nehezen állott rá a bizalomra; Egyet-mást mégis odaköpött neki.

— Addig valahogy csak megvoltunk a nagy ítélen halála után, amíg meg nem hallottuk, hogy Uszpirú és Ildikó királynék is belemarkoltak a vezér kincsébe és Aquitániába szöktek.

A bolondot elfutotta az indulat. Tőrére vetette kezét:

— Te ... Tisztultál-e víz által!

A bujdosó hallgatott.

— Tartsd az orrod, hogy csonkítsam meg! — dörgött a bolond.

— Jóra vitatom szómat! — kérlelte a másik.

— Hazudtál! Megkeresztelkedtél! — dühöngött a bolond és a mellébe vágta törét.

Csüggedten mászott tovább a bolond. Felkínlódott a hegyek tetejére és addig nem állott meg, míg a gyermói Kárpátokban ki nem könyökölt az utolsó csúcsok tetejére és be nem takarózott a felhők rongyaiba. Nem ment tovább. Minek?... — Egész hún törzseket látott ugyan a hegység oldalán, de őket is elkerülte. Azok se a régi nép már!... A nagy köoltárok közt rá esteledett. A hold szemei láttára ragadt fel egy sziklafalra. Nézte zsibbadtan, lehulló végtaggokkal.

— Uszpirú, Ildikó!...

Lábai alatt a messzeségben fejszék csattogtak, hún szavak zaja kélt, de dal szava nem kélt sehol.

A köd lassan megvakított mindent körülötte és zűr-zavarosán szűrődött át rajta néhány tüzezske fénye. Messze Ázsia felé beláthatatlan csend és feketeség. Jó volna oda visszatérni, de nincs ereje. Az a világtervező gondolat szégyene volna és ... mégis. . itt alant húnok fáznak a permetező ködben. Ha már megtalálta, nem hagyja el, csak éppen megjelenti nekik, hogy ő is itt járt.

Fát halmoz össze és máglya-tüzet gyújt, hogy lás-son. A bolond arca és a ló ércfara fénylik a tűzv világban, mint két reszkető keleti fantom. A hasadékokban rejtőző néhány fűcsomó, pár szál gyopárvirág is feltetőzik. A síma szikla alatt pattog a tűz.

Elüldögél, virraszt.

Majd, hogy az időt verje, törét veszi elő és megkarcolja a sziklafalat. Nyugaton hizlalt elméje gyötrő gondolatokban vergődik. Hirtelen kiegyenesedik, mintha a nagy Itek kán szelleme magasulna a tűz fölé, hogy utolsó tervét kedves bolondjával meghányja-vesse.

— Most megjelentem, hogy itt voltam! — villan fel a gondolat.

Fölényesen válogat magában, hogyan tegye, melyik írás léssen maradandóbb: a gótoké, római, a hún, melyik ... Törét a tűzbe veti és izzó fehérre hevíti. Ilyen szerszámmal szokás a sziklára írni.

Aztán a tör nyomán piros, kék, zöld füstöcske támad. A vonalak összeölelkeznek és formákba zárulnak.

Betűképekben ír a bolond.

Üde, csinos virágfejek, furcsa porzók, bibék támadnak a keze alatt. Így szórja be a sziklát betűképeivel.

Ki tudja, mit jelentenek?

Madárka eszik egy alak fejéből. Az a nagy Kánt jelenti. A virág Uszpirú királyné, ez a karcsú Ildikó asszony. Csúnya, repedt, varangyos béka lábaiknál. Az maga, a keserű bolond, aki innen még az éjjel eltűnik, ki tudja hova, de szörnyű talánya a sziklán írva ezer év után is fennmarad megfejthetetlenül. A nagy talány és kérdés, melyet felvetett a népek sorsa felől.

— Véled-e, hogy a virágnak több a jussa a földön, mint az embernek?...

És felkél a nap.

Az ébredő emberek az élet gyönyörűségétől elkápráznak. Senki sem gondol a húnok virágára, mely lassan-lassan tűnik a kőről.

Ha majd egyszer... ha mégis... — ne adja Isten — végleg eltűnik, mi is a napba hajíthatjuk a tört, mint a nagy Kán bolondja a gyergyai havasok tetején ...

TARTALOM

Jézusfaragó ember	5
Földig le székely	14
Bosszú.....	20
A vérlátó legény.....	26
Sebe László hazabeszél	30
Apa Mózes temploma	40
Csudálókő	47
Vízbetemetkezés	55
Értelek, virág	59
Az időnapelőtt ébredt ember	67
Aranykehely	73
Baj-posta	95
Papbácsi	100
Ezer lej	111
A kasza-beretva	120
Erdély	127
A madárvivő ember	185
Mózsai bá.....	143
Az élet	164
Biri, a tyúk	168
Egyszerően	169

Törvénytelen képviselő	178
Perelünk	187
Bikát vettünk a falunak	196
Favásár	206
Fajmalacok	215
Az aranyóra	220
Haldoklik a székely	227
Tedd le a nevedet, Gidró Péter	233
Három muzsikaszó.....	239
Rapsóné rózsája	247
Írás a kövön	258